

КУЛЬТУРА

WWW.KIMPRESS.BY

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА

Фота Андрэя СТАСЕВІЧА, БелТА

С. 2

Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка:

**“ВАМ, НАШЧАДКАМ ПАКАЛЕННЯ
ПЕРАМОЖЦАЎ, ДАВЕРАНА ВЯЛІКАЯ
І БЯСЦЭННАЯ СПАДЧЫНА —
МОЦНАЯ І НЕЗАЛЕЖНАЯ КРАІНА”**

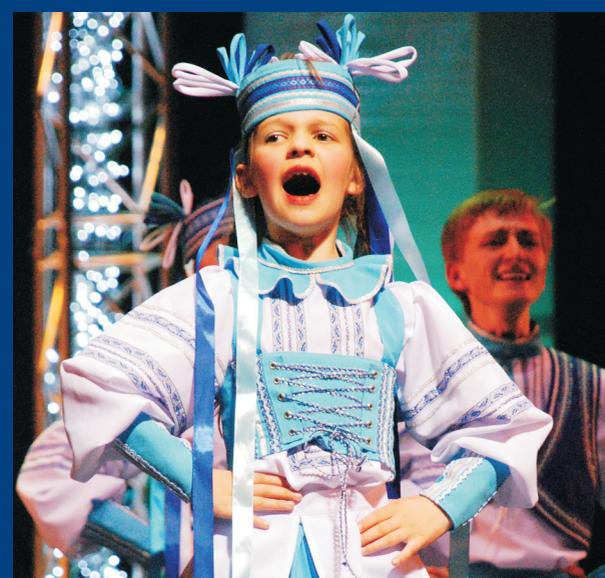
25 мая Кіраўнік дзяржавы сустрэўся з адоранай моладдзю ў Зале ўрачыстых цырымоній Палаца Рэспублікі

С. 3, 11 – 13

С. 20 – 21

С. 3

Стаць годнымі прадаўжальнікамі!

Добрай традыцыяй сталі сустрэчы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі з навучэнцамі і студэнтамі — пераможцамі міжнародных прадметных алімпіяд, творчых конкурсаў і фестываляў, лаўрэатамі і стыпендыянтамі спецыяльных фондаў Кіраўніка дзяржавы па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў, студэнтаў і таленавітай моладзі. Вось і на гэтым тыдні, 25 мая, акурат у апошні дзень вучэбнага года, Прэзідэнт вітаў у Палацы Рэспублікі нашу адораную моладзь.

Ва ўрачыстай і адкрытай атмасферы Аляксандр Лукашэнка ўручыў маладым талентам нашай краіны ганаровыя адзнакі лаўрэатаў спецыяльных фондаў. Прэзідэнт падкрэсліў: “Сёння мы з гонарам можам сказаць, што беларуская зямля не збяднела на таленты, а сістэма дзяржаўнай падтрымкі маладога пакалення інтэлектуальнай і творчай эліты даказала сваю дзейнасць і эфектыўнасць”.

І сапраўды, пра гэта сведчаць надзвычайна “ўрадаўнасьць” мінулага года на высокіх адзнаках нашай моладзі: 33 беларускія школьнікі сталі пераможцамі міжнародных алімпіяд і прывезлі на Радзіму 7 зала-

тых, 14 сярэбраных і 12 бронзавых медалёў. Зрэшты, гэта — толькі вяршыня вялікай і сістэмнай працы, што праводзіцца ў краіне, кіруючыся Дзяржаўнымі праграмамі “Дзеці Беларусі”, “Моладзь Беларусі” і “Маладыя таленты Беларусі”, дзякуючы якім “падростаючае пакаленне мае магчымасць атрымаваць сучасную, якасную адукацыю, развіваць свае здольнасці і творчыя імкненні, паўнацэнна адпачываць. Мы будзем і далей рухацца ў такім накірунку”, — запэўніў Прэзідэнт. Тым больш, для гэтага ў Беларусі маецца ґрунтоўная матэрыяльна-тэхнічная база: для задавальнення пазнаваўчых інтарэсаў навучэнцаў у кожнай гарадской і вясковай школе створана сетка факультатываў і гурткоў разнастайнай скіраванасці. Найбольш здольных дзеці атрымліваюць адукацыю ў 196 гімназіях і 33 ліцэях, для юных музыкантаў, мастакоў, артыстаў у краіне дзейнічае больш за 500 дзіцячых школ мастацтваў.

Сярод значных культурных падзей мінулага года з удзелам беларускай моладзі Прэзідэнт адзначыў той факт, што летась краіна ўпершыню прымала Маладзёжныя Дэльфійскія гульні дзяржаў — удзельніц СНД, паклаўшы ў айчынную “скарбонку” 13 залатых, 18 сярэбраных і 14 бронза-

вых медалёў. Не абышоў сваёй увагай Аляксандр Лукашэнка і перамогу юнай спявачкі Крысціны Святлічнай на міжнародным конкурсе “Дзіцячая Новая хваля-2008”.

Адзначаючы, што наша краіна знаходзіцца напярэдадні маштабнага святкавання 65-й гадавіны вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, Прэзідэнт, звярнуўшыся да прысутных, зазначыў: “Вам, нашчадкам пакалення пераможцаў, даверана вялікая і бяспечная спадчына — моцная і незалежная краіна. Таму так важна стаць годнымі прадаўжальнікамі нашых слаўных традыцый, расці мужнымі, перакананымі патрыётамі, канкрэтнымі справамі пацвярджаючы любоў да роднай краіны”.

Аляксандр Лукашэнка заклікаў маладых людзей не растрываць свае таленты, а актыўна і мэтанакіравана ісці далей выбраным шляхам, быць адданымі любімай справе і цаніць галоўны рэсурс — час, які не стаіць на месцы. І ў адказ на гэтыя шчырыя і цёплыя словы знамянальная падзея ў зале ўрачыстых цырымоній Палаца Рэспублікі завяршылася канцэрта з удзелам новых лаўрэатаў прэзідэнцкіх фондаў.

Таццяна КОМАНОВА

Калегія: надзённае ў галіне

27 мая адбылася выязная калегія Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Яе “адрас” — Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі — аказаўся цалкам не выпадковым: асноўнай тэмай, што абмяркоўвалася гэтым разам прадстаўнічым сходам, стала праца з тэатральнай моладдзю ў драматычных тэатрах нашай краіны.

простае мастацтва, дзе для таго, каб цябе прызналі першым, ты сам музіш прыкласці вялікія намаганні і заслужыць, зарабіць гэтак права лідэрства і, адпаведна, дзяржаўнай падтрымкі сваіх далейшых творчых пачынанняў.

Многія з выступоўцаў адзначалі той факт, што на сённяшні дзень у тэатральнай прасторы аднымі з самых “абдзеленых” увагай аказаліся маладыя актёры. Аднак зусім

Шырокая прапанова на вузкі попыт

Пачатак сустрэчы аказаўся даволі нетрадыцыйным: дырэктар і мастацкі кіраўнік тэатра Валерыі Анісенка прапанаваў усім прысутным невялікую экскурсію па сваім творчым “доме” — з мэтай прадэманстраваць, колькі дадатковых магчымасцей для творчага развіцця маладых твораў можна знайсці нават у такой “немаштабнай”, з пункта гледжання занятых плошчаў, установе, як РТБД, калі да гэтай задачы падысці па-гаспадарску — рацыянальна і ашчадна.

Другім “нумарам” уступнай праграмы стала дэманстрацыя ўдзельнікам і членам калегіі ўрыўкаў са спектакля “Спялая зорка” драматурга і рэжысёра Мікалая Рудкоўскага, пастаноўка якога пры падтрымцы Міністэрства культуры была ажыццёўлена Цэнтрам беларускай драматургіі і рэжысуры. Яна наглядна прадэманстравала, што ідэя творчага згуртавання маладых, аб’яднаных ідэяй сумеснага пошуку ўласных прафесійных сцяжынак у мастацтва, набыла сваю “матэрыялізацыю” і перастала з’яўляцца выключна віртуальнай дэкларацыяй.

Размова пра моладзь на сучаснай беларускай сцэне доўжылася амаль чатыры гадзіны, і за гэты час былі агучаны самыя розныя аспекты яе існавання ў такой спецыфічнай і няпростай “субстанцыі”, як тэатральная прастора. Калі гаварыць пра агульную карціну творчага працэсу, якую агучыў начальнік упраўлення мастацтваў Міністэрства культуры Міхаіл Казловіч, то ў параўнанні з сітуацыяй яшчэ трох-пяцігадовай даўніны сённяшняя моладзь займае доволі трывалыя пазіцыі (маецца на ўвазе і занятасць іх у блгучым рэпертуары, і працэнтны састаў творчых труп). Да таго ж, на сённяшні дзень у структуры Міністэрства культуры распрацавана сістэма працы з маладымі творцамі практычна ўсіх накірункаў: курсы эксплікацый — для маладых рэжысёраў, драматургічных конкурсы — для тых, хто спрабуе сабе ў майстэрстве стварэння твораў для тэатра, магчымасць атрымання творчых стыпендыяў і г. д. Але, як аказалася, такая шырокая прапанова і ініцыятыўная падтрымка з боку Міністэрства не заўсёды знаходзіць адпаведны “попыт”: так, рэжысёры надзвычай неахвотна падаюць свае заяўкі для ўдзелу ў конкурсе эксплікацый, падобная сітуацыя складаецца з удзелам маладых у драматургічных конкурсах. І гэта сведчыць найперш пра тое, што сёння дапамога музіць быць дакладна выверанай і надзвычай “прыцільнай”.

Пра гэта, зрэшты, гаварылі з большага нават не афіцыйныя асобы, а менавіта прадстаўнікі творчага цэха, адзначаючы, што тэатр — гэта ня-

не таму, што яны мала іграюць — гэтага ім стае. Іншая справа, што адсутнічае сістэма вылучэння і заахвочвання, дзякуючы чаму яны маглі б станавіцца лаўрэатамі спецыяльных фондаў Прэзідэнта. Як вядома, адной з умоў апошняга з’яўляецца перамога ў прэстыжных міжнародных і рэспубліканскіх фестывалях і конкурсах, а ў нашай краіне на сённяшні дзень няма ніводнага падобнага мерапрыемства. Зрэшты, і патрэбны яны, як паказвае практыка, не толькі для таго, каб скласці ўяўленне пра сітуацыю і творчыя вектары маладых ды зрабіць пэўныя высновы на гэты конт, але найперш для таго, каб самі маладыя актёры, рэжысёры, драматургі маглі сутраціць, убачыць, чым жыць кожны з іх, падзяліцца і сваімі клопатамі, і творчымі адкрыццямі. І якраз гэта дае магутны штуршок для далейшага творчага росту — нездарма пад час калегіі быў згаданы Рэспубліканскі фестываль тэатральнай творчай моладзі “Надзёя”, які напрыканцы 90-х гадоў праводзіўся ў Гродне: лаўрэатамі яго тады сталі цяперашнія галоўны рэжысёр Рэспубліканскага тэатра юнага гледача Наталля Башава, галоўны рэжысёр Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага Сяргей Кавальчык, вядучы актёр Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі Ігар Сігоў, актёр і рэжысёр Павел Адамчыкаў ды шэраг іншых твораў, якія сёння шмат у чым вызначаюць абрысы сучаснага аблічча беларускага тэатра. Безумоўна, адрадыць сёння той фестываль у ранейшым выглядзе наўрад ці магчыма, але ў якасці адной з прыярытэтных задач вызначана арганізацыя спецыяльных маладзёжных праграм у рамках ужо існуючых у нашай краіне фестываляў, такіх, як “Белая вежа” і “M.@rt.кантакт”.

Пераважная большасць выступоўцаў, сярод іх, дарэчы, былі і самі маладыя практыкі тэатра — актёры, рэжысёры, драматургі, — гаварыла зусім не пра “малыя заробкі”, “адсутнасць жыцця” і іншыя спрадвечныя праблемы, а найперш — пра стварэнне адпаведнага мікраклімату ў тэатральных калектывах ды і ва ўсёй нашай тэатральнай супольнасці, пра карпаратыўную этыку, павягу да ўласнай прафесіі, да калег, з якімі побач працуеш, у рэшце рэшт, да гледача, які прыходзіць у глядзельную залу ў якасці спажывацтва нашага творчага “тавару”. І пра тое, што маладыя творцы ў вялікай тэатральнай сям’і — гэта дзеці, у якіх апырылі павінна быць больш правоў, чым у “бацькоў”, бо толькі так яны могуць вырасці ў годнае і паўнаважнае новае пакаленне айчынных тэатральных дзеячаў.

Т.К.

“Алмазны фонд” нашых талентаў

Сёлета, перш чым завітаць у Палац Рэспублікі, ва ўрачыстай, але па-бацькоўску нязмушанай атмасферы ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі з таленавітымі дзецьмі і падлеткамі сустрэўся міністр культуры Рэспублікі Беларусь.

Гаварылася, натуральна, пра тое, як развіваецца сёння наша дзяржава і якая роля ў гэтым адводзіцца моладзі — тым, хто ўжо сёння пачынае фарміраваць яе сацыякультурнае аблічча, пра тое, што робіцца ў краіне для падтрымкі маладых талентаў ды і ўсіх, хто жадае шчыра і аддана працаваць на дабрабыт уласнай дзяржавы. І, канешне ж, — пра тую адказнасць, і асабістую, і грамадскую, якую талент ускладае на свайго “гаспадара”. Бо адна справа, безумоўна, няпростая, — перамагчы ў пэўным конкурсе ці творчым спаборніцтве, але ж не меншая, а, магчыма, нашмат большая складанасць — здолець захаваць гэтак адчуванне неабходнасці пастаяннага самаўдасканалення на ўсё сваё наступнае жыццё. І — не забывацца пра ўдзячнасць усім тым, хто прыклаў свае намаганні для таго, каб маладыя таленты набылі сваю “агранку”: у самую першую чаргу — сваім бацькам, настаўнікам, якія заклалі асновы творчых асноў і дапамаглі “зярнятку” прарасці ды забяць, і, канешне ж, сваёй Радзіме, дзяржаве, — яна заўсёды клапоціцца пра тых, хто складае яе славу і гонар. Нездарма, падкрэсліў міністр культуры Уладзімір Матвейчук, сустрэча гэтая адбылася ў будынку галоўнай бібліятэкі краіны, форма якой — агранены алмаз — сімвалічна нагадвае і той шлях, што музіць прайсці кожны малады талент, каб стаць сапраўдным творцам.

Як вядома, за выяўленне і развіццё таленавітых дзяцей і моладзі ў нашай краіне, іх дзяржаўную і сацыяльную абарону адказвае Дзяржаўная праграма “Маладыя таленты Беларусі”, разлічаная да 2010 года. Да таго ж, у нашай краіне існуе спецыяльны фонд Прэзідэнта па сацыяльнай падтрымцы адораных навучэнцаў і студэнтаў, па ўсіх праграмах якога цягам 13 гадоў існавання дапамогу атрымалі больш як 18 тысяч навучэнцаў, студэнтаў, а таксама выкладчыкаў. А за час існавання спецыяльнага фонду Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі колькасць яго лаўрэатаў і стыпендыянтаў вырасла ў дзесяць разоў. За высокі дасягненні і актыўны ўдзел у творчых мерапрыемствах адрасную фінансавую падтрымку атрымалі, у тым ліку і неаднаразова, больш за 2 тысячы навучэнцаў, студэнтаў і маладых дзеячаў культуры, 86 мастацкіх калектываў. А на забеспячэнне ўдзелу творчай моладзі ў міжнародных конкурсах, выстаўках і іншых акцыях, выплаты прызаваго фонду пераможцам міжнародных мастацка-творчых спаборніцтваў, набыццё музычных інструментаў, сцэнічных касцюмаў, матэрыялаў і абсталявання для заняткаў мастацкай творчасцю выдзелена 258 грантаў. Усё гэта, натуральна, паўплывала на той факт, што колькасць маладых талентаў, адзначаных у 2008 годзе, вырасла настолькі, што цырымонія іх узнагароджання заняла б не адну гадзіну. Менавіта таму значная частка з іх атрымлівала дыпламы, пасведчанні і нагрудныя знакі лаўрэатаў спецыяльных фондаў Прэзідэнта з рук міністра культуры ў сценах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Таццяна КОМАНОВА

На здымку: у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі на сустрэчы з міністрам культуры краіны. Фота Юрыя ІВАНОВА

У перспектыве — кансорцыум

3 25 па 27 мая праходзіў форум бібліятэкараў Беларусі. Як паведаміла “К” каардынатар рэспубліканскага мерапрыемства, старшыня савета Беларускай бібліятэчнай асацыяцыі і дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі імя А.С. Пушкіна Наталля Чуева, гэта першы бібліятэчны форум такога маштабу, які быў наладжаны за апошнія дзесяцігоддзі. Тэма форуму: “Гуманітарна-асветніцкая дзейнасць бібліятэк у кантэксце агульнаадукацыйных каштоўнасцей і Беларускай дзяржаўнасці”.

Адкрыццё форуму адбылося ў канферэнц-зале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Тут сабраліся бібліятэчныя работнікі рэспублікі, прадстаўнікі міністэрстваў і ведамстваў, Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, Нацыянальна-

га сходу Рэспублікі Беларусь, Нацыянальнай акадэміі навук, Нацыянальных цэнтраў прававой інфармацыі і інтэлектуальнай уласнасці, Нацыянальнай кніжнай палаты...

На думку Наталлі Чуевай, форум бібліятэкараў з усебаковым аналізам і абмеркаваннем надзённых пытанняў бібліятэчнай справы варта ладзіць раз на тры-чатыры гады. На сёлённым Форуме ўзнімаўся праблема ўдасканалення нарматыўна-прававой базы ўстаноў, укаранення найновых тэхналогій, развіцця электронных рэсурсаў, матэрыяльна-тэхнічнай базы...

Праблема бібліятэчнай справы гучалі цягам трох дзён. Пасля адкрыцця форуму выехаў у Лагойскі раён. Тут, на базе пансіянату “Рудня”, доўжылася работа трох секцый: “Роля бібліятэкі ў духоўным, інтэлектуальным і культурным развіцці асобы

і грамадства”, “Інавацыйная дзейнасць бібліятэк”, “Бібліятэкар у сістэме міжасобных камунікацый”. Усё прайшло арганізавана і прафесійна. У рабоце секцый узялі ўдзел 150 спецыялістаў. Прагучала больш за 50 выступленняў. Быў абгавораны вопыт работы беларускіх бібліятэк: ад сельскай да сталічнай. Гаворка ішла і пра стварэнне бібліятэчнага кансорцыума, дзяржаўнай праграмы папулярызацыі чытання.

Начальнік аддзела культуры Лагойскага райвыканкама Пётр Вабішчэвіч не толькі прымаў удзельнікаў форуму на гасціннай зямлі свайго раёна, але цягам работы секцыі наладжваў дзелавыя стасункі з калегамі. Усё прайшло канструктыўна, перакананы ён. А сярод прааналізаваных праблем найбольш важнымі датычна раёна падаліся папярэнне кніжнага фонду, набыццё аргтэхнікі і падрыхтоўка бібліятэкараў да працы ва ўмовах усеагульнай камп’ютэрызацыі.

Андрэй СТАРЖЫНСКІ

22 мая творчую справядзачу, прысвечаную 65-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, трымала Магілёўшчына. Разгарнулася свята настолькі магутна, што плошча перад Палацам Рэспублікі віравала з ранку да вечара.

Пад час гала-канцэрта ў Палацы да гасцей і ўдзельнікаў звярнуўся старшыня Магілёўскага абласнога выканаўчага камітэта Пётр Руднік:

Словы ўдзячнасці і чалавечай цеплыні ён падарыў, найперш, ветэранам Вялікай Айчыннай вайны:

— Вы здзейснілі немагчымае: коштам неймаверных намаганняў выканалі свой абавязак і разграмілі агрэсара. Наша ардэнаносная вобласць унесла годны ўклад у Перамогу. 114 ураджэнцаў Магілёўшчыны сталі Героямі Савецкага Саюза, 23 — удастоены звання поўных кавалераў ордэна Славы, тысячы нашых землякоў узнагароджаны баявымі ордэнамі і медалямі... Хачу выказаць вялікую прыязнасць і ўдзячнасць франтавікам, партызанам, падпольшчыкам, удзельнікам Руху супраціўлення, вязням канцлагераў, працаўнікам тылу — усім тым, хто выстаяў у смяротнай схватцы з ворагам. Мы пакланяемся вашай бессмяротнай мужнасці і схіляем галовы ў знак пашаны.

Адзначаючы цяперашнія дзясягненні, П.Руднік пералічыў імёны ўсіх старшын аблвыканкама, кожнае з якіх публіка вітала гучнымі і працяглымі апладысмантамі. Асаблівыя словы ўдзячнасці былі накіраваны Прэзідэнту краіны Аляксандру Рыгоравічу Лукашэнку — “за тое, што ў нялёгкае час сваімі рашэннямі падтрымаў шэраг заводаў Магілёўшчыны і тым самым дапамог тысячам людзей не страціць працу”.

Прызнаннем у любові да роднага краю сталася ўся творчая справядзача. Яшчэ зранку ў галерэі “Універсітэт культуры” ўрачыста адкрылася выстаўка “Сучаснае мастацтва Магілёўшчыны”. Плошча перад Палацам Рэспублікі змяшчала Горад майстроў, безліч павільёнаў і ажно тры сцэнічныя пляцоўкі. На адной выступаў духавы аркестр. На дру-

Квітней, Прыдняпроўе, цвіці фестывалямі!

гой — артысты эстрады і аматарскія народныя калектывы. На трэцім — рабіў сваю прэзентацыю Міжнародны фестываль нацыянальнай драматургіі імя В.Дуніна-Марцінкевіча.

Асобны куточак — са зброяй, пушкі, салдатамі — уяўляў з сябе падарожжа ў часы напалеонаўскай кампаніі. Добра было прадстаўлена сельскагаспадарчае падвор’е, рамесніцкія вырабы. Змясціліся і шапаваленныя вырабленыя валёнкі, і жывы гусак, што паважна праходжаўся ў вальеры. А колькі было вырабаў з дрэва, гліны, бісеру! Можна было спыніцца ля стэнда ўстаноў прафесійна-тэхнічнага навучання, паназіраць за кавалямі, вырабам драўляных скульптур, за мастачкамі, якія малявалі партрэты мінакоў ды кветкі.

Насупраць Горада майстроў разгарнуўся сучасны “кірмаш” — прадпрыемствы Магілёўшчыны вялі продаж сваіх вырабаў.

А колькі цікавага чакала гасцей у самім Палацы! Ужо на ўваходзе кожны атрымліваў замест праграмкі чатырохпалосную газету “Прыдняпроўе — лю-

боў мая!”, што змясціла як статыстычныя даныя, так і асобныя артыкулы, якія характарызувалі сучасны стан развіцця розных сфер жыцця Магілёўшчыны. На левыцы публіку сусракалі дзвучыты з Тэатра моды, што прэзентавалі калекцыю з Бабруйска. Былі прадстаўлены і жывапісныя пейзажы, зробленыя пераважна ў рэалістычнай манеры, у тым ліку ў працяг традыцыйнага Бялыніцкага-Бірулі (дарэчы, тэмы яго карцін прасочваліся і ў відэазадабленні канцэрта). Стэнд, прысвечаны міжнародным пленэрам у гонар П.В. Масленікава, падрыхтаваў Абласны мастацкі музей, што носіць яго імя.

Экспазіцыя ў фае, дзе граў ансамбль цымбалістаў, нагадвала штосьці накшталт “дайджэсту” вулічных паказаў: валёнкі, саламяныя, драўляныя, керамічныя вырабы, свісцёлкі, кветкі з саломкі, лялькі, жаночыя грэбні, коўшык, іншыя побытавыя прылады. Пра Днепр нагадвала “водная” тэматыка: старая ладдзя ў выглядзе дракона, керамічныя рыбы (між іншым, менавіта тыя, што водзяцца ў рэках Беларусі) ды жабянятка. У цэнтры ж экспазіцыі апынулася плечыная з саломкі калыска — як сімвал сям’і, сувязі пакаленняў, прадаўжэння роду і традыцый. Увогуле, фае атрымалася вельмі светлым, “празрыстым”, бо шклянныя вы-

ставачныя вітрыны, што ўтрымлівалі вырабы як аматараў-пачаткоўцаў, так і прызнаных майстроў, не займалі шмат месца, пакінуўшы для глядачоў вольную прастору.

Нечакана была пабудавана і драматургія гала-канцэрта. Пасля ўзнёслай уверцюры, дзе спалучыліся балетная класіка і фальклорныя абрадавыя дзеянні, уключаючы святкаванне Вялікадня, пачаўся святочны марафон фестываляў, што праходзяць на Магілёўшчыне. Кожнаму з іх прысвячаўся асобны канцэртны блок. Перад намі паўсталі “Сузор’е талентаў”, што яднае творчыя сем’і, Міжнародны фестываль дзіцячай творчасці “Залатая пчолка” ў Клімавічах, Міжнародны фестываль духоўнай музыкі “Магутны Божа”, Міжнародны фестываль народнага мастацтва “Вянок дружбы” ў Бабруйску, нарэшце — знакаміты “Залаты шлягер” у Магілёве.

Фінальным жа акордам сталі фееверкі і, вядома, кветкі ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Надзея БУНЦЭВІЧ
На здымках: старшыня Магілёўскага абласнога выканаўчага камітэта Пётр Руднік; пад час дзеі на Кастрычніцкай плошчы. Фота Юрыя ІВАНОВА (Працяг тэмы — на стар. 11 — 13.)

Грандыёзна!

27 мая выстаўкай народных майстроў і гала-канцэрта “Віцебшчына — калыска маёй Беларусі”, што адбылася ў Палацы Рэспублікі, завяршыўся цыкл творчых справядзач абласцей, прысвечаных 65-годдзю вызвалення нашай краіны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Віцебскі канцэрт аказаўся надзвычай яркім, насычаным, разнастайным, багатым на разнажанравыя нумары. Вядома, адна з кульмінацыйных старонак справядзачы, паводле традыцыі, ахоплівала тэму Вялікай Айчыннай вайны і Перамогі. Віцебшчына здзівіла і тут, выкаціўшы на сцэну, што ў гэтым нумары ўяўляла з сябе лясную паляну, сапраўдны грузавік ваенных часоў. Асобнай разгорнутай кампазіцыяй была адзначана ў канцэрте творчасць Марка Шагала, згаданы і іншыя асобы розных стагоддзяў, якія фарміравалі аблічча віцебскага краю і ўсёй краіны.

Як заўсёды, багата была прадстаўлена народная творчасць. Яе лейтматывам стала тэма кірмашу. Пры гэтым кожны з калектываў змог паказаць свае самыя адметныя нумары-“візіткі”. Усяго ў праграме ўзялі ўдзел больш за 40 творчых калектываў вобласці, якія аб’ядналі звыш тысячы талентаў розных узростаў — ад 4-х да 82-х гадоў.

Так, канцэрт Віцебшчыны стаўся цудоўным заключным акордам творчых справядзач, шчодрым россыпам цікавых ідэй і мастацкіх “разыначак”.

Больш падрабязную інфармацыю і разгорнуты фотарэпартаж аб творчай справядзачы Віцебшчыны чытайце ў наступным нумары “К”.

24 — 28 мая Беларусь з прыватным візітам наведвалі дзесць нашчадкаў знакамітага роду Радзівілаў. Найстарэйшая з іх — польская княгіня, 91-гадовая Эльжбета Радзівіл-Тамашэўская і яе сын Альбрэхт Чартарыйскі. Двое нашчадкаў, унукі княгіні — Аляксандр і Ксавер Тамашэўскія прыбылі з Партугаліі і Францыі, дзе яны жывуць, астатнія — грамадзяне Польшчы: Марыя Ганна, Дамінік, Мікалай, Антон, Матэі, яшчэ адна — Эльжбета Радзівілы.

За час візіту госці наведвалі Нацыянальную бібліятэку Беларусі, музей Акадэміі навук, Нацыянальны музей гісторыі і культуры, Літаратурны музей Якуба Коласа, Мірскі замак і Нясвіжскі палац. Каля дзвюх гадзін правялі госці ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, дзе падрабязна азнаёміліся са знакамітай калекцыяй партрэтаў князёў Радзівілаў канца XVI — пачатку XIX стст. Гэтыя творы (больш за сорак), зробленыя паводле ўзораў заходнеўрапейскага мастацтва, але з улікам трывалай нацыяна-

Прыезджалі Радзівілы

льнай традыцыі, выклікалі асаблівы інтарэс гасцей, бо ў іх адлюстраваны вобразы кроўных продкаў сённяшніх Радзівілаў. Асабліваю ўвагу, у прыватнасці, княгіні Эльжбеты Радзівіл-Тамашэўскай выклікалі партрэты сястры Альбрэхта Станіслава Радзівіла — Хрысціны Яўхіміі Радзівіл, абатысы манастыра ў Нясвіжы; Юрыя Радзівіла, “Геркулеса Літоўскага”. Спыняліся госці каля выяў Альбрэхта Станіслава Радзівіла, вялікага канцлера літоўскага, аўтара мемуараў і літаратурных твораў духоўнага зместу; Уладзіслава Дамініка Астрожскага, першага мужа Кацярыны Радзівіл Сабескай, сястры Караля Яна III, Міхаіла Казіміра Радзівіла “Рыбанькі”, ваяводы віленскага і гетмана вялікага літоўскага, сына Караля Станіслава, яго жонкі Ганны Людавікі Радзівіл...

Шмат хвілін сям’я Радзівілаў правяла каля іконы Божай маці Трокскай, якая сён-

ня яшчэ знаходзіцца ў рэстаўрацыі, але спецыяльна для гасцей была выстаўлена ў залу. Пані Эльжбета ў даваенныя гады пастаянна жыла з маці ў Парыжы, але на летнія вакацыі наведвала бацьку ў Нясвіжы. І яна памятае гэтую ікону, калі тая ўпрыгожвала касцёл. Аказваецца, яе бацька князь Альбрэхт — апошні гаспадар Нясвіжскага замка — у 1935 годзе, за 4 месяца да смерці, падарыў ікону касцёлу. У 50-я гады XX ст., калі касцёл парушылі, яе выратавала адна жанчына, схавала ў сябе дома, а ў канцы 80-х гадоў перадала ў Дзяржаўны мастацкі музей БССР. Праўда, карона Божай Маці, відаць, з каштоўнымі камнямі, не захавалася, але старадаўняя рыза ацалела. Дадам, што апошнім разам пані Эльжбета наведвала Нясвіж у 1993 годзе.

Барыс КРЭПАК
На здымку: нашчадкі роду Радзівілаў каля партрэтаў сваіх продкаў у Нацыянальным мастацкім музеі. Фота Юрыя ІВАНОВА

Аб’ява*

РУП “Автобаза Минкультуры”
г. Минск, ул. Макаёнка, 7
Туроператор

ОТДЫХ НА МОРЕ:
Одесская обл. от 10 у.е.
+ “7 км”

Турция, Греция,
Хорватия, Италия,
Болгария, Египет.
Тел. (017)267-86-90
(017)267-76-22
awtobaza@tut.by

ЭКСКУРСИОННЫЕ ТУРЫ:
Киев, Львов с заездом
в Хмельницкий,
С.-Петербург, Польша,
Франция,
Чехия, 45 экскурсий
по Беларуси, Москва.
Тел. (017)267-86-90
(017)267-76-22

УНП 100217364
Лицензия на право осуществления туристической деятельности № 02310/0383526 выдана на основании решения МСГТ от 18.03.2008 № 266 сроком на 5 лет и действительна до 18.03.2013.

Парадак акрэдытацыі прадстаўнікоў сродкаў масавай інфармацыі на XVIII Міжнародным фестывалі мастацтваў “Славянскі базар у Віцебску”

спраў Рэспублікі Беларусь у адпаведнасці з Палажэннем аб парадку акрэдытацыі ў Рэспубліцы Беларусь журналістаў замежных сродкаў масавай інфармацыі, зацверджаным пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 25.12.2008 № 2015.

Заяўкі на акрэдытацыю накіроўваюцца ў Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь да 15 чэрвеня 2009 года на адрас: вул. Леніна, 19, 220030, г. Мінск; факс 210-42-51; e-mail: press@mfa.gov.by.

Міністэрства замежных спраў Рэспублікі Беларусь накіроўвае спісы прадстаўнікоў замежных СМІ для акрэдытацыі на Фестывалі ў Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь да 20 чэрвеня 2009 года.

3. Акрэдытацыю прадстаўнікоў беларускіх СМІ на Фестывалі ажыццяўляе Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Заяўкі на акрэдытацыю накіроўваюцца ў Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь да 15 чэрвеня 2009 года на адрас: пр. Пераможцаў, 11, 220004, г. Мінск; факс 203-34-35; e-mail: ups@mininform.gov.by.

4. Спісы беларускіх і замежных прадстаўнікоў СМІ зацвярджаюцца міністрам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь накіроўвае зацвярджаныя спісы беларускіх і замежных прадстаўнікоў СМІ ў Дырэкцыю Міжнароднага фестывалю мастацтваў “Славянскі базар у Віцебску” да 25 чэрвеня 2009 года.

5. Акрэдытацыя прадстаўнікоў беларускіх і замежных СМІ на мерапрыемствах Фестывалю з удзелам Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ажыццяўляецца Прэс-службай Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

"Аддаіце статус!"

Нададзены абраду, а не гурту!

Фальклорна-этнаграфічны гурт вёскі Пагост Жыткавіцкага раёна пад кіраўніцтвам Кацярыны Панчэня захаваў у жывой традыцыі абрад на свята Юр'я (6 мая), які паўсюдна на Тураўшчыне называецца "Карагод" і з'яўляецца этнічнай адметнасцю жыхароў гэтага рэгіёна. У гэты дзень адбываецца выхад з абрадавай дзеяй у поле, дзе пасеяна азімае жыта ці пшаніца. Мясцовая асаблівасць у тым, што гэтую дзею праводзяць жанчыны і дзяўчаты, следам за якімі ідуць хлопцы, а асноўную атрыбутыку нясуць сталыя мужчыны, што заслужылі павагу сярод людзей. Пры гэтым адбываюцца ўзроставыя ініцыяцыі: дзяўчаты, якія дасягнулі палавой спеласці, жанчыны далучаюцца да свайго кола. Раней пасля абраду на Юр'я гэтыя дзяўчаты павінны былі пастаянна насіць фартухі, якія з'яўляюцца адным з атрыбутаў абраду: у поле нясуць на граблях зялёны (сімвалізуе жыта ў полі, а таксама дзяўчаты, што падрастаюць), з поля — чырвоны (знак сонца і радасці, знак кроўнай роднасці жанчын аднаго роду)...

Сёлета Жыткавіцкі райвыканкам устанавіў у вёсцы Пагост памятны знак, прысвечаны абраду. Гэта першы ў нашай краіне знак, прысвечаны аб'екту нематэрыяльнай спадчыны.

Так, калі апісваеш абрадавую дзею, усё быццам гладка і прыгожа. На самой справе, адкрыццё знака, як і правядзенне абраду, апынулася сёлета пад пагрозай. Пра гэта я як куратар аб'екта паведамліла ў Каардынацыйны савет па нематэрыяльнай спадчыне Гомельскай вобласці, а затым і ў Жыткавіцкі райвыканкам. Назіраю абрад шмат гадоў, зняла як аўтар сцэнарыя 2 фільмы ў некалькіх вёсках ля Турава, у тым ліку ў Пагосце.

У чым жа справа? Лідэр пагостскага гурта Кацярына Панчэня летась звольнілася з пасады дырэктара клуба па выслуге гадоў, а ў маладой дырэктаркі не атрымалася знайсці кантакт са старэйшымі вясцоўцамі, з тымі, хто захоўвае вясковую спадчыну.

Большасць удзельнікаў гурта стала збірацца ў Панчэні дома, а пры клубе быў створаны новы калектыў, які ўзяў званне "народны". Пасады кіраўніка і акампаніятара, як вядома, аплачваюцца. А калі Панчэня "выбыла" з установа культуры, то трэба забраць і назву гурта, і найменне "народны", бо ўсё гэта павінна быць пры клубе, у тым ліку і статус... Вось і вырашылі замяніць існуючы гурт іншым, новаствораным.

Мне доўга давялося тлумачыць маладому дырэктару клуба, што статус каштоўнасці нададзены абраду, а не гурту, што нематэрыяльная спадчына перадаецца вербальна і паступова пераймаецца ад яе носьбітаў... Важная і на-яўнасць адпаведных законаў у нашай краіне. А ва ўпраўленні па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры нашай краіны захоўваюцца даку-

менты на носьбі-

таў традыцыі, якім ніхто не

мае права забараняць або перашкаджаць спраўляць абрад. Дык ці ж варта ствараць канфлікт у вёсцы?

Памятаю сэннашыню кіраўніцу клуба дзяўчынкай, якая хадзіла ў карагодзе на Юр'е побач з мамай — удзельніцай гурта. І раптам яна аказалася па іншы бок "барыкад" ад колішняга кіраўніка калектыву. Напярэдадні свята ўдзельнікі новастворанага фарміравання папярэдзвалі жанчын з гурта пад кіраўніцтвам Кацярыны Панчэня, каб тыя не выходзілі ў карагод, а дзецям забаранілі прымаць у ім удзел, інакш — не пусцяць у клуб. "Аддаіце статус!", "Пастаўце гэты крыж (знак у гонар абраду. — Р.Г.) ля хаты Панчэні і прыбіце шылду там жа!" — заяўлялі культасветработнікі в. Пагост.

Назаўтра яны не прыйшлі браць удзел у карагодзе разам з гуртом Кацярыны Панчэні і сустракаць гасцей з Любанскага раёна...

Вясцоўцы не выйдучь, каб сустрэць і абдарыць

14 кіраўнікоў сельскіх клубаў Любаншчыны прыехалі паглядзець на першы аб'ект нематэрыяльнай спадчыны, узяты пад ахову дзяржавы. І былі расчулены да слёз убачаным, ацаніўшы гэты абрад, што дайшоў да нашага часу з глыбокай старажытнасці. Прыехалі прадстаўнікі прэсы, якія здымалі абрад, райвыканкама, і ў прыватнасці, начальнік аддзела культуры, дырэктар метадычнага цэн-

тра. У Любанскім раёне няма абрадаў у жывой традыцыі, але ёсць гурты ў 3-х вёсках, якія захоўваюць спадчыну і добры ўзровень

мясцовых культасветустановаў. І абрад "Карагод" маглі б праводзіць. "Толькі вясцоўцы не выйдучь, каб сустрэць і абдарыць", — тлумачылі мне вясковыя культработнікі ў наваколлі Турава. Людзі адвучаны ад спрадвечных традыцый. Натуральна, гэтыя традыцыі не вернуцца адразу. Патрэбна карпатлівая, паступовая культурная праца з насельніцтвам, перш за ўсё — у асяроддзі дзяцей і моладзі.

Нядаўна да работы ў Жыткавіцкім аддзеле культуры прыступіў новы начальнік. Спадзяюся, ён зможа зразумець значэнне традыцыйнай культуры Тураўшчыны, якая можа і павінна быць уключана ў мясцовыя турыстычныя маршруты. У школах абавязкова трэба арыентаваць дзяцей на засваенне спадчыны, пакуль яшчэ жывыя яе носьбіты.

спяваць. Апошняя яркая пацвярджае шматгадовы вопыт Рускага фальклорнага цэнтра ў Маскве, а таксама плён працы выкладчыцы БДУКіМ Ларысы Рыжковай і Таццяны Пладуновай — іх навучэнкі спяваюць блізка да традыцыі. Кожны год у вёскі Веткаўскага раёна, а найперш — у вёску Стаўбун да Марыі Зуевай прыязджаюць маскоўскія студэнты, якія становяцца разам са спявачкамі ў "стралу", бо развучваюць гадамі гэтую традыцыю. Прыязджаюць і беларускія спецыялісты ў галіне традыцыйнай культуры, і аматары фальклору, і прадстаўнікі прэсы. На жаль, нашы студэнты з Універсітэта культуры і мастацтваў, Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Францыска Скарыны не наведваюцца, як масквічы, да бабуль менавіта на свята, каб паспяваць з імі і тым самым падтрымаць абрад. А практыка для будучых кіраўнікоў фальклорных гуртоў была б значная.

Акрамя аб'ектўных, існуюць і суб'ектўныя праблемы захавання абраду. Ужо даўно ў вёсцы Стаўбун адбыўся раскол мясцовага фальклорна-этнаграфічнага гурта: клубны гурт — сам па сабе, а іншыя носьбіты спадчыны — самі па сабе. З крыўдай гаворыць пра гэта Марыя Лаўрэньцеўна. І працягвае захоўваць абрад у Стаўбуне. Яна сама — носьбіт неацэннай каштоўнасці, адна з захавальніц традыцыі свайго вёскі.

Аднак не толькі культработнікі ставяцца да абраду раўніва (маўляў, усё павінна быць выключна пад іх кіраўніцтвам і з іх удзелам!), але і мясцовыя святары заняў уласную пазіцыю. Куратар абраду "Ваджэнне і пахаванне стралы", супрацоўнік Веткаўскага музея народнай творчасці Генадзь Лапацін два гады таму паведаміў у Мінск ва ўпраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь: правядзенню абрада перашкаджае мясцовы святар, які не спявае тых жанчын, што хадзілі "хаваць стралу". З баюшчым пагутарылі, але ці вырашаны на гэтым канфлікт — невядома.

Безумоўна, неабходна штогадовая відафіксацыя абраду, і лепей зняць яго прафесійна, бо фільм 1996 года "Як пушчу стралу..." Беларускага тэлебачання ўсё ж не адлюстроўвае ўвесь звычай разам з падрыхтоўкай да яго (спецыяльныя стравы, строі і іншае). Трэба было б зняць і тую частку пазаабрадавай дзеі, якая адбываецца ў вёсцы пасля вяртання з поля. А гэта шматлікія карагоды, танцы. Хоць бы такім чынам сабраць усіх носьбітаў абраду, якія засталіся.

Цалкам абрад "Ваджэнне і пахаванне стралы" не апісаны: не вызначаны арэал яго гістарычнага і сучаснага бытавання, які ахоплівае і этнічную тэрыторыю беларусаў у памежных раёнах Расіі, няма асобнай кнігі або дысертацыі, прысвечанай абраду, і г. д. Праблемы, звязаныя з яго захаваннем, не аб-

мяркоўваюцца і не вырашаюцца.

Не вядзецца актыўнай працы ў названым кірунку рэспубліканскім і Гомельскім абласным каардынацыйнымі Саветамі па захаванні нематэрыяльнай культурнай спадчыны. Але ў Год роднай зямлі менавіта гэтым абрадам трэба было б надаць самую вялікую ўвагу.

На зберажэнне нематэрыяльнай спадчыны і барацьбу з сусветнай глабалізацыяй і накіравана Канвенцыя UNESCO, да якой напрыканцы 2004 года Указам Прэзідэнта краіны далучылася Рэспубліка Беларусь. Але выкананне яе патрабаванняў — тэма асобнай гутаркі.

Рэгіна ГАМЗОВІЧ, журналістка, даследчык беларускай традыцыйнай культуры

Карагод праблема

Статус гісторыка-культурнай каштоўнасці ў нашай краіне нададзены 56 аб'ектам нематэрыяльнай спадчыны. З іх 50 — гербы гарадоў і 6 — фальклорна-этнаграфічныя аб'екты. Намеснік старшыні Гомельскага абласнога выканаўчага камітэта цяпер пад абарону дзяржавы. Зараз у нашай краіне вызначаюцца тыя аб'екты нематэрыяльнай спадчыны, якія будуць падараны ў рэпрэзентатывны спіс, што складае ў UNESCO. Нават просты пералік ужо будзе сведчыць, які мы на-будзе падаваць у UNESCO дакументы на аб'екты, чыё захаванне патра-блема міжнароднай падтрымкі. Але складанне гэтага пераліку ідзе марудна з-за неразумнення, што і якім чынам трэба ў яго ўключыць. Магчыма, дапаможа культурнікам на месцах сфарміраваць мысленне ў накірунку захавання спрадвечнай народнай культуры, каб на аснове гэтага будаваць паўсядзённую работу.

Вакон

Канфлікт, які "стрэліў" у нематэрыяльную спадчыну

Павінна быць перманентная відафіксацыя

Абрад "Ваджэнне і пахаванне стралы" на Ушэсце — архаічная, аграрна-магічная дзея з мэтай адвесці "грамавую стралу" ад вёскі ("Ад пажараў, каб маланка не ўбіла", — як тлумачыць носьбіты традыцыі) — некалі быў шырока распаўсюджаны на Пасожжы і сумежных тэрыторыях рассялення радзімічаў. Разам з тым, гэта выхад у поле, дзе пасеяна азімае жыта. Згодна з міфалагічнымі ўяўленнямі мясцовых жыхароў, Бог ходзіць па зямлі ад Вялікадні да Ушэсця. Раней увесь гэты перыяд "вадзілі стралу": ішлі лінейным карагодам, пачынаючы абрад з асноўнай песні, якая дала яму назву, — "Як пушчу стралу, дай удоль сяла..."

Абраду, які захоўвае фальклорна-этнаграфічны гурт вёскі Казацкія Балсуны, што на Веткаўшчыне, у 2006 годзе нададзены статус нематэрыяльнай культурнай каштоўнасці.

Многія паселішчы раёна абязлюдзелі пасля аварыі на Чарнобыльскай АЭС. Мясцовыя спеўныя гурты "пастарэлі", усё менш становіцца спявачак, здольных выйсці на Ушэсце, каб справіць абрад, выканаць стрэльныя песні, якія патрабуюць выключнага майстэрства. І гэта — найвялікшая праблема: амаль што няма каму і адкаго пераняць гэтую спадчыну.

Тым не менш, ад таленавітых спявачак Веткаўшчыны можна навучыцца

Здавалася б, найлепшае прызнанне вартасці песні — калі людзі лічаць яе народнай. Такая памылка прыемная і красамоўная, але ўсё ж яе варта выпраўляць. І таму не хваравітыя амбіцыі, а жаданне звярнуць увагу на свае законныя правы прымузіла кампазітара з Баранавічаў Міхася СКРУНДЗЯ звярнуцца з лістом у рэдакцыю “К”.

Супярэчлівае пачуццё

Сябар пытаецца ў сябра: “Што такое супярэчлівае пачуццё?” А той адказвае: “Гэта калі твая цешча ляціць у бездань на тваім аўто”. Вось у такім становішчы я знаходжуся каторы год.

Справа ў тым, што песні, якія склаў я, лічаць людзі народнымі. З аднаго боку, гэта вельмі прыемна, а з іншага — я ўсё ж такі аўтар, і хацелася б, хаця б разок, пачуць сваё прозвішча, калі спяваюць тваю песню, асабліва — у той час, як яна гучыць на рэспубліканскім узроўні: па радыё і тэлебачанні.

На мінулым фестывалі “Песні маёй краіны” пасля выканання адным з калектываў маёй песні старшыня журы пытаецца ва ўдзельнікаў, хто яе напісаў. І ў адказ чуе: бабруйскі народ. Добра. Я магу ўявіць, што яны пачулі недзе песню “Гаворка беларуская”, але ж з экрану твор прагучаў у аранжыроўцы нашага гурта “Фэст”, зробленай яго кіраўніком І.Кусцінскім. Тут узнікае думка, што ўдзельнікі калектыву чулі песню менавіта ў нашым выкананні, бо аранжыраваць так сама амаль што немагчыма. Хіба што людзі па думках павінны быць блізнятамі. Таму ўзнікае пытанне: або людзі папросту не пацікавіліся, хто аўтар гэтага твора, або наўмысна прыпісалі яго “народу”?

Другі выпадак: у 1996 годзе ідзе па тэлебачанні дзіцячы фестываль “Усе мы родам з дзяцінства”. Выходзіць вядучая і аб’яўляе чарговы нумар: “Беларуская народная песня “Ой, братка-беларус”. І зноў я маю супярэчлівае пачуццё і не ведаю, як рэагаваць: ці радавацца, ці сумаваць. Адно ўсцешна: кіраўнік калектыву, які спяваў гэтую песню, напісаў мне ліст з прабаўнем за такую недарэчнасць.

Але ж у праграмцы ансамбля “Харошкі” пад песняй “Братка-беларус” чытаю: “Бе-

ларуская песня”. А ты як бы ні пры чым. Ансамбль беларускай меншасці ў Польшчы “Прымакі” таксама вельмі доўга аб’яўляў яе як беларускую народную. І такіх выпадкаў шмат.

Але найбольш крыўдна, калі песню, якую склаў ты, людзі называюць сваёй і, да таго ж, абвінавачваюць цябе ў плагіяце. Узяць, да прыкладу, “Дажынкi” ў горадзе Рэчыца. Адтуль мне тэлефануюць сябры і кажуць: “Міхась, тут спяваюць тваю песню “Здумала маці мяне ажаніць”. Я толькі ўзрадаваўся: значыць, пайшла мая песня ў народ! “Але ж тыя, хто спявае яе, называюць песню сваім творам”, — гавораць сябры.

Больш за тое: гэтыя людзі, знайшоўшы мой нумар мабільнага, пачалі пагражаць за тое, што я нібыта скраў у іх песню. Не хачу паведамляць, які гэта калектыв і адкуль ён, бо праз два дні людзі з гэтага калектыву... папрасілі ў мяне прабаўнення.

Дарэчы, хачу сказаць: усе правы на свае песні я ўжо даўно зарэгістраваў у Нацыянальным агенстве інтэлектуальнай уласнасці. І вась з усяго вышэйсказанага як вынік узнікае думка, што арганізатарам розных канцэртаў і фестывалю трэба больш патрабавальна ставіцца да рэпертуару выканаўцаў і больш дакладна вызначаць аўтараў твораў, якія яны выконваюць, каб не было такіх прыемна-непрыемных непаразуменняў і не ўзнікала супярэчлівага пачуцця.

Міхась СКРУНДЗЬ, удзельнік гурта вандроўных музыкаў “Фэст” г. Баранавічы, народнага аматарскага аб’яднання “Крок” (Баранавіцкі раён), лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва ў складзе гурта “Фэст”

Пракаменціраваць ліст Міхася Скрундзя мы папрасілі галоўнага спецыяліста аддзела аўтарскіх і сумежных правоў Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці Андрэя ЛУЧАНКА.

Замацаваны навечна

— Закон аб аўтарскім праве Рэспублікі Беларусь надзяляе аўтара комплексам маёмасных і немаёмасных правоў. У іх ліку — права на імя і права на аўтарства. Гэтыя правы замацаваны за аўтарам навечна і не могуць быць перададзены ім каму-сьці іншаму, нават па ўласнай волі. Менавіта пра іх парушэнні перш-наперш і вядзецца гаворка ў дадзеным лісце.

Права на імя — гэта права аўтара выкарыстоўваць або дазваляць выкарыстанне твора пад сваім сапраўдным імем, псеўданімам або ананімна. Толькі сам аўтар можа абіраць найбольш прымальны для сябе варыянт з гэтых трох. Тыя ж, хто плануе выкарыстоўваць гэты твор, мусяць перш-наперш звярнуцца да яго стваральніка — не толькі для таго, каб атрымаць ягоную згоду на выкананне, але і каб запытаць, які подпіс мусяць стаяць побач з творам.

Але тут адразу адзначу адзін прыцыповы момант. Рэч у тым, што механізмы рэалізацыі маёмасных і немаёмасных правоў істотна адрозніваюцца.

Паводле сусветнай практыкі, аўтар музычных твораў звычайна адстойвае свае маёмасныя правы не самастойна, а з дапамогай арганізацыі па калектывным кіраванні маёмаснымі правамі. На Беларусі яна адна — Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці. Адпаведна, падпісаўшы дамову з намі, кампазітар або паэт не мусяць заключаць іх пасобку з кожнай FM-станцыяй або канцэртнай пляцоўкай, на якой гучаць яго песні, — гэтыя дамовы заключаем мы, а потым збіраем адпаведнае ўзнагароджанне і пералічваем яго аўтарам. Пагадзіцеся, такая схема досыць зручная для аўтараў, і таму большасць з іх ахвотна заключаюць з намі адпаведныя дамовы. У тым ліку і шанюны Міхась Скрундзь — як вынікае з яго ліста.

На падставе звестак, што дасылаюць нам карыстальнікі, мы адсочваем кожны выпадак выкарыстання музычных твораў — не толькі на канцэрце або ў радыёэфіры, але нават і ў выглядзе рынгтону — і кантралюем аўтарскія адлічэнні. Летас прынята пастанова аб зборы ўзнагароджвання за перазапіс дыскаў або касет у хатніх умовах — яго плацяць вытворцы дыскаў і адпаведнага аб-

Ахова аўтарства — справа рук аўтара...

Права на імя

сталывання. Праўда, пакуль што многія гэтую пастанову ігнаруюць — на свае страх і рызыку.

Таму калі кампазітар не будзе атрымліваць адпаведнага ўзнагароджання за выкананне сваіх твораў, ён можа разлічваць на нашу падтрымку. Што да немаёмасных правоў... Ініцыятыву па іх абароне павінны праяўляць самі аўтары: мы папросту не маем такіх паўнамоцтваў і можам хіба што дапамагчы. Паўтаруся: паводле беларускага заканадаўства, немаёмасныя правы належаць самім аўтарам, і перадаць іх каму-сьці іншаму яны не могуць.

Што трэба зрабіць для абароны немаёмасных правоў? Перш-наперш — звярнуцца да парушальнікаў, а калі мірна паразумецца з імі не ўдасца, сабраць належныя доказы і падаваць у суд.

Зразумела, што творчаму чалавеку не надта прыемна займацца судовымі цяжбамаі. Але затое, лічу, само паўстанне падобных прэцэдэнтаў павінна дысцыплінаваць тыя арганізацыі, якія нясуць адказнасць за выкананне аўтарскіх правоў. Ніхто з іх не захоча фігураваць у якасці адказчыка і выплачваць кампенсацыю.

Што да згаданай у лісце спрэчнай сітуацыі з аранжыроўкай песні... Тут магу акрэсліць толькі прыцыповыя моманты, не датычныя канкрэтнай сітуацыі. Аранжыроўка твора — гэта від яго выкарыстання, і таму на яе таксама распаўсюджваецца аўтарскае права. Аранжыроўшчык можа патрабаваць, каб пры распаўсюджванні або публічным выкананні твора згадвалі яго імя. А вось што тычыцца аўтарскіх ўзнагароджанняў, тут ужо складаней: аўтар аранжыроўкі можа мець на іх права ў тым выпадку, калі аўтар арыгінальнага твора вызначыў яго правамоцнасць дакументальна.

Парушальнікі па неасцярожнасці

— У дадзеным выпадку спрэчка аб аўтарстве як такой няма. Ніхто не сцвярджае, што аўтарам песень з’яўляецца не Міхась Скрундзь, а нейкая іншая асоба. Варта таксама нагадаць, што немаёмасныя правы аўтара могуць быць парушаны не толькі наўмысна, але таксама, карыстаючыся юрыдычнай фармулёўкай, і “па неасцярожнасці”. Такая акалічнасць, натуральна, не пазбаўляе парушальнікаў ад адказнасці, прадугледжанай, у тым ліку, і Грамадзянскім кодэксам Рэспублікі Беларусь.

Хто вінаваты ў дадзеным выпадку — выканаўцы або тыя арганізацыі, якія прадастаўлялі ім пляцоўкі ці эфір, — вызначаць не бяруся. Вычарпальны адказ на гэтае пытанне, у любым выпадку, можа даць толькі суд. Але, без сумневу, кампазітар можа патрабаваць кампенсацыю за парушэнне сваіх немаёмасных правоў — вядома, тады, калі ён мае дастатковыя доказы такіх фактаў.

Канфліктныя сітуацыі ў сферы аўтарскіх правоў лепей не вырашаць, а прадухіляць. Тым больш, што гэта магчыма. Калі б згаданыя ў лісце калектывы і арганізацыі своечасова паставілі пытанне аўтарства ўпадабаных імі песень, думаю, ніякіх непаразуменняў наогул бы не ўзнікла.

Вы пытаеце, як можна вызначыць імя аўтара той або іншай песні? У дадзеным выпадку — вельмі проста. Нацыянальны цэнтр інтэлектуальнай уласнасці мае базу даных, куды занесены прозвішчы ўсіх аўтараў, што падпісалі з намі адпаведныя дамовы, назвы ўсіх іхніх твораў. Таму калі ў кагосьці ўзнікаюць пэўныя сумневы — ці мае тая або іншая песня канкрэтнага аўтара, альбо яе і сапраўды стварыў беларускі на-

род? — можна звярнуцца да нас. Цалкам верагодна, што мы здолеем адказаць на гэтае пытанне. Між іншым, адзін з пунктаў дамовы, якую мы заключаем з карыстальнікам, абавязвае яго прымаць меры па ахоўванні асабістых немаёмасных правоў аўтара. І шкада, што гэтыя захады робяцца не заўсёды.

Дарэчы тут будзе адзначыць і яшчэ адзін момант. Аўтарскае права вынікае з самога факта існавання твора і ніякага дадатковага пацвярджэння не патрабуе. Але аўтар, які заключыў дамову з НЦІУ, павінен не марудзіць з рэгістрацыяй у нас сваіх новых твораў. Адрознае пасля гэтага звесткі пра іх з’яўляюцца ў базе даных.

Ведаць, што трэба адстойваць

— Практычна штодня мне тэлефануюць аўтары, каб атрымаць кансультацыю па тым або іншым пытанні. Вось і да сустрэчы з вамі мусяць адказаць на некалькі званкоў. І таму вельмі хацелася б агучыць адно пажаданне (безадносна да ліста шанюнага Міхася Скрундзя). Аўтары павінны ведаць свае правы.

Часам здараюцца ўвогуле казусныя сітуацыі. Мне тэлефануюць і пытаюцца: калі ж, нарэшце, будзе прыняты Закон аб аўтарскім праве? Я адказваю: ведаеце, такі закон існуе з 1996 года, ды і раней дадзеная праблематыка рэгулявалася Грамадзянскім кодэксам. Няўжо гэта так складана: узяць у рукі невялічкі дакумент і ўважліва яго прачытаць? А ўжо потым звяртацца па кансультацыю. Куды прасцей працаваць з тымі людзьмі, якія валодаюць пэўнай заканадаўчай базай.

Агульная праблема на Беларусі

зключаецца ў тым, што аўтары не праяўляюць вялікай актыўнасці ў справе адстойвання ўласных правоў, і асабліва — менавіта немаёмасных. Паглядзіце: імёны стваральнікаў песень, якія гучаць на нашых радыёстанцыях, звычайна не згадваюць. У тэлеэфіры аўтары згадваюцца, але вельмі сціпла: напрыклад, адным спісам, у цітрах напрыканцы канцэрта. І амаль ніхто з кампазітараў не выказвае з гэтай нагоды свайго абурэння — або, прынамсі, не выказвае яго ўслых, не патрабуе выканання сваіх правоў. Хаця калі б гэтая кампанія мела шырокі размах, упэўнены, што аўтарам удалося б змяніць сітуацыю.

Таму вельмі рады, што кампазітар Міхась Скрундзь не хоча мірыцца з парушэннем уласных правоў. Калі такі рух аўтараў стане пастаянным, ён абавязкова дасягне вынікаў.

Магчыма, хтосьці лічыць, быццам аўтарскае права датычыць адно вялікага шоу-бізнесу, а не аматарскай творчасці, якая матэрыяльных прыбыткаў нікому звычайна не прыносіць. Але беларускае заканадаўства сведчыць пра тое, што такія стэрэатыпы — цалкам памылковыя. Закон адзіны для ўсіх — для майстроў і дылетантаў, для геніяў і графамаў. Кожны з іх мае аднолькавае права на ўласныя творы. У тым ліку — права бачыць побач з уласным творам сваё імя.

І забеспячэння гэтага права вымагае ад усіх, хто займаецца народнай творчасцю, толькі аднаго — павагі і карэктнасці. Пра грашовыя адлічэнні аўтар ліста нават не згадваў.

Ілля СВІРЫН

Хто ў нас на Беларусі ствараў тэатр, як кажуць, “з нуля”? З гісторыі сцэнічнага мастацтва ведаю аднаго Ігната Буйніцкага. Астатнія “мэтры”, ачолішы трупы, маглі ўзнесці да вяршынь нейкі калектыў, як, напрыклад, зрабілі тое Е.Міровіч, Д.Арлоў, Б.Луцэнка, В.Елізар’еў.

Валерыі Анісенка амаль трыццаць гадоў таму пабудаваў, практычна па ўласным праекце, Тэатр-студыю кінаакцёра, сфарміраваў трупы, паставіў першыя спектаклі, у тым ліку “Палаяванне на качак”, адкрыўшы гэтым глядачу нікому невядомага, цяпер ужо — класіка савецкай драматургіі, Аляксандра Вампілава. Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі, якім Анісенка вось ужо дзевяць гадоў пасяхова і вынікова кіруе, быў створаны не ім. Але прага будаўніцтва ў гэтым сям’яным сыне (так ён сябе часам прадстаўляе) да часу, мусіць, драмала. І вось, урэшце: у сярэдзіне чэрвеня адбудзецца адкрыццё праекта, які ў Беларусі ніколі не здзяйснялі, — “Тэатр Канстанціна Трэплева”.

— Тут будзе вадаём восем на дваццаць метраў... Тут — арэлі, на якіх Трыгорын гайдае Ніну... Праз перасохлы ручай перакінуцца масткі... Размесціцца поруч і вясковыя яўрэйскія аркестры. Тут — амфітэатр для глядачоў!.. З гэтага балкона Аркадзіна гукае Трыгорына... А вось — сцэна, адкуль Трэплеў прадставіць сваю п’есу!..

Вось ужо два гады, як ён пачаў вадзіць усіх — ад сяброў да выпадковых наведвальнікаў — па сваёй “латыфундыі” ў дачным кааператыве і рукамі ў паветры маляваў праект будучага тэатра на натуре.

— Праз чатыры гады тут будзе горад-сад, — пасмейваліся адны.

— У цябе грошай няма куды дзець? Кінь, дружа, паветраныя замкі будаваць! — спрабавалі ацугляць яго другія.

— Дзядзя Валера, — маліў і пераконваў пляменнік Слава, “прааб усіх перабудоў”, — я вам выкапаю невялічкі басейн — і досыць! Давайце лепш баньку дзевяццю да ладу!

Два гады хадзіў рэжысёр, нават начаі, па ўчастку і прыкідваў, плановаў, выстройваў мізансцэны. П’есы Чэхава “Чайка” пры ім не было: ён даўно ведаў яе на памыць.

Так было да сёлетняй вясны.

Які чудадзей-Хатабыч перакінуў з месца на месца дзiesiąткі кубоў зямлі, каб выпрастаць схіл участка? Якая Васіліса-чараўніца, узмахнуўшы рукавом сарафана, раскідала насенне травіцы, што ўжо зелянее? Які ілюзіяніст узвёў — не ілюзорныя, што неўзабаве, па заканчэнні цыркавога прадстаўлення, знікнуць, а сапраўдныя! — сцэну шэсць на восем метраў, амфітэатр на 120 месцаў, высокія арэлі, тры масткі праз роўчык, прыступкі, сцэжкі, вымашчаныя дубовым кругляком, альтанкі, навесы? Усё — ён, з дапамогай брата, пляменніка і сяброў розных прафесій, якія часцяком збіраліся сюды на “суботнікі”. Адна сястра Эмма магла перапыніць працу і паднесці абед, які спажываў, то стоячы, то на хаду.

А якіх высілках вымагала “легалізацыя” вадаём (пабудова ж іх на ўласных участках забаронена)! Дачны кааператыву вырашыў лічыць гэта супрацьпажарным вадасховішчам. Капай, Данілавіч!

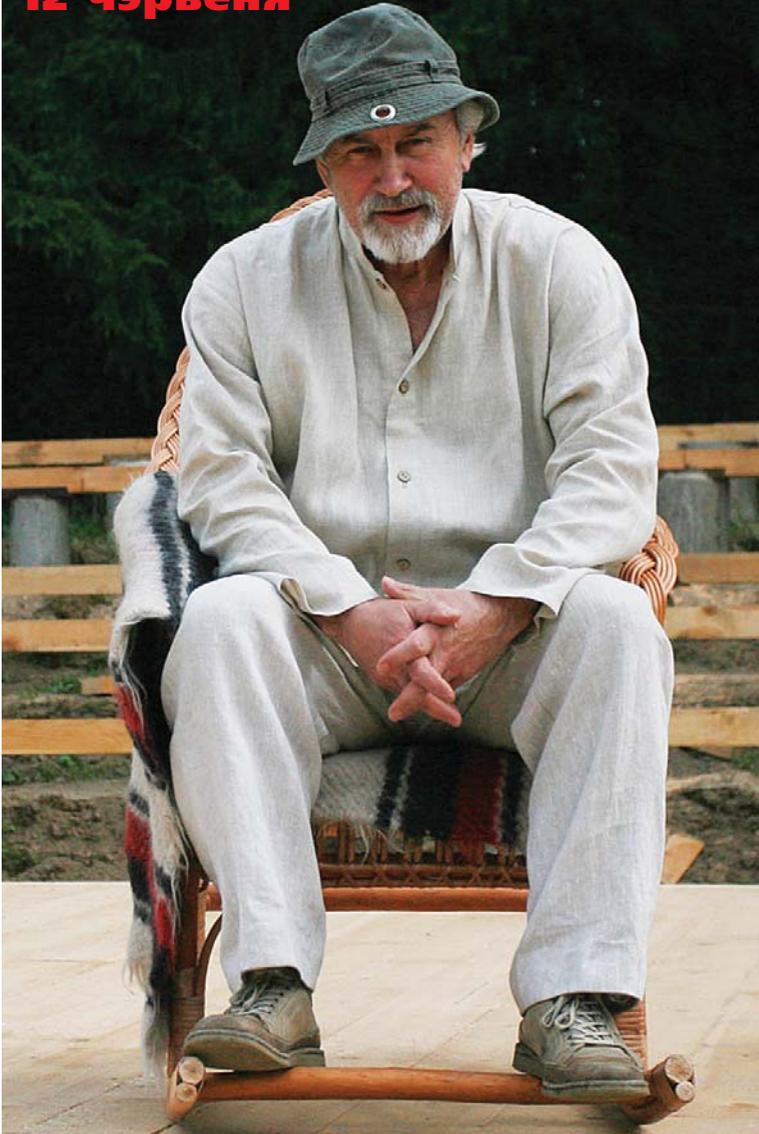
І вось: усё, што малявалася ўзмахамі рук у паветры, паўстала! Я бачу шчаслівага чалавека: мара — матэрыялізаваўся!

Прадугледжана ўсё, нават, здавалася б, дробязі: шпакоўня-прыбіральня з чырвонымі і зялёнымі лямпачкамі звонку; складзеныя на лавах амфітэатра палосы поліэтыле-

Якія бываюць у нас мары? Блізкія — далёкія, дасягалныя — недасягалныя, вялікія — сціплыя, узвышаныя — зямныя... А яшчэ мара можа аказацца... нечаканай. Прычым з’явілася яна ў чалавека вядомага, таленавітага. Ён мой сябра са студэнцтва, сусед, паплекнік. З інтарэсам і нецярпеннем чакаю, бо ягоная

Вар’яцкая задумка

здзейсніцца 12 чэрвеня

ну — на выпадак дажджу; блакітным заслана дно вадаёма — для таго, каб гэтак жа адсвечвала вада.

Ужо падрыхтаваны асвятляльныя вышкі: відовішча запланавана на вечар, па-кіношному “ў рэжым” — на 9 гадзін; падрыхтаваны слупы для радыёўзмацняльнікаў: плошча “трэплеўскага” тэатра — увесь досыць вялікі ўчастак.

— Чэхава ў Беларусі не шанцавала, — разважае, седзячы на свежагбляваных лавах амфітэатра, аўтар праекта. — Ну згадай хаця б адну значную пастаноўку!.. Так, няма... Мы не “дарасталі” да яго, ды й глядач — таксама. І я ішоў да Чэхава цягам доўгіх гадоў, так бы мовіць, “выспяваў”. Але драматургія мяне непакоіла, прымушала думаць аб бясконцаці, перажываць. Тут — не інфармацыя, тут — роздумы глыбінныя. А ўрэшце, чаму ўзяўся за Чэхава, шчыра, не адкажу. Ведаю адно: усе шляхі тэатральных твораў вядуць да яго. Зрабіў першы падступ, паставіўшы “Іванаву” (дарэчы, табе спадабалася, пісаў пра спектакль у “Культуры”). Але мне хацелася ўвасобіць наступны спектакль не на сцэне, а... у тэатры, які задумаў, але не здзейсніў, герой “Чайкі” Косця Трэплеў — на прыродзе.

У гэты праект Анісенка закладае вялікі патэнцыял для маладой трупы, яе мастацкага развіцця, удасканалення.

Мінск быў адзіным у СССР горадам, які бачыў нешта падобнае ў ліпені 1963 года. Вялікі рэжысёр Мікалай Ахлопкаў прывёз тады да нас свой тэатр імя Маякоўскага з эшалонам дэкарацый, з усёй слаўтай трупаі, з усім рэпертуарам. У адзін вечар, скажам, маглі ісці адначасова “Гамлет” з Яўгенам Самойлавым і Львом Свердліным — у Тэатры оперы і балета, “Гасцініца “Асторыя” з Аляксандрам Ханавым — у Доме афіцэраў, “Медэя” з Яўгеніяй Козыравай — на арэне цырка. Вельмі адказна ставіліся тады тэатры да гастролей у Мінску. Але ў тэлеінтэрв’ю Мікалай Паўлавіч выказаў мару: сыграць “Медэю” на плошчы, паскардзіўся, што нідзе, нават у Маскве, яму такой магчымасці не выпадала..

І мінскія ўлады дапамаглі ўвасобіць мару Ахлопкава: на Цэнтральнай плошчы (помніка Сталіну ўжо два гады як там не было), проста перад Палацам прафсаюзаў, пабу-

давалі вялікі памост, правялі святло, радыё. І вось напрыканцы гастролей тэатра, цёплым вечарам, “у рэжыме”, мінчане ўбачылі гэты незабыўны спектакль! Пражэктары надавалі відовішчу амаль містычны характар, падсвечаныя калоны Палаца на фоне выглядалі элінскай архітэктурай, акцёры ігралі адметна! Мікалай Ахлопкаў быў шчаслівы як чалавек, мара якога ўрэшце здзейснілася. І адбылося гэта ў Мінску — і толькі!

І цяпер вось, зноў жа, тэатр пад акрытым небам: тэатр Трэплева — тэатр Анісенкі.

Ключавая сцэна завязкі “Чайкі” — маналог з п’есы Трэплева. У рэпетыцыйным пакоі паказвае яго Вераніка Буслаева (Ніна Зарэчная). Пластыку трэплеўскага наватарскага тэатра актрысе дапамагла ўвасобіць балетмайстар Вольга Скварцова. Сумны й патаемны настрой стварае самотная віяланчэль — жывы гук.

Рэжысёрская заўвага Буслаевай:

— Туды, дзетачка, туды! Але “маторнасць” сваю пашкадуй: калі так моцна пачынаеш, то што ж пакажаш далей? Ці хопіць цябе? Размяркуюся. — І балетмайстру: — Выдатна, Волечка! У пластыцы ярка той “мадэрн”, які імкнуўся стварыць Трэплеў.

Цягам тыдня спектаклі Тэатра беларускай драматургіі глядзела вядомы расійскі тэатразнаўца Ганна Кузняцова. Засталася ўзрушанай, тут жа, у Мінску, пачала пісаць артыкулы для “Літаратурнай газеты”. Між іншым заўважыла:

— Буслаеву, Настасію Баброву, Максіма Панінатчанку, Дзяніса Паршына маскоўскім рэжысёрам лепей не паказваць: заманяць у Маскву.

Такі водгук крытыка, які, як кажуць, усё бачыў і якога нічым не здзівіш, дарагога каштуе. Усе пералічаныя сфарміраваліся, выраслі як акцёры ў гэтым тэатры, пад кіраўніцтвам Валерыя Анісенкі.

Дарчы, сам аўтар праекта будзе ў “Чайцы” выконваць ролю Сорына.

У Беларусі праводзіцца некалькі тэатральных фестываляў, у тым ліку і ў РТБД. Дык чаму ж не праводзіць іх тут, на гэтай унікальнай пляцоўцы? Іграць пад небам беларускія артысты ўмеюць: у 2005-м пад дожджыкам, хаця і кароткім, Рускі тэатр паказаў на міжнародным фестывалі ў Волагдзе “Выпадковы вальс”, заваяваўшы Гран-пры; у 2007 на той жа пляцоўцы, пад мурамі валагодскага крамля, Тэатр беларускай драматургіі сыграў “Адвечную песню”, таксама ўзяўшы Гран-пры. У 1996-м нашы артысты ігралі “Макбета” на фоне вежаў замка XI ст. Рэвэнгскрэг; аб спектаклі ў Англіі пісалі: “Такого Шэкспіраўскага фестывалю не бачыў за 50 гадоў свайго існавання!” Дык няхай прыязджаюць гасцявыя трупы і пад чаромхай, бярозамі ды соснамі, пад кукаванне зязюль і пошчак салаўёў пакажуць сваё майстэрства на сцэне шэсць на восем!

І гэта будзе рашучы крок беларусаў у еўрапейскі тэатральны кантэкст.

Ёсць у нас “Зніч”, тэатр аднаго акцёра, дык чаму ж не быць сезоннаму “Тэатру Трэплева”? Паркінг для машын ёсць, грымёркі — гэта пакоі ў доме Валерыя Данілавіча, кальцавая — усяго за пяць кіламетраў, прыпынак аўтобуса — побач. Калі ласка!

Засталося нядоўга чакаць. 12 чэрвеня будзем віншаваць: з прэм’ерай, з нараджэннем тэатра, з юбілеем самога майстра.

**Уладзімір АРЛОЎ,
кінарэжысёр**

Фокус — у “...адлегласці”

Стужка маладых беларускіх дакументалістаў Андрэя Куцілы і Рамана Рамашкі “Фокусная адлегласць” адзначана дыпламам на VII Міжнародным кінафестывалі “Зоркі Шакена”, які праходзіў у другой палове мая ў казахстанскай сталіцы.

Зняты ў мінулым годзе фільм апавядае пра старога фотаамагара, які жыве ў адным з маленькіх гарадкоў у цэнтральнай частцы Расіі. Стваральнікі карціны разам са сваёй работай ужо паспелі прыняць удзел у шэрагу прэстыжных міжнародных форумуаў неігравага кіно, у тым ліку ў Лейпцыгу, Кракаве і Санкт-Пецярбургу. Сёлетні выпускнік факультэта перападрыхтоўкі і павышэння кваліфікацыі кадраў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў Андрэй Куціла ўжо вядомы як аўтар некалькіх фільмаў і тэлевізійных перадач, прысвечаных розным з’явам і дзеячам беларускай духоўнай культуры.

Фестываль “Зоркі Шакена” праходзіць у Алма-Аце з 2002 года і лічыцца самым прэстыжным фестывалем маладога кіно ў Цэнтральнай Азіі. Ён названы ў гонар буйнога дзеяча казахстанскага кінематографа, рэжысёра і акцёра Шакена Айтманова. У гэтым годзе ў пяці конкурсных праграмах форуму было прадстаўлена 65 ігравых, дакументальных і анімацыйных стужак з 30 краін свету, а прызавы фонд складаў 13 тысяч долараў. Гран-пры фестывалю паехаў у Ізраіль: яго атрымаў Дрор Захаві за фільм “Дзеля бацькі”.

С.А.

Паўсотні праменьчыкаў

1 чэрвеня ў галерэі “Панарама” Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адбудзецца адкрыццё вернісажу фотапраекта “Праменьчык сонца”, прымеркаванага да Міжнароднага дня абароны дзяцей.

Выстаўка “Праменьчык сонца” з’яўляецца вынікам працы вядомых беларускіх фотамастакоў Віталія Брусінскага, Сяргея Кажамякіна і Віктара Суглоба, якія падрыхтавалі серыю здымкаў выхаванцаў дзіцячых дамоў. У экспазіцыі прадставяць больш за 50 работ.

Наведаць выстаўку ў Нацыянальнай бібліятэцы можна будзе да 1 жніўня.

Інтэграцыя ў соцыум

У Маскве прайшлі I Міжнародныя гульні інтэграванага Клуба вясёлых і знаходлівых “Свет без межаў!”, у якім прыняла ўдзел і беларуская каманда.

Міжнародная ліга інтэграванага КВЗ Інстытута СНД узнікла ў верасні 2007 года як адзін з крокаў па сацыяльнай інтэграцыі інвалідаў у грамадства.

У першых міжнародных гульнях прынялі ўдзел каманды Расіі, Арменіі, Украіны, ЗША і Беларусі. Нашу краіну прадставіла каманда “Battle’йка”, асноўныя сілы якой склалі артысты сталічнага тэатра інвалідаў “Міміза”, а таксама педагог-арганізатар Вольга Прохарава, Аляксей Кілеца і Міхаіл Есьман з Рэспубліканскага тэатра юнага глядача. Усім камандам была прапанавана традыцыйная праграма КВЗ: прывітанне, размінка, хатняе заданне. У выніку спаборніцтваў беларусы занялі 4 месца. Улічваючы, што ў камандзе не было ніводнага “практыка” КВЗ і для ўсіх членаў гэта была першая спроба акунцаў у гульні, такі вынік — зусім прызны.

Зрэшты, кожны, хто прыняў удзел у праекце “Свет без межаў!”, без сумневу пацвердзіць: галоўнае не перамога, а — удзел!

Т.К.

“Шашачная культура”

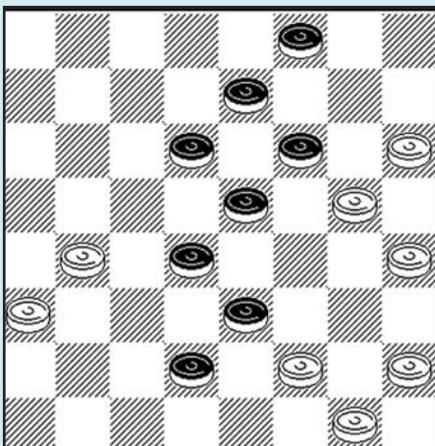
Нашы пастаянныя аўтары і дэбютанты “Шашачнай культуры” працягваюць радаваць сваімі новымі кампазіцыямі.

Вынікі мінулага конкурсу мы аб’явім у наступным выпуску, а пакуль прапануем звярнуць увагу на кампазіцыі, якія прапанавалі нашы аўтары.

У першую чаргу адзначым дэбютантаў. Прыемна прадставіць яшчэ аднаго выхаванца актыўнага ўдзельніка “Шашачнай культуры” з Камянца Аляксандра Янчука — Віктара Сівругіна. Рашайце яго праблему № 178 у апрацоўцы вядучага рубрыкі.

Заканчэнне № 179 належыць Міхаілу Ратушу, які даслаў свой ліст ажно з Нью-Йорка. Яму зараз 73 гады, але ён па-ранейшаму працягвае захапляцца шашкамі. Прыемна, што Міхаіла зацікавіла наша рубрыка. Аўтар пазіцый № 180 і № 181 — выкладчык універсітэта з украінскага горада Вінніца Аляксандр Кацюха. Аўтары іншых кампазіцый вам ужо вядомы, паважаныя аматары інтэлектуальнага адпачынку.

№ 178 — Віктар Сівругін
(Камянец, Беларусь)

цоўку Віталю Варушылу, але не паведаміў, з якой нагоды.

Ва ўсіх праблемах белыя пачынаюць і выйграюць.

У заканчэнні № 179 белыя пачынаюць і робяць нічыю.

№ 188 — Уладзімір Сапяхынскі (Рагачоў, Беларусь). Белыя: дамкі a5, b8, c7, h4; шашкі a3, b2, d2, g1, g7. (9). Чорныя: дамка d8; шашка b6. (2). Белыя пачынаюць і пазбаўляюць ходоў дамку чорных.

№ 189 — Ілля Вальтэр (Самарканд, Узбекістан). Белыя: дамкі a1, d8, f4; шашкі b6, c3, d2, h2. (7). Чорныя: дамка e1; шашкі f2, f8. (3). Белыя пачынаюць і пазбаўляюць ходоў шашку чорных.

№ 181 — А.Кацюха (Вінніца, Украіна). Белыя: a1, b2, d2, e1, e5, f4, g3, h6. (8). Чорныя: a5, b4, e3, e7, f8, g5, h2. (7).

№ 182 — Міхаіл Сцефановіч (Гродна, Беларусь). Белыя: b4, c1, c7, d6, e7, f4, g3, g5, h4. (9). Чорныя: a5, c3, c5, d2, d8, e3, f6, f8, g7, h8. (10).

№ 183 — М.Сцефановіч. Белыя: a3, a7, d4, b2, c5, d6, f4, g3, g5, h4. (9). Чорныя: b4, b6, d2, e3, e7, f6, f8, h2, h8. (9).

№ 184 — А.Перавознікаў (Рагачоў, Беларусь). Белыя: d6, e1, f2, f4, g3, h4. (6). Чорныя: b4, d8, g7, h2, h6. (5).

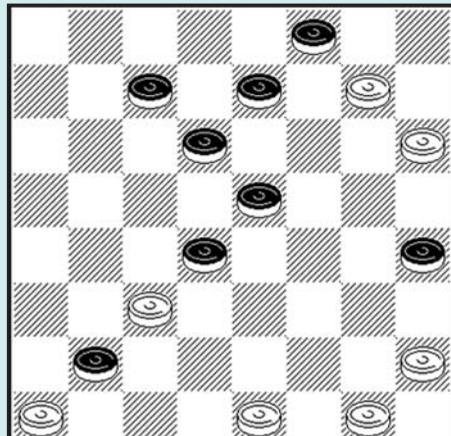
№ 185 — А. Перавознікаў. Белыя: a3, a5, c7, e1, e5, f4, g5. (7). Чорныя: a7, c5, e7, f2, g3, g7, h2, h6. (8).

№ 186 — Іван Івацка (Вінніца, Украіна). Белыя: a5, c5, c7, d6, f4, f6, h4, h6. (8). Чорныя: a7, b2, b6, c3, d8, f2, f8, h8. (8).

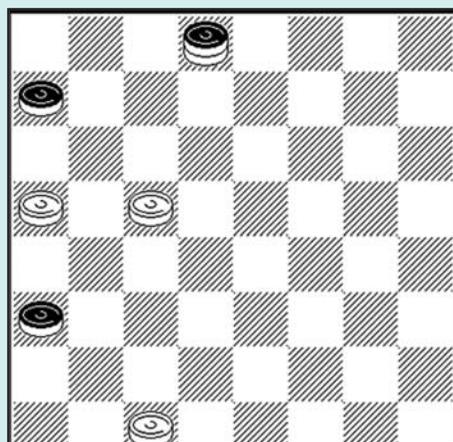
№ 187 — Дзмітрый Камчыцкі (Магілёў, Беларусь). Белыя: b6, c7, e5, f4, g3, g7, h4. (7). Чорныя: a7, b2, b4, c3, c5, d2, d4, f6, h8. (9).

Аўтар прысвяціў гэтую цікавую кан-

№ 180 — Аляксандр Кацюха
(Вінніца, Украіна)

№ 179 — Міхаіл Ратуш
(Нью-Йорк, ЗША)

Нічыя.

Жадаем поспехаў! Свае адказы і новыя кампазіцыі накіроўвайце на адрас:

220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, рэдакцыя газеты “Культура”, “Шашкі”.
Адрас электроннай пошты: kultura@tut.by.

Школа кампазіцыі

У пазіцыі № 116 Міхаіла Сцефановіча чытачы знайшлі пабочнае рашэнне. Каб яго пазбегнуць, аўтар прапануе шашку a7 пераставіць на поле c7. Што скажучь на гэта нашы чытачы?

Існуюць і такія шашкі

Мінскі майстар па шашачнай кампазіцыі Іван Наўроцкі складае кампазіцыі розных жанраў і розных тыпаў шашак. У рэдакцыю ён даслаў задачу ў 80-клетачныя шашкі.

Белыя: дамкі a3, a5, i1; шашкі b4, e3, g5. (6). Чорныя: дамка d8; шашкі c5, d6, e5, e7, i5, i7. (7). Белыя пачынаюць і пазбаўляюць ходоў шашку чорных: f6 (g7A), c7, d4 # A (g5), c1, d4, c7, b2 #.

У такіх шашках з правага боку дадаюцца два вертыкальныя рады чорна-белых клетак, якія абазначаюцца лацінскімі літарамі i, k. Такі тып шашак прапанаваны вядомым харкаўскі майстар шашачнай гульні мінулага стагоддзя Спацырэці.

Віктар Шульга, майстар ФМЖД, нацыянальны майстар спорту па шашачнай кампазіцыі

“КУФАР-РАДЦА”

выпуск
№ 5 (28)

Шаноўныя культасветработнікі! Сённяшні выпуск “Куфарадцы” прысвячаем тэме 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Прапануем вашай увазе п’есу “Паэтычны батальён, або Ружы на гімнасцёрцы”, а таксама песню “Фронтвая певица”. Да новых сустрэч!

Мы не выпадкова звярнуліся да пісьменніка Мікалая Чаргінца, рыхтуючы да друку п’есу “Паэтычны батальён, або Ружы на гімнасцёрцы”, бо ён — з таго пакалення сучасных беларускіх твораў, праз чый лёс у “сороковыя-роковыя” пракацілася смяротнае кола той вайны. Ён дзіцем перажыў акупацыю Мінска, бачыў на свае вочы, як вызвалілі савецкія войскі і партызаны нашу сталіцу...

Старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі падзяліўся сваёй пазіцыяй адносна літаратурных твораў, прысвечаных падзеям 1941 — 1945 гг., ацэнкі Другой сусветнай і Вялікай Айчыннай войнаў у кантэксце сучасных міжнародных адносін, а таксама ўспамінамі пра Мінск ліпеня 1944-га.

Мікалай ЧАРГІНЕЦ, старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі :

“На вякі, а не на дзесяцігоддзі!”

Што прапануе моладзь замест “попсу”?

— Абсалютна зразумела: тэма той страшнай вайны ў літаратуры павінна працягвацца.

Мы ведаем: вайна — самае жалівае, што можна ўчыніць супраць чалавека. І злачынства, і дзеянне, якое прыніжае ягоную чалавечую годнасць, пазбаўляе дзяцей дзяцінства, не дае людзям жыць, працаваць... Таму так многа і напісана пра Вялікую Айчынную вайну пісьменнікамі-ветэранамі, а таксама тымі, каму не давялося ваяваць, але хто добра памятае тыя гады.

Апошнім часам усё часцей чуюцца галасы: мо хопіць ужо пісаць на гэтую тэму, дастаткова: маўляў, сказана — і адсечана?! Але тут мне прыгадваецца нядаўні сход краін-пераможцаў у Другой сусветнай, які адбыўся ў Германіі. Там паспрабавалі падвесці вынікі вайны. І якія ж яны атрымаліся? Ужо савецкія войскі названы “ордамі з Усходу”, а пра тое, што гэта былі вызваліцелі Еўропы, — ні згадкі! Перамога ж

прыпісваецца толькі амерыканцам, англічанам і французам. Усё гэта насцярожвае.

У сувязі з гэтым, я лічу, што неабходна як мага больш даследаваць тую вайну. І моладзі, маладым талентам, трэба далучацца да гэтай тэмы, каб яна засталася на вякі, а не проста на дзесяцігоддзі. Для гэтага і ствараюцца новыя творы — кнігі, п’есы, оперы, кінафільмы.

Я прачытаў п’есу “Паэтычны батальён, або Ружы на гімнасцёрцы”. У гэтым творы, чый жанр вызначаны аўтарам як “ваенная паэма”, і сапраўды багата вершаў. Але важная не толькі форма. Добра, што сярод моладзі ў нас знаходзяцца такія адораныя асобы, хто не прысвячае сябе “попсу”, здабыванню грошай сродкамі мастацтва, а спрабуе асэнсаваць і адлюстравіць у творы тое гора, якое давялося перажыць пакаленню, што выстаяла і дало магчымасць сваім нашчадкам жыць спакойна.

П’еса чытаецца. Я ўпэўнены: яе агучванне, пастаноўка дазваляць моладзі яшчэ раз задумацца пра тое, што ў наш час немагчыма пражыць без Памяці. Загінуў кожны трэці беларус, а гэта значыць — неабходна ведаць праўду аб усім, што ўчынілі фашысты на тэрыторыі нашай рэспублікі, пра ўнёсак, паўтаруся, старшага пакалення ў справу аднаўлення — гэта тытанічная праца: бацькі і дзяды прайшлі ўсю вайну, не шкадуючы ні сваіх сіл, ні здароўя, адстаялі нашу Радзіму. Але не будзем забывацца і пра лёсы тых, хто стаў інвалідам, быў вязнем жалівых лагераў смерці, якія стваралі на тэрыторыі нашай ды іншых краін фашысты, малалетніх ахвяр канцлагаў, дзе гітлераўцы забірвалі кроў, каб аддаць сваім салдатам...

Мяркую, гэтая п’еса дазволіць яшчэ раз звярнуць увагу чытачоў і глядачоў на каштоўнасці, якія не знікаюць. Такія творы патрэбны як памяць. Яны заклікаюць да разваг: у

любим выпадку лепш зрабіць усё магчымае, каб не было ўзброеных супрацьстаянняў. Такія творы, вядома, паслужаць справе міру, з'явіцца прыкладам для маладога пакалення і стануць знакам памяці пра ваенны час.

У шэрагах Саюза пісьменнікаў Беларусі сёння — 23 удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны. У Мемарыяльнай зале Dome літаратара мы размясцілі партрэты ўсіх пісьменнікаў-франтавікоў. Тут і твары тых, хто загінуў на палях бою, і партрэты тых майстроў слова, якія вярнуліся з вайны, чые творы сёння чытаюць мільёны аматараў кніжнага слова не толькі ў Беларусі. Лічу, што і п'еса, якую прапаноўвае сваім чытачам "Культура", — таксама ўнёсак у справу захавання памяці літаратараў-франтавікоў і, у нечым, своеасаблівае дапаўненне да нашай залы.

Я не ваяваў на Вялікай Айчыннай, але мае дзіцячыя вочы бачылі разбуранні, самыя жahlівыя злачынствы супраць чалавецтва, якія ўчынялі фашысты на нашай зямлі. Забойствы, пакаранні смерцю мірных жыхароў — жанчын, старых, дзяцей... І пагражала ўсё гэта ў той час не толькі тым, каго падазравалі ў супраціўленні акупантам, але і любому нашаму грамадзяніну. Як сёння памятаю шыбеніцы на Камароўцы, дзе немцы, калі вешалі мінчан, звязвалі ім рукі калючым дротам, а на шыі прымацоўвалі драўляную таблічку з надпісам "Я — партызан" або "Мая сям'я дапамагала партызанам". Часам такія абвінавачванні былі беспадстаўнымі: галоўным жа было — напужаць, запалохаць народ. У памяці маёй і гэта на Танкавай... Да вайны ў адным з дамоў на яго месцы жыла наша сям'я: у бацькоў было сямёра дзяцей. Калі немцы выгналі нас адтуль. Разам з тым, я добра памятаю і радасныя дні вызвалення, Перамогі...

Перад самым адступленнем фашысты падрывалі буйныя будынкi ў горадзе. Я ведаў, што яны рыхтуюць падрыў трох найбольш значных з ацалелых мінскіх гмахоў — Дома Урада, Опернага тэатра і Дома афіцэраў. Апошні, нягледзячы на шматлікія ўнутраныя пашкоджанні, стаяў цэлым. Я рады, што і тая інфармацыя, якую перадавалі мае старэйшыя сёстры і маці, таксама дапаўняла звесткі пра планы фашыстаў. У тым ліку і дзякуючы маім родным нашы войскі змаглі захапіць гэтыя будынкi і не далі іх узарваць ворагу.

Я добра памятаю, як напярэдадні вызвалення горада ў нашу сям'ю прыйшоў чалавек і паведаміў: "Ка-

лі вы ў бліжэйшыя дзве гадзіны не пакінеце Мінск, ваша сям'я будзе схоплена і расстраляна". Гэта было за 4 дні да вызвалення. Нам дапамаглі выйсці за абкружаны трыма радамі дроту горад, і мы, сямёра дзяцей і маці, хаваліся некалькі дзён у склепе хаты нашых родзічаў з вёскі Мар'яліва. І вось у добры сонечны дзень да вёскі пад'ехалі некалькі матацыклістаў, за імі — грузавая машына — "паўтаратонка", дзе сядзелі нашы салдаты, за імі цягнуліся калоны. Вядома, прыпынак у гэтым населеным пункце быў кароткім. І сустрэкалі вызваліцеляў жыхары вёскі, чым маглі: малаком, у некага знайшліся яйкі — усё аддавалі салдатам са слязамі радасці на вачах, радуючыся, што прыйшлі нашы. А затым войскі рушылі далей у напрамку Мінска, і наша сям'я паехала за імі дамоў, на вуліцу Цнянскую, дзе ў доме № 45 давялося туліцца ў вайну. Пасля прыехалі гаспадары гэтага дома, і мы пачалі ўладкоўвацца ў раёне Камароўкі.

Мінск у першыя пасляваенныя дні пакідаў уражанне прыгнечанае. Амаль усё будынкi, вышэйшыя за два паверхі, аказаліся разбуранымі — гэта былі суцэльныя руіны. З гэтай нагоды мне прыгадваецца цыкл публікацый у адной з газет. Аўтар (ён прадставіўся як жыхар тагачаснага Мінска) распавядаў пра тое, як цяжка было ў акупацыі. Праўда, чамусьці ў апошнім нумары напісаў, што наш горад амаль не пацярпеў, не быў разбураны. Але ж Мінск быў на дзевяноста з нечым працэнтаў разбураны! У той час нават выказвалася прапанова не будаваць горад на гэтай тэрыторыі, а перанесці ў іншае месца.

Але з дня ў дзень мінчане выходзілі на расчыстку завалаў (спачатку — вуліц, пасля — руін дамоў), затым будаваліся першыя дарогі, напрыклад, праспект Сталіна і Савецкая вуліца. Па іх пайшоў і першы трамвай. Гэта была вялікая радасць! Пасля на вуліцы выйшлі і тралейбусы, аднак менавіта тыя першыя трамвай праезджалі каля неразабраных яшчэ развалін. Мінаючы іх, нельга было не адзначыць, якая тытанічная праца робіцца мінчанамі.

Яшчэ я памятаю радасць на вачах маці, калі адмянілі картачную сістэму. Вялікай радасцю ў нашай шматдзетнай, ды, мусіць, і ў любой іншай, сям'і сталася першае зніжэнне цен, асабліва на харчовыя тавары. Памятаю, як запрацавалі нашыя магутныя прадпрыемствы: завод Леніна, МАЗ, Трактарны... І зноў жа ўсеагульнай радасцю быў выхад з канве-

ераў першых машын і трактароў.

Нягледзячы на ўсе цяжкасці, першыя пасляваенныя гады — час пазнання шчаслівых момантаў Перамогі не толькі ў вайне, але і ў мірным жыцці. І сёння ў гэтым пераконваешся: дастаткова толькі зірнуць на Мінск, адну з найпрыгажэйшых сталіц Еўропы, абласныя гарады і нават невялікія населеныя пункты. Усе яны выклікаюць здзіўленне ў замежнікаў, у тым ліку і з Захаду, уражваючы сваёй чысцінёй, прыгажосцю, архітэктурай. І гэта яшчэ адзін доказ таго, наколькі неацэнны ўклад быў зроблены ў будучыню стваральнай працай на беларускай зямлі ў пасляваенныя гады.

Пасля сустрэчы з Мікалаем Іванавічам Чаргінцом наведваю Мемарыяльную залу ў сталічным Dome літаратараў. Гэта не проста дыктоўна адноўленае памяшканне з партрэтамі, а яскравы прыклад ушанавання памяці калег старэйшых пакаленняў... 209 твараў літаратараў... Іх узрост — збольшага, ад дваццаці да трыццаці гадоў... А былі ж і тыя, хто пайшоў у партызанскія атрады ў дванаццаць-трынаццаць гадоў, "сыны палка". Многія з іх так і засталіся навечна маладымі...

Некаторыя з фотаздымкаў пісьменнікаў — удзельнікаў Вялікай Айчыннай у абноўленай зале зроблены яшчэ да вайны. Нельга не заўважыць тую розніцу ў позірках вачэй гэтых юнакоў, Рубіконам чыйго жыцця стала дата "22 чэрвеня 1941 года". Сур'ёзныя, суровыя, стомленыя, яны — радавыя, сяржанты, лейтэнанты — пранеслі праз усю вайну не толькі веру ў Перамогу, мужнасць і адвагу, але і любоў да таго, вечнага, "з легендаў і казак былых пакаленняў" зберажонага, — роднай мовы, беларускага слова.

Чамусьці адразу, хоць гэты партрэт і размешчаны сярод соцень іншых, мой погляд падае на твар Аляксея Коршака — аднаго з персанажаў п'есы ў гэтым выпуску "Куфра-радцы". На гэтым "мемарыяльным партрэце пакаленняў" знаходжу і лейтэнанта Мікалая Сурначова. Як склаўся іх ваенны лёс? Як загартавала іх сэрцы, зброю і радок Вялікая вайна — Вайна Айчынная? Аб гэтым духоўным сталенні і паспрабаваў паразважаць аўтар "Паэтычнага батальёна..."

Фёдар АФАНАСЬЕЎ

Handwritten musical score for the first part of the text. It features a vocal line with lyrics in Belarusian and a piano accompaniment. The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like *dim* and *mf*. The lyrics are: "О, НА-МО, АБ, ДА, Я ПЕ... (С. ТЕР.) ДА ФРОН-ТО ВО-ГО КОМ-...".

Handwritten musical score for the second part of the text. It continues the vocal line and piano accompaniment. The lyrics are: "ГО, АС ПО-ЕТ И ДУ-ША... КАК ЖДАЛИ ТЕХ ПЕСНИ СОЛ-... ТИСТ КА СПО-ЕТ ИМ ДУ-ШЕИ... И СИНЕИ-КИИ СКАЗНИИ ПАА...".

Словы Тамары Залескай
Музыка Ганны Казловай

Она — молодая певица,
А голосом — Бог наградил!
У юности много амбиций,
Надежд и желаний, и сил.
И гордость, и ласка во взгляде,
И голос поёт, и душа...
Как ждали тех песен солдаты,
Глядели в глаза, не дыша.

Припев:

Фронтальная певица —
Это больше, чем песня!
Это — солнце надежды
Над пожаром войны.
Фронтальная певица —
Это женская нежность,
Это память о доме
И о первой любви.

Тепло фронтального концерта
Зимой согревало сердца.
Влюбляться в певицу, наверно,
Случалось отважным бойцам.
Пусть где-то снаряды грохочут —
Артистка споёт им сейчас
И "Синенький скромный платочек",
И Штрауса сказочный вальс.

Как дороги были на фронте
Любимые песни всегда!
И магия этих мелодий
Сильна, как живая вода.
Пусть годы прошли — это снится:
Счастливые лица ребят,
Она — молодая певица —
Поёт на войне для солдат...

Припев.

Прэм'ера песні

Фронтальная певица

У дзень, калі вярстаўся гэты нумар газеты, кампазітар Ганна Казлова прыйшла ў рэдакцыю і прапанавала сваю толькі што напісаную песню.

Стаўленне да гэтага твора ў Ганны Казловай — асаблівае і асабістае: "Я прысвячаю яго сваёй маме, Юліі Юдзеніч, франтавой спявачцы. У 1940 годзе яна стала лаўрэатам I прэміі I Усеаюзнага конкурсу артыстаў эстрады, а ў гады вайны з'яўлялася салісткай Ваеннага ансамбля песні і танца 2-га Украінскага фронту. Кіраваў ім мой бацька — гвардыі маёр Марат Пронін". Бацькі Ганны Маратаўны ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. Так, бацька — поўны кавалер ордэна Чырвонай Зоркі. Гэтай высокай адзнакі ён удасцеены за выратаванне знамені дывізіі пагранічных войск пад Брэстам у пачатку Вялікай Айчыннай. Спецыяльна для "К" Ганна Казлова прадаставіла два здымкі ваенных гадоў з сямейнага архіва. На адным з іх — Юлія Юдзеніч і Ансамбль песні і танца 2-га Украінскага фронту. Другі зафіксаваў Юлію Юдзеніч (сядзіць першай злева ў трэцім радзе), Марата Проніна (другі рад, трэці справа) і астатніх удзельнікаў калектыву, сярод якіх былі спевакі, музыканты, танцоры...

ПАЭТЫЧНЫ БАТАЛЬЁН, або РУЖЫ НА ГІМНАСЦЁРЦЫ

Ідэя напісання гэтай п'есы нарадзілася ў рэдакцыі "Культуры"...

Сяргей ТРАФІЛАЎ

Ваенная паэма ў дзвюх дзеях

ДЗЕЙНЫЯ АСОБЫ:

- Віктар Голас/Стары прафесар;
- Мікола Сурначоў;
- Аляксей Коршак;
- Каця;
- Студэнты і студэнткі;
- Маці Коршака;
- Бацька Коршака;
- Сястра Коршака;
- Брат Коршака;
- Байцы батарэі Сурначова.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Дзея пачынаецца яшчэ за дзесяць хвілін да прызначанага часу ў фае перад зачыненымі дзвярыма ў аўдыторыю 44 — глядзельную залу. Прагучаў званок на перапынак, які сабраў студэнтаў на калідоры, аздобленым, як прынята ў ВНУ, раскладам заняткаў, аб'явамі, партрэтамі пісьменнікаў. Артысты паступова ўключаюць глядачоў у сваю ігру. Але раптам усе акцёры абарочваюцца ў адным кірунку. Да аўдыторыі 44 павольна, нават крыху стомлена, крочыць Стары прафесар. Ён адчыняе дзверы, прапускаючы наперад глядачоў разам з акцёрамі. На асветленай прасторы сцэны за партамі, якія пастаўлены такім чынам, каб "уключыць" эфект прысутнасці ў паточнай аўдыторыі, расаджваюцца акцёры. Перад імі і, адначасова, перад залай — кафедра прафесара.

Мікола Сурначоў.

Аляксей Коршак.

Сцэна I

На працягу сцэны эмацыйная абстаноўка ва аўдыторыі накаляецца, галасы становяцца ўсё больш гучнымі, разгараецца спрэчка.

Стары прафесар. Добры дзень, паважаныя! Мы сёння нездарма сабраліся менавіта ў сорок чацвёртай. Усе вы ведаеце, чаму менавіта яна здавён стала месцам апошняй лекцыі па беларускай літаратуры ў веснавым семестры. Адкрыты наноў у верасні сорок чацвёртага, адразу пасля вызвалення Мінска, першы ж Савет нашага інстытута прыняў рашэнне: адна з аўдыторый мусіць стаць знакам памяці пра тых студэнтаў і выкладчыкаў, хто не вярнуўся з франтоў Вялікай Айчыннай. Па годзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў вырашлі надаць такі статус 44-й...

Студэнт з перадапошняга шэрагу (паралельна з апошнімі словамі прафесара, у залу, на паўголасу). Штогод адно і тое ж. (Паказвае "неверагоднае" здзіўленне.) Колькі можна!

Стары прафесар. ...Праўда, распачалі мы той навучальны год 2 верасня зусім не ў нашым корпусе, а ў будынках дзвюх больш-менш ацалелых мінскіх школ, у інтэрнатах. Студэнтаў на дзённым было шэсцьсот дваццаць сем чалавек, і сорок пяць з іх — удзельнікі вайны...

Студэнт з перадапошняга шэрагу (напаўголасу). Старая песня. Прафэсар, хоць калі б распавёў штосьці новае. Адно з года ў год круціць катрынку з лічбаў: сорок чацвёртая, сорок пяць, шэсцьсот дваццаць сем... Зараз скажа (капіруючы інтанацыі прафесара, робіць папераджальныя жэсты рукамі): "А выкладчыкаў на пачатку года налічвалася 40 чалавек".

Культура. № 22 30 мая — 5 чэрвеня 2009 г.

Стары прафесар. ...А выкладчыкаў на пачатку года налічвалася 40 чалавек...

Далейшая размова студэнтаў некаторы час ідзе на фоне споў прафесара.

Студэнт з перадапошняга шэрагу (*разводзіць рукамі, паварочваючыся да суседкі на апошняй парце, пакуль яшчэ ціха*). Ці не праўду кажу?

Стары прафесар. ...ужо напрыканцы года іх было — 70 чалавек. Тое не дзіўна: людзі вярталіся — хто з фронту, хто з эвакуацыі... Канешне, многія не прыйшлі ні праз месяц, ні праз гады: літасці вайна не мела...

Студэнтка з апошняга шэрагу. Праўду. Я ўжо не ўпершыню лаўлю сябе на думцы, што наш Праф здае: паўтараецца, загаворваецца, нудзіць проста ад ягоных самапаўтораў. Ды што дзіўнага: гэта ж колькі яму зараз гадоў?! Палічы! Ну і хай сабе: калі так, то давядзецца фарбаваць пазногці. Гэта — першая справа на лекцыі, калі не трапіш пад нос выкладчыку!

Стары прафесар. ...Ды сёння я не пра тое, добра вам вядомае. Я заўжды намагаўся распавесці, якой бачылася Вялікая Айчынная нашым пісьменнікам трох пакаленняў: удзельнікам вайны, дзецям вогненых саракавых, нашчадкам салдат Перамогі. Якой зафіксаваў яны яе ў сваіх дзённіках, успамінах, мастацкіх творах...

Студэнт з перадапошняга шэрагу (*амаль на ўвесь голас*). А хіба сёння будзе не тое самае? Усё чутае!.. Я сыходжу. Няма сэнсу марнаваць час! (*Штурхае за плячо суседа спераду*.) Хадзем у інтэрнет-клуб. Сёння зніжкі, а ў мяне якраз два флаеры. Пакажу табе фотку сваёй сяброўкі ў “асыцы”.

Студэнт з першых шэрагаў. Хлопцы, як вам не сорамна! Прафесар распавядае, а вы... Эх, хлопцы, хлопцы...

Стары прафесар. І наша прыгожае пісьменства ўжо сказала сваё слова свету пра Перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне...

Студэнт з перадапошняга шэрагу. А што за праблемы? Мы зараз жа пойдзем. (*Да суседа спераду*.) Дык хадзем?

Той абыякава паціскае плячыма і пачынае даволі шумна збірацца.

Стары прафесар. Але, даруйце за доўгі ўступ... Я сёння хацеў распа-

весці зусім пра іншае. Пра тое, аб чым ніколі...

Студэнты на апошніх шэрагах ужо зусім не слухаюць яго.

Студэнт з апошняга шэрагу. Збірайцеся хутчэй, дайце паслухаць.

Студэнт з перадапошняга шэрагу і Студэнтка з апошняга шэрагу. Ой, новае пакаленне выбірае Прафа?.. Ха-ха-ха!

Стары прафесар. ...не распавядаў перад студэнткай, ды і перад любай іншай, аўдыторыяй. Але сёння мне хочацца перадаць вам часцінку маёй асабістай памяці...

Студэнт з апошняга шэрагу. А ты сама хіба не новае пакаленне?

Студэнтка з апошняга шэрагу. Канешне, новае... (*Раптам у яе зазваніў мабільны тэлефон. Мелодыяй званка аказваецца песня “Катюша”*.) Ой, пачакайце! Кацька, сяброўка мая, тэлефануе. (*Пачынае перабіраць рэчы ў невялікай, падавалася б, сумачцы, праз што песня гучыць даволі доўга. Наступную фразу кажа хутчэй сабе, чым выкладчыку*.) Ой, я лепш выйду!

Стары прафесар (*нібы між іншым*). А ў нас на фронце быў папулярны іншы куплет гэтай песні (*напявае*):

Пусть фриц помнит русскую «катышу»,

*Пусть слышит, как она поет:
Из врагов вытряхивает души,
А своим отвагу придает!*

Студэнтка з апошняга шэрагу (*здзіўленая, нібыта тлумачачы іншаземцу, амаль па складах, з выразнай мімікай і жэстамі для такога “складанага выпадку”*). Прафесар, я выйду: мне тэлефанавалі. (*Паволі, але мэтанакіравана прасоўваецца да дзвярэй*.)

Студэнт з перадапошняга шэрагу (*штурхае суседа спераду*). І мы з ёй (*рукой паказвае на дзверы*) таксама. І нам жа тэлефанавалі! (*Ужо было падымаюцца*.)

Стары прафесар. Калі ласка, ідзіце! Адно толькі, што мушу адразу з вамі развітацца: так ужо сталася, што гэта — якраз мая апошняя лекцыя.

Студэнт з перадапошняга шэрагу. Праф... есар, мы ж ведаем: семестр заканчваецца, вось і лекцыя — апошняя!

Стары прафесар. Так, а яшчэ з заўтрашняга дня я больш не працую: паўнацэнным пенсіянерам стану.

Студэнтка каля дзвярэй спыняецца і абарочваецца.

Студэнты. Чаму ж так? Чаму? **Стары прафесар.** Час саступаць дарогу маладзейшым. Ці не так?

Студэнт з перадапошняга шэрагу (*да прафесара*). Па шчырасці?

Стары прафесар. Канешне.

Студэнт з перадапошняга шэрагу. Так.

Студэнт з першых шэрагаў (*абярнуўшыся да папярэдняга прамойцы*). Ага, а вучыць нас будзе такі, як ты, “выкладчык на гадзіну”, што пасля пар гоніць адразу ж не ў бібліятэку, а вырашаць свае ўласныя праблемы. Ты ж, разумнік, мусіць, яшчэ і ў аспірантуру збіраешся?

Прафесар на працягу спрэчкі ўважліва назірае за студэнтамі.

Студэнтка з першых шэрагаў. А хіба не? Прабачце, але вас цікавіць, як бачна, толькі атрыманне “корачкі”, а зусім не ведаў. Ды і такія песні, на мой погляд, ставіць у якасці забавак на свае тэлефончыкі...

Студэнтка з апошняга шэрагу (*робіць крок назад да кафедры*). Вядома, лепш паміраць ад суму на лекцыі!..

Студэнт з перадапошняга шэрагу (*тонам своечасовага ўдакладнення*). І пра сорак чацвёртую, сорак пяць выкладчыкаў і шэсцьсот дваццаць сем студэнтаў першага пасляваеннага года. Нібы табліцу множання, вывучылі ўжо! Збіраемся, досыць!

Студэнт з апошняга шэрагу (*папраўляючы акулеры*). Але ж вывучаем мы не толькі таму, што так трэба. А тыя лічбы — таксама табліца множання...

Студэнтка з апошняга шэрагу. Абаронца знайшоўся! (*З дакорам*.) Чаго ж гэта табліца множання?

Студэнт з апошняга шэрагу. Памяці.

Студэнт з перадапошняга шэрагу (*заціснуўшы нос пальцамі, утрыравана дыктарскім голасам*). “Увага! У аўдыторыю трапляе пафас! Будзьце асцярожнымі!”

Стары прафесар (*пад шум галасоў, што паволі сціхае*). Сапраўды, пачакайце! Ёсць, ёсць рацыя ў словах кожнага з вас. Вам надакучыла чуць з года ў год “табліцу множання”? Я згодзен. Ды адкажыце мне: што, акрамя яе, той “табліцы множання” прапісных ісцін, вы зможаце па-сапраўднаму вынесці з гэтых сцен і заха-

Сыходзіць у цемру, да зямлянак. Зацямненне.

Сцэна XII

Аўдыторыя выглядае так жа, як і ў І дзеі. Усё — тое ж, толькі студэнты сядзяць засяроджаныя. Слухаюць.

Стары прафесар (*стоячы у сярэдзіне аўдыторыі*). Было гэта ў красавіцкую ноч. А назаўтра пачалося наступленне. Міколу параніла ў руку. І хоць гэта было ці не пятае ягонае раненне, ён адмовіўся ехаць у шпіталь. Армія ішла на 150 — 200 кіламетраў перад фронтам, руйнуючы камунікацыі ворага, ведучы артпадрыхтоўку. У ноч з 19-га на 20-га красавіка батарэя Сурначова вырвалася наперад. Пяць машын праскочылі праз нямецкую засаду. Не даязджаючы да наступнай вёскі метраў чатырыста, спыніліся. Наперадзе чуўся лязгат гусеніц. Пайшлі даведацца, хто ж з танкістаў праскочыў перад артылерыяй. Аказалася, фашысты. Хто паспеў, дабег да лесу. А ў полі пачалася стараляніна і рукапашная. Мікола, дарма што паранены, біўся таксама, ды “фаўст”, згадвалі сведкі, трапіў у яго... Ці не сам гётэўскі Мефістофель містычна паяднаў паэзію, якую ён так любіў, і смерць, якую люта ненавідзеў... Пазналі Міколу пасля паботах — такіх карычневых, скураных больш ні ў кога не было. А вось ягоная знакамітая сумка з вершамі некуды знікла...

Пахавалі Міколу за кіламетраў дваццаць ад сучанага кальцавага аўтабану Берліна ў брацкай магіле Фрайдэнберга, пасля перанеслі астанкі ў Бан-Фрэнвальдэ. Тут пахавана больш за 2 тысячы салдат. Пасля вайны родныя Міколы атрымалі пахаронку: “Командир подразделения противотанковой артиллерии Николай Сурначев пал смертью храбрых вместе со своими бойцами в восьми километрах от Берлина весной 1945 года”. Толькі вась на дошцы напісана: “Л-нт Сурнамов Н.Н.”...

Студэнт з перадапошняга шэрагу. А з Коршакам вы сустрэліся?

Стары прафесар. Не. Ён выправіўся з групай у разведку. Выканаў заданне і вярнуўся. Паспеў дакласці. І атрымаў заслужаны адпачынак на пару гадзін. Але Аляксея не паспеў дастаць аловак і нататнік. Стомленых разведчыкаў, нібы помсцячы, накрылі аўтаматныя чэргі, міны. Асколкам

адной з іх забіла майго другога сябра 27 лютага 1945 года. За дзень да вясны, праз тыдзень пасля свайго 25-годдзя... Ён пахаваны ва ўсходнепрускім Ласлейндорфе пад Кёнігсбергам, цяпер гэта Корнева, непадалёк ад Калінінграда.

Студэнтка з апошняга шэрагу (*гледзячы ў парту*). Віктар Іванавіч, а што стала з Кацяй?

Віктар Голас. Мы з ёй так і не сустрэліся. Я шукаў яе, ды не знайшоў ні ў Мінску, ні ў іншых гарадах. Канешне, магло стацца так, што яна змяніла прозвішча, але ж не магла яна змяніць імя па бацьку, гады вучобы на літфаку, улюбёнасць у паэзію...

Гучыць званок: доўга, напружана, ніяк не заканчваючыся.

Віктар Голас. Што ж, дазвольце пажадаць вам поспехаў. Чытайце як мага больш. І маіх сяброў творы таксама знайдзіце ў бібліятэцы. Шчаслівай сесіі, хлопцы і дзяўчаты! Усяго вам добрага! Можце ісці.

Прафесар сядзе, абапіраючыся локцямі на стол і далонямі закрываючы твар. Студэнты моўчкі выходзяць з аўдыторыі. Прафесар застаецца адзін. Зацямненне.

Сцэна XIII

З цемры высвечваюцца твары Міколы Сурначова, Аляксея Коршака, Аркадзя Гейнэ, Леаніда Гаўрылава, Алеся Жаўрука, Хвядоса Шынклера, Рыгора Мурашкі, Аляксандра Каўша, Уладзіміра Ясючэні і многіх іншых з няяснага “паэтычнага батальёна”, які не вярнуўся з вайны. На хвіліну падзеяцца, што ўдалечыні з’явіліся і постаці Міколы Сурначова і Аляксея Коршака. Нібыта адтуль, з 45-га, глядзяць хлопцы на сваіх равеснікаў. Глядзіць на твары і Віктар Голас.

Тым часам дзверы ў аўдыторыю прачыняюцца. Адзін аднаго падпыхваючы, уваходзяць тыя самыя студэнты. На тварах іхніх — няёмкасць, бо прышлі яны з пытаннем надзіва не празаічным.

Студэнт з перадапошняга шэрагу (*не ведае, як пачаць*). Віктар Іванавіч... Прабачце...

Віктар Голас (*крыху разгублена*). Нешта забыліся? Забірайце, калі ласка...

Ад аўтара. У кантэксце п’есы выкарыстана перапіска Міколы Сурначова і Аляксея Коршака з роднымі, сябрамі, а таксама ўспаміны іх сяброў, настаўнікаў.

Студэнт з перадапошняга шэрагу. Віктар Іванавіч... Не, не забыліся... (*Пасмялеўшы*.) Хаця не, забыліся, канешне... Падзякаваць вам. І прапісць прабачэння... За сённяшнюю лекцыю... І за папярэднія... За свае паводзіны, карацей... Гэта вам...

Студэнтка з перадапошняй парты падносіць Віктару Голасу чырвоныя ружы. Прафесар не чакаў такой шчырасці з боку студэнтаў. Прымае кветкі, кладзе іх на кафедру.

Віктар Голас. Дзякую, але...

Студэнт з перадапошняга шэрагу. І яшчэ... У вершы Сурначова — пра чырвоныя ружы — вы не дачыталі яшчэ некалькі радкоў. Мы тут кніжку ўзялі ў бібліятэцы, апошняю, дарэчы, дык там нехта вырваў старонку з канцоўкай. Можна, вы прыгадаеце па памяці... І наогул, я б хацеў напісаць дыплом па ваеннай паэзіі... У вас... (*Расчаравана*.) Але ж гэта немагчыма цяпер...

Віктар Голас. Я і без пасады маю права кіраваць вашым дыпламам...

Студэнт з перадапошняга шэрагу. Гэта ж выдатна!

Віктар Голас. А верш... Яго я памятаю, як жа іначэй.

*(Паўза.)
Вея кідаецца, кружыць,
Я ж нясу, як падарунак,
Міма смерці, міма сцюжы
Твой апошні пацалунак...
І нялёгка ў лютай сцюжы
Стаць скалою і на зорцы,
Калі побач кулі кружаць,
Бачыць, як на гімнасцёрцы
Зацвітаюць ружы.
Зацвітаюць, сілы таюць,
Ты ж кідаешся з гранатай.
Старана мая лясная,
Ночка цёмная, густая,
Ой, нялёгак шлях салдата!
Ўспамяніце ж вы, з якімі
Мы не бачымся гадамі,
Нас хоць снамі залатымі,
Ўспамяніце і сваімі
Дакраніцеся губамі.*

Пакуль Віктар Голас чытае верш, святло паволі гасне. Толькі на кафедры палаюць сваім агнём высветленыя сафітамі чырвоныя ружы.

ЗАСЛОНА

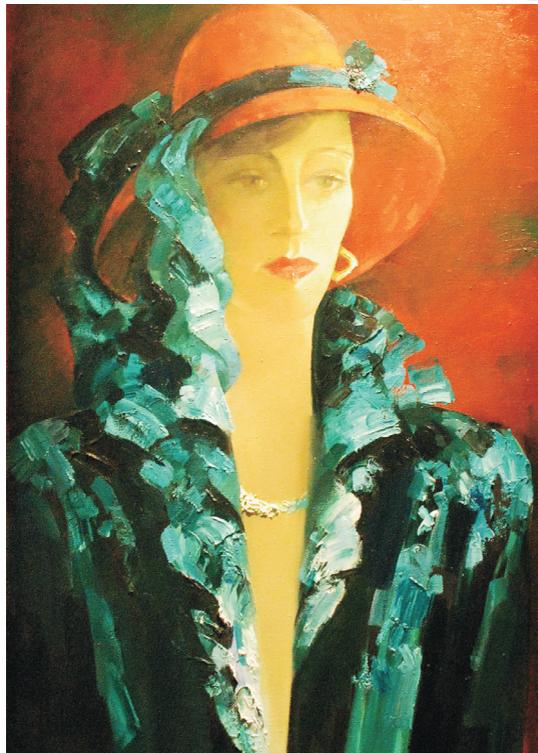
На трывалым гістарычным падмурку мастацтва Магілёўскай вобласці набыло сваю адметнасць напрыканцы XX стагоддзя. Шэраг мерапрыемстваў міжнароднага і рэспубліканскага значэння, якія праводзяцца сёння, — захаванне і папулярызацыя прафесійнага мастацтва. Сведчаннем гэтаму стала новая выстаўка “Сучаснае выяўленчае мастацтва Магілёўшчыны”, якая адкрылася 22 мая ў дзень творчай справаздачы вобласці ў Мінску. Гэтая экспазіцыя выявіла шэраг тэндэнцый у работах майстроў пэндзля нашага краю.

Штогод, пачынаючы з 1996-га, праходзіць Міжнародны пленэр па жывапісе “Вобраз Радзімы ў выяўленчым мастацтве”. Праведзена пяць міжнародных пленэраў па кераміцы “Арт-Жыжаль”, пленэры па скульптуры. Дзякуючы такім акцыям, існуе магчымасць не толькі зберагчы і данесці да нашчад-

У.Шпартаў. “Касцёл Станіслава”.

Пэндзаль плюс інфармацыйнае бязмежжа

Г.Конанова. “Партрэт жанчыны ў чырвоным капелюшы”.

В.Юркова. “Нарач”. (З серыі “Легенды азёрнага краю”.)

каў вялікую мастацкую спадчыну, але і прадставіць творы сучаснікаў — таленавітых мастакоў прэдыяпроўскага краю. Актыўную творчую дзейнасць працягваюць мастакі старэйшага і сярэдняга пакалення: С.Абрамаў, У.Шпартаў, Б.Первунінскіх, А.Концуб, В.Калтыгін, Ф.Кісялёў, М.Ліханенка, У.Рубцоў, Г.Конанова, В.Юркова, М.Несцярук, А.Яскоўкайць. Разам з імі займаюць сталае месца ў мастацкім жыцці творцы, што ўпершыню заявілі пра сябе на пачатку 1990-х гадоў: Л.Журавовіч, А.Вераб’ёў, І.Бяспалаў, Т.Сотнікава, Ц.Абрамаў, І.Кустава, А.Ткачоў, А. Еўдакіменка.

Пашыраецца дыяпазон тэм і сюжэтаў, што вырашаюцца творцамі. Сусветны мастацкі працэс усё больш актыўна ўздзейнічае на развіццё нацыянальнага мастацтва.

Асацыятыўная форма вобразнай інтэрпрэтацыі становіцца асновай у творчай практыцы мастакоў Магілёўшчыны. У творах усё часцей адсутнічае перспектыўная пабудова, ускладняецца пластычнасць мовы, нарастаюць метафарычнасць і сімвалічная ўмоўнасць, з’яўляюцца знакавыя формы. Пры ўсёй шматварыянтнасці эмацыянальна-псіхалагічных сітуацый у творах відаць ухіл да супастаўлення інтэлектуальных і маральных пачаткаў.

Адчуваючы драму накіраваных сацыяльных змен, мастакі часта замыкаюцца ў рамках свайго ўнутранага свету, што вядзе да закрытасці і відавочнай інтымізацыі вобразнай структуры. Назіраецца адыход ад пэўнай рэчаіснасці вобраза, але расце імкненне выявіць глыбінны, схаваны сэнс людзей і рэчаў нетрадыцыйнымі сродкамі.

У той жа час, бачна імкненне мастакоў да філасофскага абагульнення, зварот да міфаў. Мастакі імкнуцца не проста адлюстроўваць рэальны, дакументальны факт, а ставіць пэўную сацыяльна-філасофскую праблему, даць ёй мастацкую інтэрпрэтацыю. Асацыятыўная форма адлюстравання заўважна выцяняе натуральна-рэалістычную. Большасць творцаў імкнецца да псіхалагічнага аналізу. Такім чынам, інтуітыўнае судакрананне мастака з інфармацыйным бязмежжам Сусвету нараджае вобразы і сімвалы і стварае культуралагічны кантэкст свайго часу.

Рэгіяналізм — пачуццё любові да малой радзімы, шчырае імкненне мастака да адлюстравання паэтычнай прыгажосці сваіх мясцін, глыбокая цікавасць да страчанага побыту, абрадаў і звычаяў.

Менавіта рэгіяналізм прыўнёс у беларускае выяўленчае мастацтва яркую эмацыянальную афарбоўку, асабліва ў жанры пейзажа. Яго стваральнікі імкнуцца выявіць эмоцыі, данесці да гледача свае ідэі. Акцэнт у такога кшталту творах робіцца на каларыце, які, як правіла, рафінаваны па колеры і тонка нюансаваны.

Пошук мастацкай формы для перадачы змястоўнага пачатку ўяўляе найбольшую складанасць у творчым працэсе. Выяўленчае мастацтва Магілёўшчыны будзе ў далейшым развівацца па шляху аднаўлення і пошуку новых вобразных рашэнняў, што адлюстроўваюць праблемы, якія існуюць у жыцці.

Выстаўка “Сучаснае выяўленчае мастацтва Магілёўшчыны”, што прайшла ў Мінску ў рамках творчай справаздачы Магілёўшчыны ў сталіцы, прымеркаванай да 65-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, адкрыла для наведвальнікаў і прыхільнікаў выяўленчай культуры яркія старонкі беларускай духоўнай спадчыны.

Святлана СТРОГІНА,
намеснік дырэктара
Магілёўскага абласнога музея
імя П.В. Масленікава

Кодэкс адказнасці

16 мая ў Мастацкай галерэі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка адкрылася выстаўка гравюр вядомага беларускага графіка-філосафа Уладзіміра Правідохіна пад назвай “Прысвячэнне Францыску Скарыну”.

Творы гэтага арыгінальнага мастака не маюць ніякіх выразных прататыпаў і аналагаў у гісторыі беларускай графікі, таму ён, хаця і з’яўляецца з 1983 года членам Саюза мастакоў, але вельмі далёкі ад мастацкіх суполак і напрамкаў. Ён — як бы сам па сабе, абсалютна незалежны ў сваіх поглядах ад меркаванняў людзей, што яго акружаюць.

Правідохін перакананы, што “жыццё і творчасць — дар з маральным кодэксам адказнасці”. І гэтую адказнасць ён бачыць у тым, каб гарманічна звязаць свой асабісты мастацкі метады, свае паэтычныя адкрыцці з сучаснымі яму “вялікімі ўспрыманнямі” і “вялікім адчуваннем жыцця”, незалежна ад таго, што ён адлюстроўвае: “тэмы” В.Хлебнікава, Ф.Цютчава, Г.Ісэ, Э.Дыяга або Х.Міро і В.Кандзінскага, нацюрморты ці міфалагічныя сюжэты.

Па сутнасці, кожная лінагравюра або абразная гравюра на дрэве мастака — не толькі рэбус, але і прытча, прытча пра вечнае, шарада. І шматмернасць яго творчасці вымагае ад гледача праходжання ўсіх ступеняў спасціжэння сэнсу, патрабуе “дайсіці да дна”, — толькі тады адкрыецца і затрыміцца перад ім схава-

ны за тварам-маскай свет, поўны жарсці, болю, крыку аб дапамозе...

Да слова, калі шукаць канцэпцыю творчасці Правідохіна, то мы раней ці пазней прыйдзем менавіта да яго непрыняцця безаблічнасці, невыразнасці. Адзін з ягоных асноўных ітэмаў да ўсіх “сюжэтаў” ягонай графікі. Безаблічнасць, на думку мастака, — гэта не толькі знева-

У.Правідохін. “Нацюрmort з лямпай”.

жэнне чалавекам уласнага “Я”, а і прычына многіх сацыяльных, гістарычных, экалагічных катастроф. Пра гэта апавядаюць многія работы выстаўкі: ад гравюры “Чарнобыль” да серыі “Метамарфозы”.

Словам, Правідохін — адзін з тых мастакоў-філосафаў, якія адчуваюць мацнейшую і істотную ўзаемазвязь паміж усім і ўся.

“Мы не новае пакаленне ў пачатку

XXI стагоддзя, — кажа мастак, — мы — працяг старога на парозе будучага з прабліскам новага светаадчування. Гравюра ствараецца ў некалькі этапаў, але для мяне жыццё і творчасць ёсць стан духу, гэта значыць — свет без часу. Гэта іншая сістэма каардынат, іншае вымярэнне, дзе ўсё ў адным і з аднаго нараджаецца ўсё. Палярнасць чорнага і белага адлюстроўвае энергію прасторы і часу і праз трансфармацыю стварае новы пластычны свет гравюры, свет узаемаадносін Чалавека, Неба і Зямлі. Усё ў светабудове імкнецца да дасканаласці. Узыходжанне да свайго “Я” вяршыні не мае. Зроблена толькі частка работы, можна сказаць, яна — работа толькі распачатая...”

Б.К.

28 мая ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва адкрылася выстаўка творчага аб’яднання “Арцель” — “Мы!”, у якой узарлі ўдзел вядомых мастакаў Р.Несцераў, У.Ганчарук, В.Губараў, С.Касцючэнка, Р.Іваноў, М.Басаў, А.Шлегель, С.Пісарэнка, С.Рымашэўскі, А.Забаўчык, С.Малішэўскі.

Які ж клімат Космасу?

А.Шлегель. “Вясельны букет”.

Выстаўка прысвячаецца Сусветнаму дню навакольнага асяроддзя. Вось што з гэтай нагоды кажа Рыгор Несцераў: “Навошта яно патрэбна, гэтае асяроддзе? Магчыма, прасцей абысціся без яго, займацца выключна сабой і сваімі справамі? Не атрымаецца! Бо мы без яго не можам пражыць і секунды...”

Навакольнае асяроддзе — гэта паветра, вада, зямля, жывёльны і раслінны свет, Космас, нарэшце! У тым ліку, і мы самі з’яўляемся асяроддзем для іншых людзей і ствараем умовы нармальнага жыцця ці яго немагчымасці. Наша душа зліваецца з душами іншых людзей і стварае агульны духоўны клімат, які вызначае ўсё далейшае жыццё чалавецтва. Гэты клімат, які складваецца стыхійна, не менш важны, чым глабальнае пацяпленне ці пахаладанне.

Чалавецтва даўно перасягнула тую мяжу, пасля якой эгаістычныя паводзіны як асобных людзей, так і калектываў становяцца пагражальнымі.

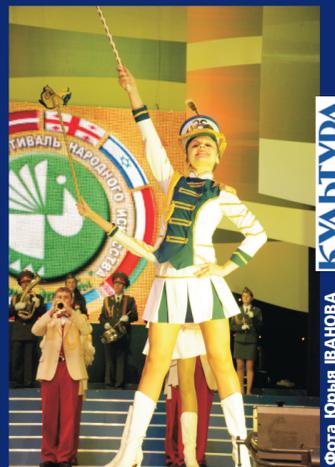
Усё гэта адбываецца на фоне галоўнай бяды — збыднення, ачарсцвення і агрублення нашай душы, страты перспектывы. Мы забыліся, што з’яўляемся дзецьмі чалавецтва і Космасу, што ўсе мы — браты і сёстры, і народжаны для вялікай мэты... Справіцца з праблемамі сёння нам дапамогуць Вера, Любоў, Праўда і Прыгажосць...”

Ул. інф.

65 ПРЪДНЯПРОЎЕ Ў ЗАЛАТЫМ ВЯНКУ СУЗОР'ЯЎ

ТВОРЧАЯ СПРАВДАЧА МАГІЛЁўСКАЙ ВОБЛАСЦІ, прысвечаная 65-ай гадавіне вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў

Культура
Фота Юрыя ІВАНОВА

Ну не ходзяць па Мінску мядзведзі! Праўда, адзін з іх дакляпаў-такі да сцэны філармоніі: тут адбылася прэм'ера камічнай аднаактовай оперы "Мядзведзь" знакавага беларускага кампазітара Сяргея Картэса. Канцэртнае выкананне, ажыццёўленае маэстра Аляксандрам Анісімавым разам з Дзяржаўным акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі і нашымі опернымі салістамі, было настолькі ўдала зрэжысравана Галінай Галкоўскай, што выглядала сапраўдным камерным спектаклем, годным самых прэстыжных сцэн сусвету.

З усяго сцэнічнага антуражу — круглы стол, чатыры крэслы, букет у вазе з вадой (якая, дарэчы, выльецца ў твар герою), перавязаная чырвонай стужкай гітара (яна таксама неаднойчы трапіць у рукі, каб стаць "запявалай" і адначасова адданай слухачкай рамансаў). Адсутнасць дэкарацыі не толькі не перашкаджала дзеянню, а, наадварот, дапамагала канцэнтраванню на імклівым псіхалагічным развіцці інтрыгі п'есы А.Чэхава "Мядзведзь". Удава, што паклялася быць вернай памяці свайго супруга-тырана, і ягоны крэдытор, які прыйшоў вярнуць грошы, у высвятленні адносінаў даходзяць ажно да дуэлі і... замацоўваюць сваю ўпартасць гарачымі пацалункамі — на здзіўленне напужанага лакея, што прыбгае ратаваць гаспадыню...

Выбар артыстаў для гэткай гуллівай меладрамы, што мяжуе з камедыяй палажэнняў, быў шмат у чым нечаканым. І — абсалютна бяспройгрышным. Кожны жэст, погляд, інтанацыя — бездакорнае трапленне "ў дзесятку".

"Заўсёды лірычная" Алена Бундзелева паўстала яркай характарнай актрысай: то несусцешнай жанчынай, гатовай пахаваць сябе жыўцом, то нервовай капрызуляй, якая сама не ведае, чаго хоча, то апантанай змагаркай, якая з цікаўнасцю дзіцяці праходзіць "сціслы курс маладога байца". Станіслаў Трыфанаў, які ў свой час запомніўся "апраўданнем" Барыса Гадунова (ну не

мог такі мудры філосаф, клапатлівы бацька і вытанчаны інтэлігент, якім увасобіў яго саліст, кагосьці забіць!), набыў тут неабходную "мядзведжасць", прадэманстраваўшы нахабнага грубіяна з вытанчана-романсавай душой. А якім спрактыкаваным комікам, быццам у яго за плячыма не менш як 30-годдзе актыўнай творчай дзейнасці, мы ўбачылі зусім маладога Юрыя Балацько!

І ўсё гэта не толькі дзякуючы папраўдзе "музычнаму" лібрэта У.Халіпа, з якім С.Картэс працаваў над сваімі ранейшымі чатырма операмі. Усё гэта — дзякуючы,

бачце, "вадэвіль", прывесчаны немудрагелістай, хаця і пікантнай "гісторыі каханья", кампазітар здолеў унесці вечны філасофскі роздум пра жыццё і смерць — і вынесці аптымістычны вердыкт: перамагае — жыццё! Парадокс, але першым штуршком да вяртання гераніі ў жывую рэчаіснасць становіцца... "мёртвы" аўдыёзапіс: "ваенны" аркестр, што грае за сценамі ўдовінага дома, гучыць са стужкі, як гэта звычайна бывае ў драматычным тэатры (дарэчы, С.Картэс шмат працаваў у ТЮГу, тэатрах імя М.Горкага, Я.Купалы, на "Беларусьфільме").

"Мядзведзь" у оперы

Арганічны,
"белы
і пухнаты"

найперш, самой музыцы, багатай як на тонкія душэўныя рухі, так і на раптоўныя іранічныя павароты. Кожны такт — на вагу золата. Ніводнай ноты, апісанай "проста так": музыка — бы расшыфраваная партытура душы, дзе дакладна выпісаны кожны інструмент (чытай: механізм) развіцця думак і пачуццяў. Ніякіх "глухых падкрэсленняў" — адно пералівы празрыстай акварэлі і тонкія росчыркы. Трапныя жанравыя "намёкі" (вальс, харал, жальба, танга, жорсткі раманс), тонкія стылізацыі-пародыі, зменлівыя ў кожнай новай фразе, квазіцытаты — ажно да "Царскай нявесты" М.Рымскага-Корсакава.

Драматургія — як бясконцы ланцужок, дзе ёсць "кропкі — працяжнік, кропкі — працяжнік" (ці, на мове музычных штрыхоў, кроплі-пырскі staccato і сонечная працягласць legato). Рэчытаўныя стыль псіхалагічна дакладных размоўных інтанацый перамяжоўваецца гэтэўскім "Спыніся, імгненне!" — узнікаюць астраўкі шчырых, найпрыгожых арыёза, дэмакратычнай музыкі побыту. Такі тып драматургіі быў абраны кампазітарам яшчэ ў яго першай оперы "Джардана Бруна", дзе тымі "купінамі сярод багны" ўзвышаліся харавыя сцэны.

Потым быў прадоўжаны ў "Матухне Кураж" ("Маркітанты"), сімфанічнае развіццё якой пераразала брэхтаўскія зонгі, пабудаваныя на плакатных песенных інтанацыях. Стылізаваныя музычныя "каментарыі" да дзеяння пастаянна ўзніклі і ў "Візіце дамы" паводле аднайменнай п'есы Ф.Джурэнмата, нарэшце — у трагікамічным аднаактовым "Юбілеі" паводле А.Чэхава, напісаным па замове опернага фестываля ў Швейцарыі.

У параўнанні з буйнымі трагічнымі палотнамі С.Картэса ягоны цяперашні "Мядзведзь" — проста "белы ды пухнаты". Але і ў гэты, пра-

Можна толькі ўявіць, колькі давялося працаваць над складанай, шматмерна дэталізаванай партытурай аркестру і ўсім, хто спрычыніўся да гэтай пастаноўкі. Але ж і вынік — шыкоўны! Слухачы і глядзельнікі спектакль хочацца зноў і зноў, з кожным разам адкрываючы ў ім штосьці, раней не заўважанае.

Што ж, масківы і госці расійскай сталіцы атрымаюць такую магчымасць ужо ў кастрычніку, калі опера будзе паказана ў Маскоўскім камерным музычным тэатры Б.Пакроўскага. Ёсць надзея, што калісьці мы зможам убачыць яе і ў рэпертуары Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларусі. Неабходна паўтарыць і цяперашняе канцэртнае выкананне. Хацелася б таксама працягнуць яшчэ адной традыцыі (дарэчы, закладзенай, зноў-такі, А.Анісімавым) — канцэртнага ўвасаблення опер беларускіх кампазітараў, створаных у розныя гады. Гэтая думка неаднойчы выказвалася са старонак "К", агучвалася на прэс-канферэнцыях.

"Мядзведзь" пашанцавала: опера, напісаная ў 2006-м, чакала свайго ўвасаблення ўсяго тры гады. Оперы ж Вячаслава Кузняцова і Віктара Капыцько, што ставіліся тэатрам пад час рамонтнага перастроўвання Дома афіцэраў, былі напісаны 20 гадоў таму. А калі мы зможам пазнаёміцца яшчэ з адной аднаактоўкай паводле А.Чэхава — операй Алега Хадоскі "Чорны манах", надзвычай дэмакратычнай па сваёй музычнай мове? Кажуць, да чэхаўскіх юбілеяў яе збіраюцца ўвасабляць у Варонежы. Ды колькі яшчэ ў нас музыка-тэатральных твораў, што чакаюць сваёй чаргі ці знаходзяць выйсце "на замежжа"! Так, гэта ўстаўляе Беларусь. Але ж няблага было б і самім планамерна знаёміць грамадскасць са сваёй спадчынай — хаця б у канцэртным варыянце, што дазваляе на свае вушы ўпэўніцца ў плюсах і мінусах кожнага твора і, такім чынам, скласці нацыянальны залаты оперны фонд.

Фота Віктара ЗАЙКОўСКАГА
На здымках: Станіслаў Трыфанаў і Алена Бундзелева; Юрыя Балацько.

Дзякуючы гранту Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, усяго праз месяц "з хвосцікам", 7 ліпеня, у Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета нашай краіны адбудзецца прэм'ера оперы "Чужое багацце нікому не служыць". Спектакль не толькі звяжа беларускую мінуўшчыну і сучаснасць, але і дадаткова нагадае пра найбагацейшыя еўрапейскія традыцыі нашай культуры.

Сваё "Чужое багацце..."

ліся іншыя акалічнасці. Нязменнай засталася галоўная інтрыга — вечная тэма: покліч сэрца ці грошы? Яна і Кася кахаюць адно аднаго. Але яе бацька Чужапанак марыць знайсці для дачкі лепшую пару. Ведаючы пра яго жаданне пабагацець, Янак шчодра забяспечвае яму "чарадзействы", калі той шукае скарб. У выніку ўсе, уключаючы гледачоў, знаходзяць ісціну: маўляў, "чужое багацце нікому не на карысць".

І сам сюжэт, і музыка XVIII ст. дакладна ўпісваюцца ва ўлонне еўрапейскага класіфізму з яго павучальнасцю, любоўю да пастаральных сцэн, пераапраананьяў, падманых "чараўніцтваў" ды іншых ты-

Упершыню гэтая опера (праўда, пад назвай "Чужое багацце нікому не на карысць") была пастаўлена ў Нясвіжы ў 1785 годзе. Яе аўтарамі выступілі лібрэтыст Дмушэўскі і кампазітар Ян Давід Голанд, якога Радзівілы запрасілі да сябе з Германіі (дарэчы, ён жа напісаў для Нясвіжа оперу "Агатка, або Прыезд Пана" і балет "Арфей і Эўрыдыка", прымеркаваныя да прыезду ў Нясвіж караля Рэчы Паспалітай Станіслава Аўгуста Панятоўскага).

Тагачаснае лібрэта "Чужога багацця..." пакуль так і не знойдзена. Што ж да нот, дык доктар музыказнаўства Вольга Дадзіёмава адшукала клавір уверцюры да оперы, надрукаваны ў Польшчы, і рукапіс так званых рэпэціторыяў — спрошчанага пералажэння, па якім у тыя часы развучвалі твор са спевакамі. У ім — выпісаныя вакальныя партыі (вядома, з падтэкстамі, па якіх можна аднавіць сюжэт) у суправаджэнні не ўсяго аркестра, а толькі дзвюх скрыпак і баса. Опера адразу папоўніла кола даследаванняў як самой Вольгі Уладзіміраўны, так і яе вучняў-паслядоўнікаў.

Што ж да выканальніцкай практыкі, дык завадатарам сцэнічнага ўвасаблення выступіла "Беларуская капэла" на чале з Віктарам Скоробагатавым. Паводле знойдзеных нотных накідаў Уладзімір Байдаў, мастацкі кіраўнік ансамбля салістаў "Класік-Авангард", напісаў паўнаватарскую партытуру. Вершаваныя тэксты пераклаў на беларускую мову Васіль Сёмуха. А драматург Сяргей Кавалёў, вядомы сваімі "перайначваннямі" і постмадэрнісцкімі прачытаннямі беларускіх літаратурных крыніц мінулых стагоддзяў, зрабіў новае лібрэта.

Паводле яго, былы селянін Янак стаў артыстам, набліжанымі да сучасных рэалій аказа-

Эскізы касцюмаў Касі і Янака.
(Мастак — Ала Сарокіна.)

пзіраваных сюжэтных фабул, падпарадкаванасцю інтанацыйным і жанравым "формулам".

Ну, а якія чараўніцтва на адноўленай сцэне Вялікага тэатра, нашпигаванай сучаснымі тэхналогіямі, падрыхтуюць "госці з ТЮГа" — галоўны "юначы" рэжысёр Наталля Башава і яе паплечніца, галоўны мастак Ала Сарокіна — пабабачы. Дадамо, што музычнае кіраўніцтва ажыццяўляе дырыжор Вячаслаў Воліч, знакаміты нацыянальнымі опернымі праектамі, балетмайстрам выступае Уладзімір Іваноў-старэйшы, а хормайстрам — Ніна Ламановіч (у арыгінале, дарэчы, хор адсутнічае). Інтрыгуе і тое, што пастаноўку плануецца паказаць таксама "на выездзе" — у Нясвіжы, Міры, іншых старадаўніх замках ды палацах.

Аляксей Коршак. “Добры дзень, мае матуля, татуля, сястрыца і братка! …Як жывяце, мае родныя? Ці здаровыя ўсе? Ці накасілі на зіму? Ці зжалі жыта? Доўга смяяўся я і хлопцы шчыра рагаталі, калі напісалі вы, як конік наш, два гады “праваяваўшы” ў партызанскім атрадзе, сам прыбег пад вокны. Ох, і хітры ж ён каняка… А ў нас сёння дождж… Сыпле кроплямі, якія на брудным наску бота расплываюцца і застываюць. Ідзём, ідзём, а кропля ўсё не знікае, ажно пакуль сонца, адлюстрававушыся ў ёй, не высушыць. Такія вось перліны характава на салдацкіх чабатах… І жыта, хоць і перасечанае гусеніцамі варожых танкаў, усё ж не тое, дзе згінулі хлопцы ў 41-м непадалёк ад Мінска… Гэтае — жывое! Гэтае будзе жыць!.. Пад Жабінкай недзе прыпыніліся мы на паўгадзіны. Але я толькі што з авангарда: быў у разведцы. Возьмем вёску, тады і спачнём… Ноч была неспакойнай. Баі ідуць пры самай Белаавежы. І мне падаецца, што гэтыя воллаты-дрэвы самі бароняць нас… Прашу вас, родныя мае, не згубіце таго сшытачка з вершамі! Няхай будзе ў вас, каб можна было давесці іх да ладу… Беражыце сябе…

…Змоўкне гул пад небам сінім, Запылае меч у горне… І, як маці тая сына, Працы гул наш край агорне”.
Аляксей прыслухоўваецца да гукаў: акрамя далёкага бою, нічога не чуваць.

“Дзень добры, сябра!

Тут, у чужой і суровай Усходняй Прусіі, я ўспамінаю пачатак Коласавай “Новай зямлі”. “Мой родны кут”, як сёння справы на гонях тваіх? Што чуваць? Якія навіны?.. У нас, хоць і мароз на дварэ мусіў быць па днях, ды ўсё ніяк не развітаецца зімка з восенню… Вось, глянь ты: не паспеў напісаць, — якраз пачаў ляпіць снег… Пішу табе ліст у бліндажы пад гром артылерыйскай кананады. Штосьці ўзбэнчыўся сёння нямчур і не хоча ціха сядзець. Жыццё франтавое пакуль ніштаватае. Трывожнае, праўда, але ж без гэтага нельга. Маю просьбу адну: пішы хутчэй і больш ды не забудзь прыслаць чаго-небудзь пачытаць з мінскіх газет і часопісаў. Прыслаў бы табе сваіх вершаў, але не маю больш паперы. Іншым разам напішу больш і прышлю вершы… Змаганне ідзе надзвычай жорстка… Іду на заданне!

Бывай! А ў літаратуры… Пішу гэтыя словы ўжо не першы раз: будзем жывы — сваё нагонім”.

Устае і рушыць углыб сцэны. Зацямненне.

Сцэна XI

У зямлянцы сабраліся некалькі чалавек: лейтэнант Сурначоў, сяржант, чалавек дзесяць радавых. Усе — розных узростаў. Сталыя дзядзькі побач з зусім яшчэ юнакамі. Шмат пра што пагаманілі салдаты. Цяпер надышоў час лірыкі. Лейтэнант чытае на памяць.

Мікола Сурначоў. Хлопцы, дык пра што вам яшчэ пачытаць?

Некалькі галасоў. Пра каханне!..
Мікола Сурначоў. Гэта ў памяці. Нават у сумку (*паказваючы на сваю знакамітую палявую торбу*) не трэба лезці.

…Думаў:

Цяжкая дарога баёў

Казку юнацкага сэрца прыглушыць,

Можа, яе каля родных гаёў

Куля праніжа ці бомба прыдушыць.

Думкі пльывуць і пльывуць валакном
Зноўку туды, ў маю родную вёску, —
Бразне галінкай бярозка ў акно,
Як на цябе, я гляджу на бярозку.
(Паўза.)

Гэта з сорак першага. А наогул, ведаеце, хлопцы, хачу прысвяціць верш Дню нашай Перамогі…

Некалькі галасоў. І абавязкова… Прысвеціце…

Мікола Сурначоў. Дажыць бы… Ды ўсё ж, хлопцы, пагаворым пра справу: заўтра наступаем. Яшчэ раз нагадаю вам, не забывайцеся: пяхота пойдзе першай у атаку. І ўвесь час будзеце капаць зямлю: у першую чаргу — агнявую пазіцыю для гарматы, пасля — для аўтамашыны і акуп — сабе. У баі выжывае і выйграе той, хто першы закапаецца ў зямлю. Таму рыхтуйцеся, хлопцы: заўтра наступленне. Да Берліна — рукой пад аць: усяго семдзсят кіламетраў. Усё зразумела? Але згадайце Вісла-Одэрскую аперацыю. Усё ж арыентуйцеся і па абставінах. Трымайцеся. Да заўтра.

Сурначоў устае, збірае паперы ў сумку і ўладкоўвае яе пад рукой. За ім — усе іншыя. З зямлянкі ўсе выйшлі, апроч аднаго, зусім маладзенькага, салдата.

Салдат. Дазвольце звярнуцца, таварыш лейтэнант.

Мікола Сурначоў. Калі ласка.

Салдат (*маўчыць, шукае словы. Саромеючыся*). А ці можна перапісаць ваш верш пра апошні пацалунак? Я яго даслаць даўно хацеў у вёску, там…

Мікола Сурначоў (*адкрывае сваю сумку, нешта шукае ў ёй*). Не тлумач. Я разумею…

Дае яму нататнік. Пакуль салдат перапісвае, Сурначоў выходзіць з зямлянкі. Стаіць на асветленай частцы сцэны. У чыстым небе бачны Млечны Шлях.

Голас Сурначова.

…Млечны Шлях, што нябесны дзядзінец

Засцілае, я б зняў на зямлю

І масціў бы ім новы гасцінец

Цераз родную ніву сваю.

Сонца ўзяўшы агністае ў рукі,

Што гарыць над бязмерам палёў,

Я па Млечным тым Шляху без мукі

Чалавека да шчасця бы вёў…

(Паўза.)

Гэх, Іван Дамінікавіч… Янка Купала. Каб маглі вы пабачыць нас, летуценнікаў даваенных, то і не пазналі б…

Вяртаецца салдат з нататнікам. Адае яго Сурначову.

Салдат. Дзякуй вам, таварыш лейтэнант!

Мікола Сурначоў. Няма за што. Толькі ліст напішы сёння ж і аддай яго самай раніцай на пошту.

Салдат. Ёсць!

Мікола Сурначоў. Ідзі… Напішы і адпачывай… Наступны ліст напішаш ужо з Берліна.

Салдат сыходзіць. Сурначоў зноў глядзіць на неба.

Няўжо хутка дадому?

Лейтэнант збіраецца ісці. Але згадвае пра нататнік у руцэ. Адкрывае старонку з вершам, што перапісаў салдат.

Голас Сурначова.

…І нялёгка ў лютай сцюжы

Стаць скалою і на зорцы,

Калі побач кулі кружаць,

Бачыць, як на гімнасцёрцы

Зацвітаюць ружы.

Зацвітаюць, сілы таюць,

Ты ж кідаешся з гранатай.

Старана мая лясная,

Ночка цёмная, густая,

Ой, нялёгак шлях салдата!..

Пазэія… Вайна… Усё вяртаецца… Нічога не знікае…

ваць у сваіх сэрцах, пранесці ў XXI-е стагоддзе? Няўжо штосьці яшчэ, апроч вечных рэчаў, правераных часам? Прабачце, але чаго варта ваша XXI-е без майго XX-га? (*Звяртаючыся да студэнткі, што ўсё яшчэ стаіць побач з кафедрай.*) Што вынесеце асабіста вы? (*Тая маўчыць.*) А ў XX-м, як сказаў паэт, “было… усякага жыта, тысячы добрых гадзін”! Але ў сённяшнім вашым маўчанні ёсць і мая вялікая памылка. Я яе адчуваў даўно, ды падступіцца, каб выправіць, усё ніяк не мог. Бо балелі і баляць з гадамі ўсё больш нясцерпна раны, што пакінула вайна ў маёй душы. І яны незагойныя да таго часу, пакуль лёс адмярае мне гады і дні сваёй, толькі яму вядомай меркай… Мо таму і не хацеў, мо таму і (*Доўгая паўза.*) … баляўся да іх дакранацца нават самым чыстым словам, нават самай светлай думкай. Баляць яны і сёння, праз шэсць з паловай дзсяткаў гадоў… (*Узрушана.*) Так, можна зноў цішком, а то і як сёння — уголас, папракнуць: “Праф паўтараецца і сыпле пафасам, бы снегам узімку!”. Але ці прыдумала, скажыце мне, чалавецтва словы больш дакладныя, чым “раны”, “боль”, “незагойны”, “Памяць”, з аднаго боку, і “Радзіма”, “Маці”, “каханне”, “радасць”, з іншага? Мусіць, не. І я хачу сваю апошнюю лекцыю за гэтай кафедрай спецыяльна напоўніць гэтымі самымі простымі і самымі трапнымі словамі. Няхай гэта будзе паэма пра двух добрых хлопцаў — Міколу Сурначова і Аляксея Коршака, маіх сяброў-аднакурснікаў, таленавітых пээтаў, чые імёны склалі б з часам славу свайго пакалення. Ды сталі яны навечна хлопцамі той вайны. Знічкамі ў стаптаным жыцце.

Зацямненне.

Сцэна II

Сцяжына ў жыце або мурагу. На ёй, нібы на невялікім пагорку, ляжыць, гледзячы на зоркі, хлопец. Ды не па-юнацку сур’ёзны ягоны твар, дарослыя пранізлівыя вочы, якія шмат што паспелі пабачыць…

Віктар Голас. Што такое пазэія на вайне? Гэта як глыток віна ў цёмную летнюю ноч каля мора, як нечаканае, неспадзяванае пачуццё, што сустрэла цябе ў квяцістай сукенцы на прыпынку апошняга трамвая, як пераліў да-

жджу і грукат колаў цягніка дадому, як водар бітага гасцінца акурат ля старога закінутага хутара непадалёк ад блізкай вёскі… Пазэія — гэта чуць у кожным краявідзе Купалу і Багдано-віча, верыць у буру і вецер змен… Пазэія ёсць спадзяванне, вера, надзея… Пазэія — у кожным коласе гэтай збажыны… Атрымліваецца, што пазэія на вайне такая ж, якой была да яе, і, мусіць, такая ж, якой будзе пасля яе? Дзіўная рэч: я разважаю пра пазэію, а на твары нашы неба сыпле то прысак, падымаючы яго немаведама з якіх нізін, то агонь. І бой, наступленне не сціхлі. Хіба сама ноч дала нам некалькі хвілін, каб задаць сабе пытанне? Адно, на больш — не хопіць часу. І я чамусьці пытаюся ў самога сябе: “Што такое пазэія на вайне?” Я не пытаюся, ці ўбачу заўтра свой дом каля вялікай плошчы. А пад страшэнны грукат гусеніц і пад мерны тупат ботаў пытаюся пра пазэію. І згадваю ў гэтую хвіліну Міколу Сурначова, згадваю Алёшку Коршака… Я, падаецца, трымаю іх за плечы, як на даваенным фотаздымку, усміхаюся, бо заўтра мы зноў прачытаем адзін аднаму новыя вершы або сустрэнемся на лекцыі… Думаць пра чалавека і не ведаць, ці жывы ён, куды закінуў яго франтавы лёс… “Што такое пазэія на вайне?” Гэтае пытанне задаў сабе ты, таварыш старшы лейтэнант, у хвіліну раптоўнай цішы сярод боя. І не адказаў на яго. Толькі звыкла за ваенныя гады прамовіў невядома чые радкі: “Неба сыпле то агонь, то прысак на духмяны ліпеньскі мурог…” А мурог сапраўды духмяны… Гэх, сабраць бы зараз за пазуху кра-сак!

Апошнія словы перакрывае кулямётная чарга. Зацямненне.

Сцэна III

Аўдыторыя амаль такая ж, як і ў Сцэне I. Ды толькі дужа няўтульна тут: атмасфера напружанага чакання пануе ў ёй. 23 чэрвеня 1941 года. Вечар. Студэнт Віктар Голас, чымсьці падобны на Старога прафесара і старшага лейтэнанта, сядзіць у пустой аўдыторыі за першай партай. На суседнім крэсле ў яго рэчмяшок. На плечы накінуты пінжак. Віктар глядзіць на дошку, на якой дзяхурным пакінуты надпіс: “Дваццаць першага чэрвеня”.

У аўдыторыю заходзяць яшчэ двое хлопцаў у летніх гарнітурах ды кашулях. Мікола Сурначоў, сярэдняя росту, у картовай фуражцы крыху наба-кір. Выглядае ён нават фронтавата для таго, хто збіраецца стаць навабранцам. Аляксей Коршак — самы высокі з трох — рукі трымае ў кішэнях пінжака, крыху сутуліцца, на адным плячы ў яго рэчмяшок.

Віктар Голас (*задуменна*). Нездарма, відаць, зачытваліся мы “Хлопцамі апошняй вайны” Куляшова. Як насурочылі сабе самі свой лёс…

Мікола Сурначоў (*здымаючы фуражку*). Пра лёс — мы яшчэ пагладзім, яшчэ паваюем…

Аляксей Коршак (*скептычна*). Паваюем. Толькі калі апошні раз ты трымаў вінтоўку ў руках? На ваенных зборах? Ці яшчэ ў школе? А колькі разоў трапіў у мішэнь?

Мікола Сурначоў. Я? Я мо і не лепшы стралок, ды ўсё ж гранатай да цэлі патраплю!

Аляксей Коршак (*з крыўдай*).

Ага, і дадай яшчэ: “У адрозненне ад некаторых!” — ды пакажы пальцам.

Мікола Сурначоў. Лёшка, а чаго ты ўсхадзіўся? Такі ціхі, а тут на табе! Не паэтам табе быць трэба, не! Крытыкам!

Аляксей Коршак (*заціхае*). Тады і табе… Не паэтам…

Мікола Сурначоў. Пакуль што нам усім наканавана быць салдатамі.

Віктар Голас. Хлопцамі апошняй вайны. Я не магу забыцца, як мы захоплена чыталі цэлымі старонкамі гэтую паэму на памяць. Як спрачаліся, даказвалі нешта. Быць або не быць нам гэтымі апошнімі. Ды лёс даводзіць сваё: быць! І баста!

Мікола Сурначоў. Дык будзем! І час збірацца ў паход. Ды, зрэшты, пакуль я прамаўляю, вы ўжо ўсё як мае быць, бачу, і сабралі. Калі выходзіце?
Аляксей Коршак. Ты, Віця, што вырашыў? Я з хлопцамі пехатой да цягніка якога ў Пухавічах, а там — на Бабруйск ці Магілёў.

Віктар Голас. Дый я гэтак жа, мусіць. Толькі…

Аляксей Коршак. Мусіць (*паўза няёмкасці*), Кацю чакаш?..

Віктар Голас (*глуха*). Чакаю.

Мікола Сурначоў (*перапыняючы тэму*). Калі збіраецеся, мо і мяне возьмеце да кампаніі?

Аляксей Коршак (*узрадавана*). Паехалі, Коля! Са сваімі ў любой раз-

ведцы надзейна. Збіраемся каля Дома пісьменнікаў. Усё ж... першы літаратурны “універсітэт”.

Віктар Голас. Мо і Аркадзь будзе? **Мікола Сурначоў.** Наўрад ці. Ён, здаецца, ужо выправіўся ў паход.

Аляксей Коршак. Дакладна прыходзяць нашы хлопцы: заўсёднікі кабінета маладога аўтара Аркадзь Гейнэ, Валодзька Рагуцкі...

Віктар Голас. Так што, збірайся, Мікола! Пойдзем у бой літаратурным батальёнам сёння на заходзе сонца!

Аляксей Коршак (*усур’ёз*). І праўда! Мо так і пакінуць нас — ваяваць усіх разам?

Мікола Сурначоў. Ой, хлопцы, мары-мары! До ўжо! Я пабег па рэчмяшок!.. Вы ведаеце, дзе я пра вайну пачуў? На пляжы! Чакаў дзяўчынку на адкрыццё Камсамольскага, а тут аб’яўляюць: вайна. Ну, я на трамвай, у горад — шукаць каханую. Запомнілася, што ля Дома пісьменнікаў такая маўклівая сумятня, чаканне нечага...

Дык вось, знайшоў яе з маці. Абедзве ў распачы: сястра працавала на нямецкай граніцы... Супакойваю і дзяўчыну, і маці... Пасля нават на гастролі МХАТа паспелі. Давалі “На дне”.

Спектакль гэты, мусіць, быў апошнім, паказаным у Мінску... Перад другім актам п’есы на сцэну выйшаў чалавек у вайскавай форме і паведаміў пра напад фашыстаў на нашу краіну. Ён абвясціў, што ваеннаабавязаныя павінны ісці ў свае ваенкаматы... А горад жа, — за дзень набегаўшыся, пабачыў, — напружана чакае нечага пад гартанныя гудкі сірэн... А сёння ўжо самалёты з чорнымі крыжамі манатонна барануюць неба: лятаюць уздоўж і ўпоперак, нібыта вывучаюць горад, а пасля — знікаюць... Каля будынка гаркама камсамола збіралася моладзь. Падышоў і я. Якраз выйшаў іхні работнік і паведаміў: усім ваеннаабавязаным неабходна звяртацца ў свой ваенкамат, астатніх — выклічуць пасля...

Віктар Голас. Ды інакш і быць не можа: сёння толькі адзін план дзеянняў для кожнага — ваяваць!

Мікола Сурначоў (*моцна цісне рукі абодвум*). Праўду кажаш... То ўсё, хлопцы, да вечара! Пабачымся ля Дома пісьменнікаў! (*Выбягае ў калідор, далей голас чуваць здалёк.*) Я хутка!..

Аляксей Коршак (*гледзячы яму ўслед*). А мая вайна пачалася ў бу-

дынку бібліятэкі, у чытальнай зале, дзе я і пачуў вестку...

Віктар Голас. А мая пачалася з заплаканых вачэй Каці...

Сцэна IV

На гэтых словах у аўдыторыю ўвайшла Каця — сімпатычная бялявая дзяўчына, апранутая ў летнюю светлую сукенку. У ейных руках — нейкі скрутак. Віктар літаральна падскочыў, а Аляксей з загадкавай усмешкай павярнуўся да дзвярэй. Уся гутарка ў сцэне будзеца на нейкай сарамлівай недагаворанасці.

Віктар Голас (*нібыта прытоенае, вымавіў*). Каця...

Каця (*ціха*). Прывітанне, хлопцы...

Віктар Голас. Ты прыйшла...

Каця. Не магла не прыйсці.

Віктар Голас. Я верыў, што яшчэ раз пабачу цябе...

Аляксей Коршак. Ну, я пайду... Віця, да вечара. Бывай, Кацюша...

Каця. Куды ты, Алёша?..

Аляксей Коршак. Пайду развітаюся з горадам. Бо з усімі яго жыхарамі, дарагімі мне, я цяпер развітаўся. Пакуль. (*Збіраецца сыходзіць.*)

Каця. Пачакай, Алёша, вазьмі вось у дарогу... Маці збірала. (*Дастае пакуначак са скрутку. Другі пакуначак працягвае Віктару.*) А дзе Мікола?

Віктар Голас. Сустрэнемся ўвечары ля Дома пісьменнікаў.

Каця. То і яму перадайце гасцінец. Дарога ж няблізкая... (*Заплакала.*)

Пакуль яны гавораць Аляксей, паклаўшы ў рэчмяшок пакуначак, дастае адтуль сшытак. Пагартануюшы, выбірае старонку і вырывае яе.

Аляксей Коршак. Кацюша, вось і табе напамінка пра мяне — гэты верш. (*Парывіста цалуе яе ў шчаку.*) Бывай. (*Выбягае ў дзверы.*)

У аўдыторыі павісла цішыня. Затым галасы гучаць, адбіваючыся рэхам.

Віктар Голас. Каця, ты будзеш успамінаць мяне?..

Каця. Я ўсіх вас буду ўспамінаць, бедныя хлопчыкі...

Віктар Голас. А мяне?..

Каця. І цябе... Віця...

Віктар Голас. Бачыш, на дошцы дата яшчэ даваенная. Якраз мы з табой... рассталіся.

Каця. Так...

Віктар Голас. А сёння зноў сустрэліся...

Каця. Так... Але...

Віктар Голас. Калі зможаш, пішы мне. (*Сумна ўсміхаецца.*) Але куды?.. Ды я ўсё ж пастараюся знайсці цябе...

Каця (*рашуча, узяўшы рукі Віктара ў свае*). Віця, няхай усё будзе так, як было яшчэ 21 чэрвеня. Згода? Мы з табой сябры, добрыя сябры. Калі ўжо раскідвае нас вайна, то што мы зробім, што вырашым цяпер? Не час зараз высвятляць адносіны. А напісаць — я абавязкова напішу. Ды веру, што вы нават і пастраліце не паспееце, як ужо вернецца... Праўда ж? Ты таксама ў гэта верыш?..

Віктар Голас. Веру, Каця, веру... (*Бярэ са студэнцкай лаўкі рэчмяшок.*) Што ж, час развітвацца. (*Ціха.*) Можна, я цябе пацалую?..

Каця апусціла вочы. Віктар цалуе яе ў шчаку.

Бывай...

Каця. Бывай... Віця...

Віктар выходзіць з аўдыторыі. Каця застаецца адна. Задуманная, стаіць якое імгненне і таксама думае ўжо выйсці, як успамінае, што ў руках у яе Аляксеяў аркуш. Разгортвае яго. У час чытання на вачах слёзы, а на твары ўсмешка.

Голас Каці.

Пра зорку людзі казкі баялі, Якая вызнача іх лёс.

Ад казак гэтых сэрцы таялі І песні пеліся без слёз.

І ты шукала зоркі гэтае, Калі дзіцём ішла ў траве...

І от зірні — агнём сагрэтыя, І не адна, а цэлых дзве.

Ты паднімаеш вочы чорныя Туды, дзе воблакі плывуць.

Яны на крылах, непакорныя, За хмары любяга нясуць.

Зацямненне.

Сцэна V

На гаманлівым магілёўскім вакзале — Віктар у салдацкай форме. Ён паўтарае напайголасу, але з упартым жаданнем запомніць, радкі аднаго з куміраў свайго студэнцтва — Якуба Коласа, якія агучвае дыктар з вакзальнага рэпрадуктара. Ліпень 1941-га.

Віктар Голас (*паўтарае*).

...Запытай ты сябе, чалавеча:

Што зрабіў для айчыны, ці многа? І які ўзяў цяжар ты на плечы,

ненных, вуліцах мы ішлі ў армію. Прайшлі мы і квартал майго дзяцінства. Ён застаўся ў маёй памяці... І надпісам на знявечанай сцяне майго дома: “Лаповы жывут Плошадь Свободы дом 39 к.12”... І абпаленай, нібы параненай, вялікай таполяй... А гэта мой інстытут, мой літфак... Ён — за калючым дротам... Не хацелася глядзець на гэтае разбурэнне. Я адварнуўся... І тут, падалося мне, знаёмы твар дзяўчыны... Толькі больш сталы... Так, гэта Каця... Я пачаў было яе клікаць, ды, выцершы слязу, што наплыла на вочы, толькі... сціснуў мацней кулак: не, гэта аказалася не яна... “Батальён, прыступіць да сапёрных работ на тэрыторыі Дома Урада!” — крыкнуў я.

Зацямненне. Агні розных колераў выходзяць з адной кропкі і нясуцца далей па сцэне.

Голас радыста. “У 13 гадзін 15-я і 16-я танкавыя брыгады завязалі баі разам з войскамі 3-га Беларускага фронту за поўнае вызваленне сталіцы Беларусі ад ворага...”

Запальваецца святло.

Віктар Голас. Ноччу горад бамбілі. І зноў неба сыпала агнём, а прысак трох гадоў падымаўся, кружыўся і зноў клаўся на зямлю, нібыта наступіла зіма. Толькі з чорным снегам. Пасля мы адбівалі спробу контратакі немцаў. Потым ачышчалі кожную з пачварных руін ад бомб, мін, складаў боепрыпасаў. І хлопцы майго самага што ні ёсць прازیчнага батальёна падрываліся, і нас раскідвала, раніла, забівала. Але мы ўсё роўна ішлі, бо горад наш дыхаў ліпенем. І я дыхаю ім, квяцістым, зялёным, з чорным і шэрым снегам на кожным буйным лістку. Такім ён і застаўся ў маёй душы — самой цёплы-нёй лета, самай вялікай верай.

Зацямненне.

Сцэна IX

Кастрычнік 1944-га. Мінскі чыгуначны вакзал. Па радыё дыктар чытае верш Максіма Танка:

...Нас і сягоння не спыніць, Што дзень — то новы бой, Што дзень — на іншай вышыні, Над іншаю ракой.

Словы гэтыя ўважліва слухае лейтэнант, у яго пад пілоткай перавязана галава. Да яго падыходзіць ззаду Віктар Голас.

Віктар Голас. Лейтэнант Сурначоў?

Афіцэр з перавязанай галавой абарочваецца. Сапраўды, гэта Мікола Сурначоў. Толькі — пасталелы, згорблены крыху, з сумнымі вачыма...

Мікола Сурначоў. Я... (*Раптам, узрадавана.*) Віцька, ці ты гэта? (*Абдымаюць адзін аднаго.*) А я вось стаю, думаю-мяркую: ці сустрэну яшчэ каго знаёмага, бо ўжо нашых, гомельскіх, пабачыць паспеў! Дык раскажвай, Віцька, хутчэй. Як жыццё?

Віктар Голас. Мінск вызвалілі — цяпер адбудоўваем. Я зранку вучуся, а ад абеда да позняга вечара на доўлі нашага інстытута...

Мікола Сурначоў. Бачыў, што засталіся ад яго адны “каробкі”. Не верыцца цяпер, што з тых сцен мы выйшлі... Як паранены горад наш...

Віктар Голас. Коля, ты сам, бачу, паранены. Дзе? Калі?

Мікола Сурначоў. Ужо месяцаў сем прайшло. Цяжкая была рана. Ды што ж тут казаць: “бог вайны” — артылерыя. Расчышчаем агнём шлях сваім для наступлення. Так ад самага Курска. Ужо Кіеў вызвалілі, па Украіне праехалі. Беларусь таксама вызваляў. А тое раненне — не першае... **Віктар Голас.** А я ў сапёрах. Ды, пакуль усё размініравалі, так і застаўся на адбудове горада.

Мікола Сурначоў. Не ўяўляеш, які шчаслівы я быў ужо двойчы за гэты год: спачатку, як вызвалялі Рагачоў мой, пасля — Мінск. Слухай, мо і Алёшка з табой?

Віктар Голас. Не, я так і не сустрэў яго...

Мікола Сурначоў. Я таксама... Слухай, а што з Кацяй? Ты ж, памятаю, чакаў яе, калі мы развітваліся ў чэрвені.

Віктар Голас. І дачакаўся. Перадала яна мне тры скрутачкі, сказала для нас траіх. Мы з Лёшкам паспелі ўзяць, табе спадзяваўся перадаць, а ў Магілёве проста з галавы выскачыла, крычаў табе наўздагон... Вядома, хлеба краец не данёс... Але там яшчэ нешта было. І я з сабой яго нашу, гэты скрутачак: раптам, сустрэліся б. Пасля Магілёва, а ўжо пасля гэтай і пагатоў, мушу паверыць у сілу выпадку. (*Дастае з кішэні на грудзях і працягвае Міколу невялікі тонкі прадмет, загорнуты ў газету.*) Вось — трымай. (*Мікола бярэ, хоча разгарнуць, але цягнік падае голас.*)

Мікола Сурначоў. Дзякую, Віця!

Ды нешта “шанцуе” нам з табой на вакзальных спатканні. Усё не нагаворымся! Сёння ж у мяне апошні дзень пабыўкі... Я напішу табе ліст, на літфак... А пакуль (*палез у сваю сумку*) — бяры. (*Адаў аркуш паперы.*) У Мінску напісаў... Няхай у цябе будзе памятка. Слухай, адрас маіх бацькоў ведаеш? Запішы, калі што — дай ім ведаць: Гомельская вобласць, Журавіцкі раён, Свержанскі сельсавет, вёска Слабада, Сурначову Мікалаю Яфімавічу. Не забудзься, напішы і мне! Дык што, бывай зноў, Віцька!

Віктар Голас. Ды ўсё ж давай гэтым разам так: “Да хуткай сустрэчы!”

Мікола Сурначоў. Да сустрэчы! (*Абдымаюцца моцнымі мужчынскімі абдымкамі. Мікола ўжо пабег быў на цягнік, як абярнуўся.*) А Каця... Ты так з ёй больш і не пабачыўся?..

Віктар Голас. Не. І шукаю — няма...

Мікола Сурначоў. Сустрэнеш, я веру. Бывай жа!

Віктар Голас. Да сустрэчы, Коля! Асветлена па дыяганалі толькі тая частка сцэны, дзе застаўся Віктар Голас. Ён разгортвае ў руцэ аркуш паперы. Пачынае чытаць пра сябе. Пасля ўголас.

...Я ў Мінск прыйшоў.

Хілюся на калені

Прад горадам, што дачакаў збаўлення.

Услаўце ж зорку, зорку вызвалення!

Бо доўга-доўга будзе зорка гэта Ісці па заняволенаму свету.

Дзе зорка гляне — там зардзее ранне...

Цяпер асветлена толькі тая палова сцэны, дзе Мікола Сурначоў ускочыў на цягнік, што ідзе на захад...

Зацямненне.

Сцэна X

У цемры вымалёўваецца сілуэт Аляксея Коршака ў акапе: высокі, сутулаваты, але ж не такі змораны, якім быў перад адыходам у партызаны. Цяпер гэта разведчык. Ды сёння ёсць у яго хвіліна напісаць дадому. Урыўкамі, як і сам ваенны лёс, заўжды пішуцца лісты родным і сябрам. Словы яго перапыняюцца то кананаднымі залпамі, то асобнымі стрэламі снайпераў.

Віктар Голас. А пасля, згадваў твой сябра-партызан, летам 44-га ты стаяў у садзе, што пасадзіў калісьці разам з бацькам. Развітваўся з бярэзінкай, каля якой чакала цябе маці тры гады таму... Ты ведаў: радзіма твая — свабодная... Але свет, свет яшчэ трэба вызваляць...

Аляксей Коршак (*ідзе ўдалеч па сцяжыне, падымае вінтоўку Віктара*). Пішыце: палявая пошта № 16131 “Ы”.

Віктар Голас. Плакалі, развітваючыся, маці, сястра. Пасля згадвалі, як ля весніц ты напяваў...

Аляксей Коршак (*напявае*).
А помираць нам рановато —
Есть у нас ещё дома дела.

Пасля гучыць фрагмент з гэтай песні.

*Зацямненне.
Канец першай дзеі.*

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Сцэна VIII

На стужцы дарогі — першыя промні сонца, якое, звывла падымаючыся, асвятляе шашу. Ноч на 3 ліпеня 1944-га. На гасцінцы стаіць Віктар Голас.

Віктар Голас (*стомлена*). З усіх фотаздымкаў першых дзён вызваленнага ад фашыстаў Мінска ў маёй памяці найбольш трывала застаўся адзін: у цагляным доме выбіты кавалак сцяны, за ім, па цэнтры, — пусты праём дзвярэй. А ўжо далей — самі дзверы, якія трымаліся на зусім слабых петлях. Мне заўжды здавалася, калі наш разлік патруляваў на мінскіх вуліцах, што за аднымі з такіх закінутых, даўно нікім, апрача ветра, не адчыненых дзвярэй, я пасля вайны сустраўся з Кацяй, з Міколам і Алёшам... Тры гады я не бачыў ніводнага з гэтых блізкіх мне людзей. А іншых у мяне і не было, на вайну я выпраўляўся ўжо адзін: маці памерла, калі я вучыўся на першым курсе ва ўніверсітэце, бацька знік у 37-м... Мяне ніхто не чакаў, і не было мне куды пайсці, акрамя як у свой дом. Нумар таго дома на здымку, мусіць, некалі вуглавога, — 52-38, нумар майго колішняга дома быў іншым... Але і да яго, у руінах, трэба было яшчэ дайсці...

Зацямненне. Гульня святла і ценю.

Галасы радыстаў. “9 гадзін 00 хвілін. Танкі 4-й гвардзейскай танкавай брыгады прарваліся да будынка Дома друку, затым на Камароўку, дайшлі да Даўгабродскай вуліцы і далей — да ракі Свіслач. Фарсіраваўшы яе, яны па вуліцах Гандлёвай, Астроўскага, Апанскага выехалі на чыгуначны пераезд...”; “Танкі 26-й гвардзейскай танкавай брыгады ўварваліся ў Мінск па Лагойскай шашы. Яны падавілі артылерыйскія батарэі праціўніка і выйшлі да Опернага тэатра...”; “Перадаю: экіпаж выйшаў у раён парку Чалюскінцаў... Завода імя Кастрычніцкай Рэвалюцыі... Цэнтральнага чыгуначнага вакзала...”

Зноў перад гледачом — стужка дарогі.

Віктар Голас. Мы страляем, агонь вядзецца бязлітасны. Ніводнай пазіцыі ворага не прапускаем... Доўга б’ёмся каля парку Чалюскінцаў. Крок

перарэзаны для адступлення сіл ворага. Паўтараю...”; “У горад увайшлі першыя групы разведкі...”; “2 гадзіны 30 хвілін. Я — Фролікаў, я — Фролікаў, знаходжуся ў Мінску... Перадаю даныя!...”; “Прынята рашэнне пачынаць штурм Мінска...”; “Увага! Улічыце, што, па даных разведкі, уздоўж мінскіх вуліц стаяць калоны з салдатамі, падрыхтаванымі да абароны горада!...”; “3 гадзіны 00 хвілін. Вядуцца баі на мінскіх вуліцах...”; “5 гадзін 00 хвілін. Танк 4-й гвардзейскай танкавай брыгады ўварваўся ў Мінск па Маскоўскай шашы...”

Зноў асвятляецца дарога, па якой ужо бяжыць Віктар Голас. Пасля ён спыняецца, аддыхаецца.

Віктар Голас. Мы ішлі адразу ж за танкамі. (*Паказвае.*) Наш сапёрны батальён уваходзіў у Мінск па Маскоўскай шашы. І чым бліжэй прасоўваліся да колішніх першых жылых дамоў горада, тым больш я быў упэўнены: іх я, хутчэй за ўсё, не ўбачу. Так і адбылося. А перад маімі вачыма стаяла карцінка з 41-га: я з кузава аўтамабіля гляджу, як гараць з сярэдзіны дамы, як мітусяцца, не ведаючы, што рабіць, людзі, як палаюць у вогнішчах зялёныя яшчэ раніцай дрэвы. І нічога не магу я зрабіць. Становіцца ўсё гэта меншым і меншым, пакуль Мінск наогул не знікае з вачэй, пакідаючы ў паветры дымавы слуп... Цяпер слуп пылу — ад гусеніц нашых танкаў...

Зацямненне. Зноў гульня святла і ценю.

Галасы радыстаў. “9 гадзін 00 хвілін. Танкі 4-й гвардзейскай танкавай брыгады прарваліся да будынка Дома друку, затым на Камароўку, дайшлі да Даўгабродскай вуліцы і далей — да ракі Свіслач. Фарсіраваўшы яе, яны па вуліцах Гандлёвай, Астроўскага, Апанскага выехалі на чыгуначны пераезд...”; “Танкі 26-й гвардзейскай танкавай брыгады ўварваліся ў Мінск па Лагойскай шашы. Яны падавілі артылерыйскія батарэі праціўніка і выйшлі да Опернага тэатра...”; “Перадаю: экіпаж выйшаў у раён парку Чалюскінцаў... Завода імя Кастрычніцкай Рэвалюцыі... Цэнтральнага чыгуначнага вакзала...”

Зноў перад гледачом — стужка дарогі.

Віктар Голас. Мы ішлі адразу ж за танкамі. (*Паказвае.*) Наш сапёрны батальён уваходзіў у Мінск па Маскоўскай шашы. І чым бліжэй прасоўваліся да колішніх першых жылых дамоў горада, тым больш я быў упэўнены: іх я, хутчэй за ўсё, не ўбачу. Так і адбылося. А перад маімі вачыма стаяла карцінка з 41-га: я з кузава аўтамабіля гляджу, як гараць з сярэдзіны дамы, як мітусяцца, не ведаючы, што рабіць, людзі, як палаюць у вогнішчах зялёныя яшчэ раніцай дрэвы. І нічога не магу я зрабіць. Становіцца ўсё гэта меншым і меншым, пакуль Мінск наогул не знікае з вачэй, пакідаючы ў паветры дымавы слуп... Цяпер слуп пылу — ад гусеніц нашых танкаў...

Зацямненне. Зноў гульня святла і ценю.

Галасы радыстаў. “9 гадзін 00 хвілін. Танкі 4-й гвардзейскай танкавай брыгады прарваліся да будынка Дома друку, затым на Камароўку, дайшлі да Даўгабродскай вуліцы і далей — да ракі Свіслач. Фарсіраваўшы яе, яны па вуліцах Гандлёвай, Астроўскага, Апанскага выехалі на чыгуначны пераезд...”; “Танкі 26-й гвардзейскай танкавай брыгады ўварваліся ў Мінск па Лагойскай шашы. Яны падавілі артылерыйскія батарэі праціўніка і выйшлі да Опернага тэатра...”; “Перадаю: экіпаж выйшаў у раён парку Чалюскінцаў... Завода імя Кастрычніцкай Рэвалюцыі... Цэнтральнага чыгуначнага вакзала...”

Зноў перад гледачом — стужка дарогі.

Віктар Голас. Мы страляем, агонь вядзецца бязлітасны. Ніводнай пазіцыі ворага не прапускаем... Доўга б’ёмся каля парку Чалюскінцаў. Крок

за крокам “выбіваем” сваю зямлю, свае сосны... Выходзім па зруйнаваным праспекце да Дома друку, дзе ўжо прайшлі танкі. У будынках навокал яшчэ адстрэльваецца вораг. Мы крычым: “Ніякай літасці!” — і бяром дамы гэтыя штурмам... Неяк падсвадома адчуваю і па сёння кожную кулю, што пралятае побач. Час для мяне нібыта запавольваецца: так выразна ўсё памятаю, у дэталях. І скрываўленыя пальцы радавога Фёдарова, і парваную калашыну радавога Ляшчынскага, і тое, як дрыжаць рукі ў сяржанта Даніловіча... І свае каманды памятаю. Усё гэта — нібы запаволеннае кіно...

... Акадэмія навук. Высокія абпаленыя калоны і сляпыя вочы будынка. Такіх сляпых аканіц пабачылі мы тымі днямі нямала. Але найбольш жахліва, што і цяпер перад вачыма — калючы дрот вакол па-ранейшаму велічнага, няскоранага гмаху Акадэміі...

Зацямненне. Мільгаценне агнёў.

Галасы радыстаў. Першыя чырвоныя сцягі ўзняты над Домам Чырвонай Арміі, чыгуначным вакзалам, перад Домам Урада, на Доме Савецкага, над Тэатрам оперы і балета...”

Сціхаюць гукі. Зацямненне. Трэці раз па дарозе выбягае, а пасля спыняецца перад гледачамі Віктар Голас.

Віктар Голас. Я прайшоў праз увесь горад са сваім батальёнам. І мне заставалася толькі распавядаць стомленым байцам пра Савецкую вуліцу. Распавядаць з прысмакам солі на вуснах. У кінатэатр “Чырвоная зорка” мы збягалі з адной і той самай пары на першым курсе. Як жа яна называлася?.. “Тэорыя і практыка літаратурнай дзейнасці”, ці нешта такое. Нам яна не была патрэбна, бо амаль кожны пісаў, друкаваўся, а некаторыя, як Коля Сурначоў і Алёша Коршак, працавалі літкансультантамі. А іншага самі мэтры — Купала з Коласам, Крапіва — хвалілі. І тут сумненняў не было ні ў кога: талент! А ўжо праз год нас тое кіно ўвогуле не абыходзіла. Усе беглі ў рэдакцыі, усе пісалі, усе друкаваліся... (*Паказвае.*) Вунь там — будынак банка. Вядома, адкуль у студэнта грошы? Але ж гмах той быў ці не ўвесь шкляны, таму мы, ідучы на спатканні, прыгладжвалі, скарыстоўваючы яго за люстэрка, свае чубы. Там — ГУМ. Па гэтых, цяпер разбітых, а тры гады таму — вог-

Каб наблізіць наш час перамогі?

Пакуль Віктар паўтарае радкі ўслед за рэпрадуктарам, за яго спінай з’яўляецца нечая постаць. Чалавек кладзе руку на плячо Віктару.

Мікола Сурначоў. Што, Голас, чытаеш Коласа?

Віктар Голас (*не верачы*). Коля, ты?

Невядомы робіць крок у святло. Ім аказваецца Мікола Сурначоў.

Мікола Сурначоў. А ты думаў, хто? У Мінску не сустрэліся, дык ужо, лічыў, і пагубляліся? (*Кідаюцца адзін аднаму ў абдымкі.*) А Лёшка дзе?

Віктар Голас (*зноў не верыць*). А ён хіба не з табой? Я ж тады каля Дома пісьменнікаў адразу і не зарыентаваўся. Я быў упэўнены... Мікола Сурначоў (*з удыхам*). І я... Гэх, дрэнна тое, што мы так і не сабралі наш літаратурны батальён...

Віктар Голас. Блага, канешне, ды вось цябе пабачыў!

Мікола Сурначоў. А я ж стаю і гляджу: знаёмая нейкая постаць. І слухае рэпрадуктар так уважліва. Я прыслухаўся — гэта ж дзядзька Колас прамаўляе! Ну, я і думаю: нехта з нашых хлопцаў стаіць! А тут ты!

Віктар Голас. Вось ужо ніколі не паверыў бы, каб хто сказаў, што мы сустрэнемся з табой далёка ад Мінска ў час вайны. Ажно ў Магілёве! Я, дні падлічыўшы, меркаваў, што вы, хлопцы, ужо дзесь пад Масквой. Ці хаця б у Смаленску!

Мікола Сурначоў. А я да сястры прыехаў, у рэдакцыі эвакуіраванай “Звязды” паспеў папрацаваць, а цяпер — у свой эшалон. На Бранскі фронт еду. Слухай, а як ты з горада выбраўся?

Віктар Голас. Ля Дома пісьменнікаў — машыны з салдатамі мабілізаванымі. “На фронт, — кажуць хлопцы з кузавоў, — едем”. Я і ўскочыў у апошні, упэўнены, што вы там з Алёшкам ужо, толькі ў кузавах папярэдніх машын. Часу пераканацца не было. Праехалі мы за ноч недалёка. Шашу Магілёўскую ўжо бамбілі фашысты, ляталі, шукалі ахвяр... Пахавалі паўдзсятка забітых хлапцоў, паехалі далей. Я вас, зразумела, не знайшоў, але часу разбірацца ўжо не было. Так і трапіў у Магілёў, папрацаваў у ваенкамаце. Зараз мне — на Смаленск. Далей, кажуць, Масква чакае нас...

Мікола Сурначоў (*слухае, задуменна ківае галавой*). ...А ў мяне... Калі я выскачыў з аўдыторыі, спачатку, думаю, забягу на хвіліну ў рэдакцыю: забяру хоць свае блакноты ды кніжкі. Дабраўся, а мяне пакідаюць дзяжурыць! Ідзе нумар! Пакуль вызваліўся, вас, вядома, не заспеў. Запытаўся ў вахцёра Дома пісьменнікаў, той кажа: былі, маўляў, і Коршак, і Голас, пыталіся пра цябе, ды ў аўтакалоне, мусіць, паехалі... А куды калона — не ведае... А раніцай, 24-га, мяне разбудзіла бамбёжка. Я ў рэдакцыю... У горадзе — пажар. Запомнілася, чамусьці: гарыць дом на Інтэрнацыянальнай... Сустрэў аднакашніка гомельскага... Дзяжуру па нумары, пішу патрыятычныя вершы... А раніцай мяне аглушыла ад разрыву бомбы. Яна ўпала на плошчы, якраз на супраць рэдакцыі маёй газеты. На мяне пазіраюць, як на нябожчыка... Перакуруў я з Ірынкай, адзінай жанчынай-літработніцай на ўвесь наш калектыў. І бачу па ейных вачах: не ведае, што рабіць з бацькамі, куды пад ацца. (*Рэзка.*) А каб я ведаў... Глухата хутка прайшла. Вось на горад налятае мноства самалётаў. Разбіты трамвай, электрастанцыя, Дом Урада закранула... І ў Купалаў дом бомба трапіла, дык хата Івана Дамінікавіча ўжо тлее... Калі прыбягаю я да дзяўчынкі сваёй, то маці яе кажа: руку асколак пераламаў. Так пасялілася ў сэрцы маім трагедыя. Чэрствым яно зрабілася і моцным, як ніколі. Сцяўшы зубы, я гатоў пераносіць усё і ні перад чым не схіляць галавы. Ісці ў Чырвоную Армію! Хутчэй! Наведаў я ў шпітальі сваю дзяўчынку. Прынёс ёй “мішак”... Развітаўся... Час выступаць на ўсход, а я гляджу, гляджу на горад. Усе дамы на Савецкай, здавалася, гарэлі знутры. Шугала полымя з кінатэатра “Чырвоная зорка”, лопалася шкло ў банку. Каля Дома пісьменнікаў мяне затрымліваюць: амаль усе мае дакументы згарэлі. Толькі пад вечар забягаю ў рэдакцыю: пуста, вечар свішча... І зноў перада мной Мінск: гараць самі вуліцы, бо цякуць па іх вогненныя рэкі. Назаўтра з сябрам выпадкова сустрэўся — таксама гаетчык, вась і затрымаўся. І мы праз тыя вогнішчы і завалы праскочылі да самай Студэнцкай. Інтэрнат ды і ўвесь Універсітэцкі гарадок, канешне ж, пустыя. У пакоі забраў кнігі, лісты, некалькі блакнотаў, шмат усялякай дра-

бязы... Забіраў, не глядзячы. А як выскачылі — пашыбавалі за велазаход. Праз чыгунку, на ўзгорку, мо памятаеш, там ёсць буданчык вартаўніка, крыху далей — калодзеж. Мы каля яго спыніліся... Глядзім на Мінск... (*Голас яго дрыжыць, калі ён распавядае пра ўбачанае. Расказ гэты — эмацыйны, бо прапушчаны шматкроць праз сваю душу.*) Ніяк не дагарала за гэтулькі дзён жахлівае полымя... Вялізны слуп дыму ўздымаўся над маім любімым горадам. Сэрца сцялася, каб яшчэ больш загартавацца, калі глянуў я на Мінск... А мне ўсё ў галаву лезуць радкі суркоўскія: “Вот и кончилось, детство, Коля...” Памятаеш іх?

Віктар Голас. Як жа забыцца! Гэта эпіграф да тваёй “Барвовай зары”.

Мікола Сурначоў (*задуменна*). А зара вячэрняя і сапраўды барваю залілася... (*Напружана.*) Ідзем на ўсход. І вась уяві: мы брыдзем дарогай, як пачынае пікіраваць фашысцкі самалёт. Тады мы — у жыта і давай чытаць Максіма Багдановіча, Аркадзя Куляшова, Петруся Броўку... Чамусьці яны тады ў інтэрнаце аказаліся пад рукой. Таму ў дарозе было не сумна. Вар’яцтва, скажаш, але ж і на вайне, аказваецца, ёсць месца для паззіі... Карацей, блукалі-блудзілі мы ўздоўж шашы, а наўкола — фурманкі падбітыя і людзі. Мёртвыя... І цішыню тую раз-пораз парушаюць толькі варожыя самалёты. Ну, тут у жыта і застаецца хавацца, бо фашысты, гады, проста ўздоўж і ўпоперак гасцінец прачэсваюць, шукаюць сабе “зайцоў” для паветранага палявання. (*Хваляванне ў голасе Міколы дасягае апагею.*) І ведаеш, стары...

Віктар Голас (*гледзячы на сябра, мімаходзь*). Ты нешта амаль па-куляшоўску звяртаешся!..

Мікола Сурначоў. Твая праўда: нездарма ж да дзірак зачыталі!.. Дык вась, ідзем мы праз тое жыта, а яно ўжо да нас вытаптанае... І ляжаць стаптаныя сцябліны, як сіраціны! Які быў урадаж! Як на пагібель... А мы ідзем. У галаве ж круціцца неадвядна: “Ляжыць ён, забіты, у стоптаным жыце...” А да вечара нарадзіўся першы верш Вялікай Айчыннай вайны (*Ціха, як перажытое*):

*Не вярнуцца ніколі
Хлапцу маладому
К заросламу мохам
Забытаму дому.*

Над ім асыпаюцца
Слуцкія краскі,
Абсмалены колас
Схіліўся да каскі.
Ляжыць ён, забіты,
У стоптаным жыце.
Маці спаткаеце —
Ёй не кажыце.

Віктар Голас (у разгубленасці).
Міколка, ты ж нібыта і мой шлях напі-
саў... І ці толькі мой?

Мікола Сурначоў. Ай, гэта па-
куль вершы чытаем ды пішам. А на
фронце паэзія будзе іншая — свінцо-
вая.

Свой сігнал да адпраўлення пад-
аюць адразу некалькі цягнікоў.

Час! Інакш не траплю ў Бранск!
Бывай, Віцька!

Віктар Голас. Бывай, Коля! Калі
даведаешся пра Лёшу, пастарайся і
мяне знайсці...

Спачатку ціснуць адзін аднаму ру-
кі. Пасля — кідаюцца ў абдымкі. З
другім гудком цягнікоў разбгаюцца
па розных кутах асветленай прасто-
ры сцэны. Праз гук вакзальнай сумят-
ні чуваць словы Віктара.

Віктар Голас. Каця... Чуеш, Міко-
ла? Каця засталася ў Мінску...

Але цягнікі разышліся, і Мікола то-
лькі радасна махае рукой. А мо гэтая
радасць — толькі ілюзія...

Зацямненне.

Сцэна VI

Капыльшчына. Два месяцы пасля
пачатку вайны. Упоравень з тым, як
адкрываюцца цяжкія драўляныя
дзверы, усё больш асвятляецца ся-
лянская хата. Пасярэдзіне — стол, па
баках — лавы.

Жаночы голас (з хваляваннем,
нібы само біццё сэрца чуваць у ім,
але і з упэўненасцю). Гэта ты, сыноч?!.

Аляксей Коршак. Я, мама.

Да дзвярэй выбягаюць — хто з ра-
дасным воклічам, хто з плачам — ма-
ці, бацька, сястра і брат Аляксея. То-
лькі і чуецца: “Алёша, Алёшачка...” І
рады б Аляксей усім адказаць, ды ле-
дзьве трымаецца на нагах: так стом-
лены ён дарогай. Мо таму ён проста
плача. Разам з усімі.

Маці (плача нема, абдымаючы
сына). Алёшачка мой, сыночак...
(Аслабелага Аляксея праводзяць на
лаўку.)

Аляксей Коршак. Мама, у пуні
— таварыш мой. Хай тата цішком яго

ў хату забярэ: пакуль завуголлем ха-
валіся, бачыў фрыца. На варце той
стаяў...

Бацька, пачуўшы, накідвае світку і
амаль бяшумна выходзіць за дзверы.

Маці (спачатку — нібы галосіць,
пад канец — шчаслівая лёгкасць ава-
лодвае яе голасам). Сыночак мой...

Як ужо ж я галасіла каля той бярозкі,
што пры дарозе... Стаяла, чакала ця-
бе тыдні напярэдня. Вочы ўсе прагле-
дзела. Зямлю ўсю аплакала. Дзе ты,
дзе цябе шукаць? Пыталася я ў бяроз-
кі, а яна пашуміць-пашуміць — дык і
мне лягчэй становіцца. Чакацьцем
цябе далей. А праз колькі дзён праз

Вуглы ўжо ішлі нашы салдацікі. Аж
дваццаць два чалавекі раненых пакі-
нулі. Дык іх схоўвалі па хатах, гарыш-
чах, пунях. Татка ж збіраў з усіх хоць
па гарцы якім жытца, каб намалоць
мукі на хлеб. Я ж мясіла цеста, пякла
боханы. І думала-прыгаворвала сабе:
“Можа, і мой сыночак дзе-небудзь так
маецца, можа, і яму чыясьці маці да-
паможа”...

Гэтак жа бяшумна, як і выйшаў,
уваходзіць бацька Аляксея, пры-
трымліваючы хлопца ў брудным,
зношаным за час дарогі гарнітурчы-
ку. Усаджвае яго на другую лаву. Сам
адыходзіць у кут, становіцца, склаўшы
рукі на грудзях, каб бачыць сына.

Аляксей Коршак. Прайшлі два
месяцы мы...

Маці (спахапілася). Што ж гэта я?
А паесці не нясу! (Бяжыць да стала.)

Аляксей Коршак. Мама, не трэ-
ба. Калі я цяпер паем, вы мяне і па-
хаваеце, бо я даўно нічога не еў...

Маці. Ды хаця б хлеба акраец...

Адразу ад чвэрці бохана, якая ляжа-
ла пад ручніком, падносіць Аляксею і
ягонаму таварышу.

Госць, з’еўшы, хутка засынае.

Сястра (падсаджаецца, разам з
малодшым братам, да Аляксея на ла-
ву ў гэты ж час). Немцы, Алёша, свае
парадкі наводзяць. Пагражаюць на
работы забіраць, нават у Германію, ка-
залі, маладых пагоняць...

Аляксей Коршак. Ды я ненадоў-
га, я знайду сваіх, выйду да арміі.

Бацька (глянуўшы ў акно). Тут,
Алёша, пачакай крыху. Сваіх ты не
здагоніш. А нашы хлопцы самі не
спяць у шапку...

Аляксей Коршак. Добра гэта, та-
та. Ды спазніўся я, куды толькі мог.
Хлопцы, мусіць, палічылі мяне ба-
язліўцам. Не прыйшоў я, відаць,
своечасова туды, адкуль намерыліся
выступіць на ўсход... На месцы іх не
сустрэў. Мне казалі: толькі што аўта-
калона выйшла на ўсход. І Мікола з
Віктарам, мабыць, таксама...

Маці (падышоўшы да лавы, супа-
койвае). Дык затое ж ты дома...

Аляксей Коршак (аслабела, але з
выразнай інтанацыяй). А павінен ва-
яваць, калі на роднай зямлі вораг...

Бацька (з кута, дзе стаіць). Ты,
Алёша, кладзіся пакуль. А раніца —
яна мудрэйшая, сама падкажа, што
рабіць. Немцы лютуюць, з Капыля
ўчора казалі... Асцярожным трэба
быць, сыне...

Маці. І тое праўда. Спі, Алёша.
Сябра твой даўно заснуў. Спі.

Уся сям’я разбрыдаецца, абдум-
ваючы Аляксеевы словы. Маці спя-
шае прынесці падушку, але сын кла-

дзе яе не пад галаву, а, зняўшы боты,
пад ногі. Калі маці бачыць яго ногі —
усе ў пухірах, вадзянках, — яна адва-
рочваецца і зноў плача.

Аляксей Коршак (часам прыпы-
няючыся, каб набраць паветра). Ве-
даеш, мама, каб не ўдваіх, то, мусіць,
прапалі б у чыстым полі. Там ужо не
бомбы, там самалёты метадычна ад-
стрэльвалі нас. Я з хлопцамі пайшоў
на Магілёў, бо туды сцягваліся ўсе сі-
лы... Але ж, мама, ці перагонім мы
фашыстаў? А яны — за намі, над на-
мі. І кружаць, нібы крумкачы. А мы
ляжым у нейкім прыдарожным
хмызняку, і кожны, мусіць, думае:
“Мама, мамачка, ратуі...” Ды не ўсе
ўратаваліся. Засталіся там добрыя,
шчырыя хлопцы, якія марылі, спадзя-
валіся... І чым далей ішлі мы, тым бо-
льш жорсткія становіліся крылатыя
падлаеды... Апынуўшыся праз пару
дзён каля вёскі, яшчэ здалёк мы паба-
чылі дахі, што палаюць... І многа-
многа шэрых і зялёных куртак... Што
заставалася? Мы, ужо ўтраіх, павяр-
нулі назад і пайшлі — ці то супраць
вайны, ці то супраць лёсу... І дайшлі.
Заўтра сябра мой пойдзе далей, яму
яшчэ паўсотні вёрст, а я ў армію шу-
каць дарогі... Трэба бараніць Радзі-
му... Гэта жаліва, што яны з ёй ро-
бачь...

Маці (праз слёзы).

Спі, сыночак, люлі-люлі, спі,
Свеціць месяца кружочак,
Ну, а ты засні...
Аляксей засынае, а маці трывож-
на, бы пацеры чытае, напявае калы-
ханку.

Зацямненне.

Сцэна VII

Аляксей Коршак у старым, зноша-
ным кажуху, нейкі яшчэ больш суту-
лы, нібыта не ад росту высокага, але
ад бяды ліхой прыгнула яго, стаіць,

глядзячы ў ноч. На працягу сцэны ён
паступова ператвараецца ў самога
сябе, нешта запісвае ў сваім нататні-
ку.

На прыступках каля сцэны ў гэты ж
час з’яўляецца Віктар Голас. Ён, апа-
вядальнік, у ваеннай форме, пыль-
ных ботах, кладзе вінтоўку каля сябе.

Віктар Голас. Алёша, ты ведаеш, я
пытаўся пра цябе ва ўсіх салдат, якіх
сустракаў на вакзалах і проста на
прывале. Але ніхто прозвішча твайго
не чуў. Няўжо згубіліся мы? Сябра
мой... Нічога мне не вядома ні пра
цябе, ні пра Кацю... Адно, што Міко-
лу бачыў... Гэта ўжо пасля вайны з
тваіх лістоў, ад тваёй сястры і сяброў
я даведаўся, як ты выйшаў з Мінска,
як спяшаў да фронту, як вярнуўся да-
дому. Самой дарогай ты, заўжды спа-
койны і разважлівы, давёў і сваю
мужнасць, прайшоўшы два месяцы ў
тыл ворага.

Аляксей Коршак.

...Гэты, зямлю абняўшы, быццам
сябра сустрачнага,
Гэты, з неба не зводзячы воч
застылы блакіт, —
Так спачылі на хвілю... Што кажу
я? Навечна.
Чуеш, сэрца? Навечна. Скуль жа
холад такі?
Быццам дроў навалена... Глянь,
і жудасна стане...
Па-над імі ці ў сонцы, ці ў слязінах
дажджу
Скора ўстануць курганы,
і на кожным кургане,
Быццам яблыню, песню сваю
пасаджу...

Віктар Голас. Ды і дома чакалі ця-
бе выпрабаванні. Захварэў бацька:
адкрылася старая язва. Схуднеў твой
татка да 35-і кілаграмаў. Сястру забі-
ралі ў Германію на прымусовыя пра-
цы, ды ўсё ж “угаварылі” салам і
яйкамі начальніка паліцыі пакінуць
тут, на вапнавым кар’еры... І табе —

позва за позвай. Служы Германіі, бо
валодаеш нямецкай мовай. Ідзі пера-
кладчыкам у паліцыю: не жыццё,
маўляў, а — казка! І ты адмаўляўся,
спасылаючыся на хваробу, пакуль ад-
мовы прымаліся. А сам — рваўся ў
партызаны. Ды з гэтым давалося па-
чакаць: папрацаваць у пачатковай
школе Вуглоў, куды ты прыходзіў з
“Правдой”, немаведама як знойдзе-
най. Які ж быў шчаслівы для цябе той
дзень! Нарэшце ты даведаўся ў сваёй
капыльскай глушэчы, што чуваць на
франтах, што немцаў грамяць на
Волзе. Табе захацелася пісаць. І гэта
была яшчэ адна перамога Аляксея
Коршака.

Аляксей Коршак.
Няхай паціскаюць плячамі,
Няхай сабе кажуць аб тым,
Што я і халодны, як камень,
І шэры, як дым.
А толькі ж як змоўкнуць напасці,
Як выйду ў прастораў красу,
І сэрца, адкрытае насцеж,
Я скрозь панясу.
Усім гэтым гладзенькім,
глянцавым
Я кіну ім вокліч жывы:
— А вось яно! От яно! Гляньце вы!
Бачыце вы!..
Віктар Голас. А наступная твая
перамога — ужо з вінтоўкай у руках.
Жах панаваў наўкола. Немцы рас-
стралялі партызанскую сям’ю проста
ў вашай вёсцы... За двух забітых фа-
шыстаў спалілі дваццаць два чалаве-
кі. А тых, хто лез з хаты праз вокны,
дастрэльвалі. Гэта было неверагод-
ным для глухіх Вуглоў. Ды гэтае ж,
Алёша, чынілася па ўсёй нашай Бела-
русі. І сястра твая распавяла свету, як
пайшоў ты ў партызаны. Як твой брат
Віктар, таксама здабыўшы вінтоўку,
парываўся быў таксама ў лес. Ды ку-
ды яму, падлетку. Тым больш, пера-
конвалі яго: адзіны мужчына, лічы, у
доме. А ты пайшоў, і мара твая збы-
лася. І голас твой у паэзіі, што застава-
лася адзіным выйсцем, стаў спакой-
ны, прарочы, які і мае быць у паэта...

Аляксей Коршак.
От і ўсё. За светлы край азёрны,
За вясну ў палёх,
Неба сіняе у кроплях зорных
Я навек тут лёг...
Дзесьці плача кнігаўка... Ці маці...
Мама, бліжай сядзь.

Хочу глянуць, хоць крыху
абняці —
Галавы не ўзняць...

Кудатэра № 22 30 мая — 5 чэрвеня 2009 г.

Гасцінна прыняўшы каля тысячы гасцей і ўдзельнікаў VII Абласнога фестывалю харэаграфічнага мастацтва “Карагод сяброў”, Салігорск замацаваў за сабой права называцца танцавальнай сталіцай Міншчыны.

Гэты фестываль, стартаваўшы ў 1996-м у Барысаве як конкурсны агляд узорных самадзейных калектываў, упершыню завітаў у Салігорск у 2000-м. Тады ж замацаваліся і цяперашняя назва — “Карагод сяброў”, і эмблема — дзве чалавечыя постаці, што ў танцы імкнуча адна да адной. Дагэтуль харэаграфічны аматарскі форум двойчы завітаў у Вілейку — як “Крышталёвы абцасік”, пазней гасцяваў у Клецку. Але сёлета яго арганізатары — упраўленне культуры Мінаблвыканкама і Мінскі абласны цэнтр народнай творчасці — сумесна з мясцовымі ўладамі раёна дамовіліся: надалей быць фестывалю, што “карагодзіцца” раз на тры гады, менавіта ў Салігорску. Бо тут ёсць і добра абсталяваны Палац культуры, і вялікая па памерах плошча перад палацам, багата спавітая гарадской зелянінай (чым не “танцпол” пад сонейкам?), і шыкоўная дзіцячая школа мастацтваў, і некалькі вядомых у краіне і за межамі харэаграфічных калектываў. Адным словам, ёсць і “база”, і традыцыя, замацаваная добрай выканальніцкай школай.

Невыпадкова гаспадары фестывалю былі адзначаны двойчы. Салігорская ДШМ стала лаўрэатам III прэміі сярод падобных навучальных устаноў. Ансамблі ж “Сюзор’е” і “Зорачкі” Салігорскага ГПК, з’яднаны адным кіраўніком — Вадзімам Матанцавым, атрымалі Гран-пры. Старшыню журы — народную артыстку Беларусі, мастацкага кіраўніка знакамітых “Харошак” Валянціну Гаюву — вельмі ўразіла тамтэйшая “Перапёлка”, “пераспяваная” з харошкаўскага рэпертуару: “Вы яе так добра зрабілі — можа, нават лепей, чым я!”

Увогуле ж двухдзённых шматгадзінных прагляды ахапілі як дзіцячыя школы, дзе выкладаецца харэаграфія, так і аматарскія калектывы: лаўрэаты вызначаліся ў абедзвюх намінацыях. Па тым папраўдзе высокім узроўні, што дэманстравалі ўдзельнікі, было відавочна: арганізатары папярэдне добра папрацавалі, аб’ехаўшы ўсе рэгіёны і адабраўшы лепшыя калектывы і нумары.

“Шляхецкі танец” народнага ансамбля танца “Кордэс” Слуцкага ГДК (Першая прэмія).

Знайсці “соль” танца

Дый сам фестываль праходзіў не толькі пад традыцыйным лозунгам “Сябе паказаць ды на іншых паглядзець”. Ён стаў сапраўднай школай павышэння прафесійнага майстэрства для ўсіх удзельнікаў. Ролю своеасаблівага семінара выконвалі слухныя, абсалютна дакладныя метадычныя заўвагі, што рабіла В.Гаюва кіраўнікам калектываў і выкладчыкам харэаграфіі пасля кожнага конкурснага блока. Яшчэ адным

майстар-класам стаў сольны канцэрт “Харошак”. Валянціна Іванаўна наўмысна склала яго з рознахарактарных нумароў розных гадоў і асабіста прасачыла, каб на яго трапіла не толькі мясцовая публіка, але і непасрэдна ўдзельнікі фестывалю. Тое, з якім шчырым клопатам В.Гаюва ставілася да юных артыстаў, як імкнулася адзначыць не толькі калектывы, але і лепшых салістаў, як настойліва дбала аб правільнай метадыцы пачатковай харэаграфічнай падрыхтоўкі, — усё гэта дадаткова сведчыла пра неабходнасць адроджэння ў нас школы “Харошак” і заснавання пры ёй метадычнага цэнтра.

На думкі пра адметную ролю асобы ў развіцці культуры наводзілі і назіранні за працай начальніка аддзела культуры Салігорскага райвыканкама

Наталлі Гапановіч, дырэктара Салігорскай дзіцячай школы мастацтваў Алега Шчэрбава і многіх іншых нястомных рупліўцаў. Тая ж Наталля Захарова — ураджэнка Стаўбцоўшчыны і колішняя выпускніца знакамітага Ленінградскага харэаграфічнага вучылішча, адначасова з працай у Беларускім дзяржаўным музычным тэатры цягам больш чым 20-ці гадоў ездзіць у Заямнаўскі сельскі ДК, дзе заснавала ансамбль “Гарошынка” і планамерна займаецца з яго ўдзельнікамі, перадаючы свой багаты вопыт. Але ж і вынік які! Усяго тры гады, як Аксана Кірзева пачала выкладаць бальныя танцы ў Заслаўскай ДШМ, — і яе выхаванцы прадэманстравалі папраўдзе міжнародны ўзровень. Дый нядаўня выпускніца Мінскага каледжа мастацтваў Ірына

Гаўруш, выкладаючы ў Свіслацкай ДШМ, з любой дзяўчынкі можа зрабіць “маленькую фею”. А навучэнцы Барысаўскай дзіцячай харэаграфічнай школы (I прэмія) так уразілі журы, што тое вырашыла ўключыць іх класканцэрт (ці, як яго яшчэ называюць, “урок”) у заключную праграму.

Як адзначыла галоўны спецыяліст упраўлення культуры Мінаблвыканкама Галіна Ляйко, у параўнанні з ранейшымі форумамі ўзраслі не толькі ўзровень падрыхтоўкі ўдзельнікаў і мастацкая каштоўнасць нумароў, але і зацікаўленасць нацыянальнай тэматыкай, разнастайнасць яе распрацоўкі. Ад прастай наяўнасці сцэнічных строяў калектывы прыйшлі да строгай адаптацыі кожнага строю пэўнаму нумару. Больш з’явілася паўнаўвасаможных вялікіх калектываў, складзеных з розных узроставых груп (і не толькі з дзяўчат, але і з хлопцаў). Асабіста я звярнула ўвагу і на шырокі стыльвы разгорт паказаных кампазіцый (ад

гэткай “канцэптуальнай чачоткі” ансамбля “Кружаўніца” ПК “БелАЗа” да элементарнага найноўшага тэктоніка Салігорскага “Адрэналіна”), і на пастаяннае ўдасканаленне нумароў (таго ж “Гадзінічка” Наталлі Мартыновіч у Слуцкім “Кордэсе” ці мініяцюры “Я скакала, я плясала...” выпускніца БДУКІМ Дзмітрыя Залескага ў Крупіцкай ДШМ, дзе ён выкладае адначасова з арганізацыйнай, пастаноўчай і выканальніцкай дзейнасцю ў сталічным тэатры “D.O.Z.S.K.I.”).

Увогуле ж, складзеце разам 44 калектывы з 16-ці раёнаў вобласці (і гэта, дадамо, толькі “лепшыя з лепшых”, ды адно на Міншчыне) — якая атрымаецца “армія” ўлюбёных у танец!

Надзея БУНЦЭВІЧ
наш спецыяльны карэспандэнт
Мінск — Салігорск — Мінск

На вобраз працуе ўсё!

Пераможцаў віншуе старшыня журы — кампазітар, народны артыст Беларусі Леанід Захлеўны.

У Маладзечне з поспехам прайшоў “Маладзічок” — III Адкрыты конкурс юных выканальцаў эстраднай песні. У ім выступілі 52 спевакі ва ўзросце ад 6 да 18 гадоў. Па ўмовах, кожны павінен быў прадставіць дзве рознахарактарныя песні, прычым адну — на мове сваёй краіны.

Правядзенню конкурсу папярэднічала амаль паўгода арганізацыйная праца. Цікава, што калі на папярэдні конкурс паступіла больш за 100 заявак, дык на сёлетні — удвая больш. Арганізатары правялі вялікую працу, праслухаўшы дасланы аўдыёматэрыял, каб адабраць удзельнікаў.

Мастацкім кіраўніком “Маладзічка” з’яўляецца вядомы беларускі кампазітар Алена Атрашкевіч, якая шмат гадоў (і надзвычай паспяхова) працуе ў галіне эстраднай песні, кіруе ўзорнай студыяй “Спяваем разам”, што існуе пры Палацы. Выхаванцы студыі неаднойчы становіліся лаўрэатамі і дыпламантамі разнастайных рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў. І можна толькі парадывацца, што ідэя А.Атрашкевіч аб правядзенні конкурсу знайшла падтрымку і ў Маладзечанскім райвыканкаме, і ў супрацоўніках Палаца культуры на чале з дырэктарам Святланай Сарока.

На апошнім “Маладзічку” сярод удзельнікаў пераважалі дзеці і падлеткі з розных куткоў Белару-

Уладальнік Гран-пры “Маладзічка” Яўген Калодка.

сі. Найбольш разнастайна была прадстаўлена Магілёўская вобласць: яе прадстаўнікі вельмі сур’ёзна падрыхтаваліся да конкурсу. У гасцявой і конкурснай праграме выступалі юныя артысты з Расіі.

Асабліва вылучаліся канкурсанты, якія здолелі стварыць сапраўды мастацкі музычны вобраз. Прасцей гэта аказалася ажыццявіць у прасторы чалавечай творы І.Паліводы (журы праслухала ажно тры варыянты яго песні “Па-над белым пухам вішняў”), песні І.Лучанка, У.Будніка, Ф.Жыляка, Д.Даўгалёва, В.Раінчыка, А.Моўчана, А.Атрашкевіч. Сярод пазтаў-песеннікаў часта сустракаліся імёны В.Жуковіча, Н.Танюкевіч, Л.Ляшчэвіч, Т.Атрошанка, іншых знакамітых майстроў спеваў. Для сваіх выхаванцаў пішучы песні і кіраўнікі студыі, як Н.Скапец — кіраўнік студыі “Наталі”. Спрабуюць сілы ў накірунку — і часам удала — самі юныя артысты. У пошуках патрэбных твораў звяраюцца і да песень А.Фельцмана, рэпертуару А.Свірыдавай, С.Ратару, Л.Агуціна, Л.Мінэллі. Старэйшыя па ўзросце з асаблівым задавальненнем абіралі джазавыя творы.

Юныя артысты і іх педагогі звычайна прадстаўлялі не проста песню — досыць часта гэта былі мініяцюрыя тэатралізаваныя прадстаўленні. У адных выпадках стварэнню вобраза дапамагала падтанцоўка, у іншых — касцюм, рэквізіт, святло.

Конкурс выявіў: галоўны складнік поспеху — яркі, арыгінальны, самабытны рэпертуар. Менавіта дзіцячы, падлеткавы — з адаптэрыямі тэмамі і вобразамі. А якраз яго і не стае! Сярод тыповых памылак, як заўважыла член журы, вядучая Беларускага радыё Таццяна Якушава, — выбар песень або складаных і “непад’ёмных” (у выпадку, калі спявак мае сціплыя даныя), або “папсовых”, занадта простых (калі вакальныя даныя, наадварот, ёсць). Усё гэта стала прадметам абмеркавання пад час “круглага стала”, што прайшоў напрыканцы “Маладзічка”.

Гала-канцэрт пераможцаў пераканаў публіку: рашэнне журы — справядлівае і дакладнае. Сярод удзельнікаў аказалася шмат яркіх дзяцей і падлеткаў з моцнымі вакальнымі данымі, якія арганічна пачуваюць сябе на сцэне. У лік 13 лаўрэатаў і 8 уладальнікаў спецыяльных прэмій па чатырох узроставых падгрупках трапілі самыя яркія, галасістыя і таленавітыя. Як слушна заўважыў старшыня журы ўсіх трох “Маладзічкоў” — народны артыст Беларусі, кампазітар Леанід Захлеўны, каб выйграць конкурс, трэба быць на галаву вышэйшым за іншых.

Такім аказваўся Яўген Калодка з Баранавічаў (Гран-пры), які выступаў ва ўзроставай катэгорыі ад 13 да 15 гадоў. Журы і гледачы вельмі ўзрушылі яго песні: рамантычна-узнёслая, распеўна-трапяткая “Анёл над горадам” Ф.Жыляка і стыльная, імклівая, джазавая “Хлопчык-хуліганчык” М.Марчанка. На вобраз працавала ўсё, а галоўнае — вакал.

Імклівасць, з якой развіваецца “Маладзічок”, павышэнне яго аўтарытэту сведчаць, што конкурс паступова перарастае азначэнне “адкрыты”. У гэтым пераконвае арганізацыйная грунтоўнасць і ўвага да талентаў, што прысутнічае ў маладзечанскіх музычных святах і конкурсах.

Таццяна МУШЫНСКАЯ

займацца яны абы-чым. А так — да бяды недалёка... Прышлося доўга патыліцу чухаць, бо пытанне — слушнае, надзённае (лета — на носе). Адказаў жа на яго няма пакуль ні ў мяне, ні ў начальніка аддзела культуры.

А вось праблема зусім іншага кшталту. І звязана яна найперш са стратэгіяй і тактыкай пазабюджэтай дзейнасці ўстаноў культуры Калінкавіцкага раёна. Гаворка ў артыкуле ўжо ішла пра разумнасць, дыферэнцыраванасць культурных платных паслуг. Безумоўна, планы застаюцца абавязковымі і для дзіцячых школ мастацтваў, і для бібліятэк. Але львіная до-

вынік творчай непаўторнасці.

Дык ці выкарыстоўваюцца на Калінкавіччыне ўсе рэзервы? Не. Хоць і настойвае начальнік упраўлення культуры Гомельскага аблвыканкама Дзмітрый Чумакоў у афіцыйных распараджэннях “стабілізаваць абслугоўванне сельскага насельніцтва мабільнымі ўстановамі: аўтаклубамі і аўтабібліятэкамі”, але “Газель”, якой аддзел культуры карыстаецца ўжо два гады, у якасці бібліюса выедзе на раён толькі сёлета. Не менш здзі-

храм XVIII стагоддзя, а ў будынку колішняга калегіума езуітаў дзейнічае мужчынскі манастыр. Некалькі гадоў таму на схіле 25-метровага пагорка, дзе калісьці была адшукана самая старадаўняя ў краіне стаянка першабытнага чалавека, з’явілася бетонная лесвіца, што вядзе да ўзвышша з земляным зрэзам. Далейшае будаўніцтва гэтага аб’екта рэспубліканскага значэння па зразумелых прычынах спынілася. Але ў перспектыве тут абавязкова з’явіцца музейны павільён, куды, на-

вы юравіцкі кірмаш, бліскуча апісаны Іванам Мележам у “Людзях на балочы” (дарэчы, да мележаўскага Гнілішча, што ў Хойніцкім раёне, адсюль — рукой падаць).

Імгненна нараджаецца ідэя: “А чаму б, Віктар Станіслававіч, не адрэзіць тутэйшую кірмашовую справу?! Майстры ў раёне — знакамітыя, іх вырабы ў Аўцюках — нарасхват, але Аўцюкі — сталіца гумару, а Юравічы стануць мястэчкам кірмашовым... “Культура” ж, у сваю чаргу, інфармацыйна падтрымае і праект, і будучую акцыю!” Начальнік аддзела культуры пагаджаецца: маўляў, зарабляць дык зарабляць!

А праект, на мой погляд, самы што ні ёсць жыццяздольны. Канешне, і вырабы павінны быць не абы-якімі, і арганізацыю трэба ўсебакова прадумаць, і мастацкую самадзейнасць максімальна падключыць, каб спяваў і танчыў не толькі Цэнтр культуры, але і кожны юравіцкая вуліца ды завулак. А сцэнарый галоў-

струе пад гатэль, спартыўны комплекс з саунай, бильярдам і закрытым кортам для вялікага тэніса... Але гаворка цяпер не аб тым, як у беларусаў абуджаюцца і перспектывнае мысленне, і павага да роднай культуры, і прага давесці замежнікам, што Беларусь — некрунаты край прыроднага хараства. Гаворка пра тое, што крэатыўнасць Сяргея — прыклад (калі не казаць — дакор) для культурасветнікаў раёна: заняў ён сёння тую нішу, якую не здолелі заняць іншыя. І не пра грошы я, а пра ініцыятыву.

Ужо гэтым летам збіраецца прыватнік прыняць першых турыстаў — і замежных, і айчынных. Пытаецца: “А 40 — 50 тысяч за суткі са сваіх — гэта не надта дорага?” Столькі ж каштуе шараговы нумар у гасцініцы ледзь не любога райцэнтра, а тут — двухпавярховы дамок з камянам. Але галоўнае для артыкула не гэта. Справа ў тым, што начальнік аддзела культуры Віктар Левановіч хоча ў летнія вечары “агучыць” гэтыя азёрныя берагі. Скажам, правесці тут Купалле сіламі мастацкай самадзейнасці мясцовага Цэнтра культуры і зрабіць мерапрыемства платным. А вось гэта ўжо — крэатыў! Сяргей Гарбар абедзвюма рукамі “за”, камфорт пражывання і гасціннасць сустрэчы гарантуе. А аддзелу культуры — прамая эканамічная выгода пры рэалізацыі новага “прыазёрнага” віду паслуг.

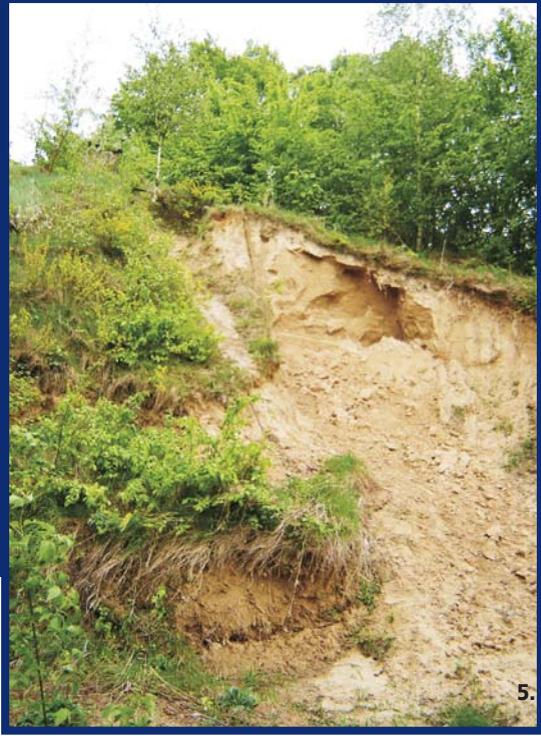
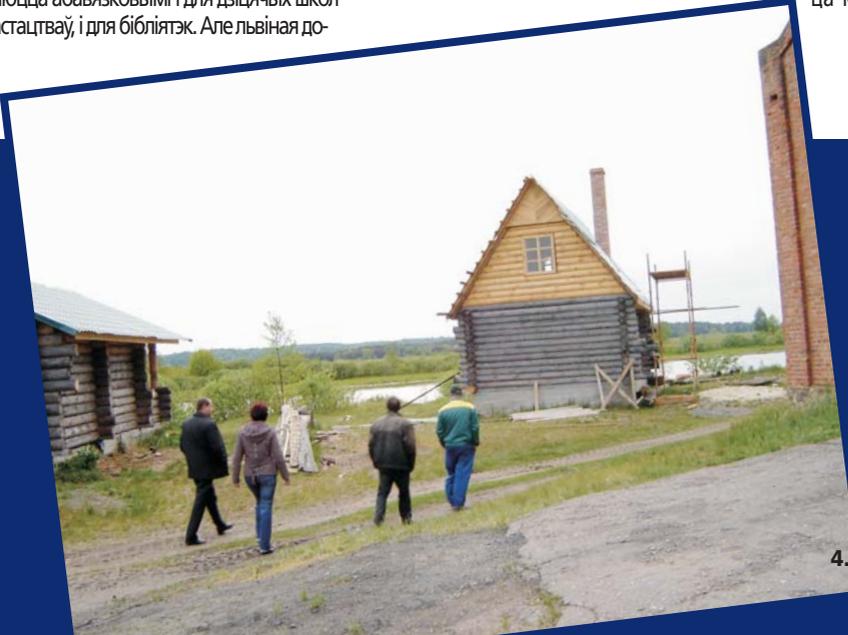
Патанчым для Чапаева

Мая б воля — я і вёску Агароднікі паказваў бы турыстам хоць за невялікія, але грошы. Месціца яна аж за 40 кіламетраў ад райцэнтра — мядзведжы кут, можна сказаць. Быў тут калісьці калгас (менавіта ў будынку яго канторы і дзейнічаюць цяпер СДК і бібліятэка), які насіў імя ўсенародна любімага Васіля Іванавіча Чапаева. Калгас знік, а бюст захаватага чырвонага камандзіра застаўся і знаходзіцца ва ўзорным стане. Хаця б дзеля таго, каб яго пабачыць, варта сюды ехаць...

Культасветнікі Агароднікаў — адзіныя, бадай, за гэты дзень, хто пераканаў мяне: план па платных паслугах тут будзе выкананы. Дый хіба ж дзіва: крыху больш за 200 жыхароў у паселішчы, таму і гадавы план — усяго 600 тысяч. І два знаёмыя да болю віды паслуг: танцы ды канцэрт. Пагуляў па адзінай вуліцы, сустрэўся з васьмікласніцай Кацяй Сакалоўскай і дзевяцікласніцай Ларысай Прышчэп. “Колькі вас такіх набярэцца?” — “З дзясцятка”. — “А цікава вас у клубе?” — “Вельмі!” Пераканаўся сам, бо і бібліятэчныя пакоі, і клубныя — утульныя, ёсць апаратура неаблага, на падлогах — дыванкі самаробныя, — утульна. Але зайшоў у невялічкі этнаграфічны музей-пакойчык і вачам не паверыў: дах у гэтым месцы, відаць, лядашчы — уся сценка ад нядаўніх шчодрых дажджоў набрыняла, а фарба на ёй — палупілася. “Адрамантуем!” — строга заўважыў Левановіч.

Якасць культурнага, ініцыятыўнасць і матэрыяльная база — тры складнікі гарантаванага выканання плана платных паслуг. У прывабным клубе і атмосфера прывабная. І не паўтараўся б пра гэта, калі па вуліцы Фрунзе ў Калінкавічах не выйшаў да левага фасада РЦД: фарба — змрочная, тынкоўка там-сям абвалілася. Як аказалася, старшыня райвыканкама Яўген Адаменка ўжо зрабіў гарадскім культурасветнікам заўвагу: “Пры першай магчымасці трэба ўсё выправіць!”

Яўген РАГІН,
наш спецыяльны карэспандэнт
Мінск — Калінкавіцкі раён —
Мінск
Фота аўтара

На здымках:
1. Біўні маманта ў Калінкавіцкім краязнаўчым музеі. 2. Афіша Калінкавіцкага РЦД, які лідзіруе ў раёне па аказанні платных паслуг. 3. Адна з калькуляцый на правядзенне платнага мерапрыемства “Каму за...”. 4. На берагах возера Літвін чакаюць платнае Купалле. 5, 7. Юравіцкая стаянка першабытнага чалавека ў праекце і... наяве. Вакол гэтага аб’екта і мяркуецца актывізаваць платнае культурнае забеспячэнне Юравічаў. 6. Юравіцкі Дом культуры.

ля пазабюджэтай дзейнасці кладзецца, як мне падаецца, на клубныя ўстановы, на больш масавыя і запатрабаваныя насельніцтвам і ў плане культурнай асветы, нацыянальнага адраджэння, канцэртнай дзейнасці, і ў плане мерапрыемстваў забаўляльных па месце і жанрах. Тым больш, у адпаведнасці з сёлётай пастановай Савета Міністраў ад 25.03.2009 г. № 353 “Аб парадку рэгістрацыі адпачынальных цэн (тарыфаў)” дазволена вар’іраваць коштамі на білеты. Але, зразумела, павышэнне коштаў без павышэння якасці абслугоўвання свайго плёну не даць.

Як пераканана намеснік старшыні райвыканкама Алена Клічкоўская, колькасць відаў платных паслуг — адзін з фактараў паспяховага выканання плана. Згодны: чым больш выдумкі ў культурасветнікаў, чым больш яркіх запамінальных “зацікавак”, падмацаваных прафесіяналізмам і самабытнасцю, тым больш у выніку грошай на рахунку аддзела культуры, тым больш грошай і ў кішэнях саміх культурасветнікаў, бо адзіны сродак павелічэння заробкаў на сёння — актывізацыя пазабюджэтай дзейнасці. З гэтай нагоды разумею сітуацыю так: фінансавыя шчыраванні ўстаноў культуры — не самамэта; калі ты прафесіянал, дык нестандартны падыход да працы — неад’емная частка твайго штодзённага творчага пошуку з выкарыстаннем усіх магчымых рэзерваў, а грашовая аддзяка гэтага пошуку — натуральны

культуры не паступіла на зацвярджэнне ніводнай калькуляцыі на культурна-масавыя мерапрыемства. Чаму? Ды па той прычыне, што ўсе працуюць па старых, даўно пракалькуляваных і “накатаных”, сцэнарыях, імкнучыся зарабіць на лічаных і традыцыйных ужо відах паслуг. Як тут не згадаць аддзел культуры, скажам, Слуцкага райвыканкама, дзе за тыдзень завяраецца ледзь не з дзясцятка калькуляцый? Але ж там і даходы ад пазабюджэтай дзейнасці досыць важкія, і ёсць рэальная магчымасць выкарыстаць іх для матэрыяльнага стымулявання культурасветнікаў. А эканамічная служба аддзела культуры Калінкавіцкага райвыканкама аформіла апошнім часам толькі два новыя віды платных паслуг ЦБС: прыём кніжных заявак па тэлефоне і замовы кніг у міжбібліятэчным абанемце...

Але прадоўжым знаёмства з раёнам, а дакладней — з ягонымі нявыкарыстанымі ў плане аказання платных паслуг рэзервамі.

Даеш юравіцкі кірмаш!

Юравічы, як Гомель, Мазыр, Ветка, Тураў, іншыя гарады і паселішчы вобласці, уваходзяць у турыстычнае “Залатое кольца Гомельшчыны”. І вёска, паверце, таго вартая. Ёсць тут

туральна, будзе перанесена з Калінкавіцкага краязнаўчага музея частка мамантавых костак, а таксама макет-жытло першабытнага чалавека, стылізаваная пячора крананьёнцаў. Але толькі ў перспектыве. Гэткі ж — перспектывныя — і прыкідкі ў Віктара Левановіча: наладзіць культурна-беспячэнне гэтага турыстычнага аб’екта, бо ўжо сёння Юравічы маюць трывалую славу незвычайнага кутка Беларусі. Побач з маляўнічым “крананьёнскім” пагоркам месціца дыктоўны будынак Цэнтра культуры, якасна рэканструюваны летась за кошт сродкаў, выдаткаваных згодна з Дзяржаўнай праграмай адраджэння і развіцця сяла, — толькі на мэблю пайшло каля 40 мільёнаў рублёў. Установа, дзейнасць якой з-за аграгарадоцкіх пераўтварэнняў была часова спыненая, толькі пачынае набіраць творчыя “абароты”. Дарэчы, і тут, як паведамляе дырэктар Цэнтра культуры Анжэла Паташка, не надта каб шмат відаў платных паслуг: дзіцячая дыскатэка, танцавальны вечар, канцэрт, забаўляльная праграма, віншаванні дома. Не так даўно распачалі арганізацыю платных шлюбных абрадаў. Але агульная “хвароба” — усё тая ж: аднастайнасць прапановы. Пагаджаюся, натуральна, што і шараговыя канцэрты ці вечар адпачынку можна правесці іскрамётна. Але вёску з насельніцтвам ледзь не ў тысячу чалавек пасля доўгага клубнага заняпаду абуджаць, на мой погляд, трэба творчай акцыяй “рэвалюцыйнага” зместу. Гэтага ж прагне і Віктар Левановіч. Ён з замілаваннем згадвае вірлі-

най тэатралізаванай дзеі падрыхтаваць — не праблема: адкрывай “Палескую хроніку” ў патрэбным месцы — вось Яўхім з Ганнай, вось Васіль, а вось шчодры на хатнія ласункі і народнае мастацтва юравіцкі кірмаш! А пакупнік — з Гомеля, Мазыра, Хойнікаў і Мінска — прыедзе абавязкова. Вунь прыватнік Сяргей Гарбар яшчэ не паспеў уладкаваць як след свой “гатэль” ля возера Літвін, а італьянцы ўжо тут як тут. Бо своечасова свае экатурыстычныя платныя паслугі ў Інтэрнеце “вывесіў”. Падыход грунтоўны. Гаворка пра яго — асобная.

Аддзелаўскае Купалле, Гарбарова — жытло

На Сяргея Гарбара начальнік аддзела культуры Віктар Левановіч таксама робіць перспектывную творчую стаўку. І не саромеецца, дарэчы, павучыцца ў яго разваротлівасці. Гарбар кожным учынкам даказвае, што калі чалавек шукае кропку прыкладання творчых сіл, дык ён яе заўжды знойдзе і рэалізуецца напоўніцу. Гарбарова юшка на аўцюкоўскіх конкурсах — найлепшая. У грамадска-культурных справах ён — ледзь не пазаштатны супрацоўнік аддзела. Разам з сынам трымае табун у сотню коней, 10 гадоў арандуе возера. На ягоным беразе і распачаў узвядзенне турыстычных дамкоў, лазні, а будынак крухмальнага завода рэкан-

“Ой, у полі жыта” два стагоддзі таму

Забыты архіў знакамітага музея

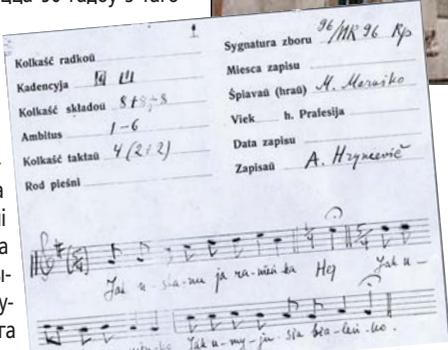
Фальклор апавядае: скарбы, схаваныя калісьці ў зямлі, у пэўны час здольны выходзіць на паверхню. Народная вера ў цуд вяртання, мабыць, небеспастаўная. Пра гэта думаеш кожны раз, калі прыгадваецца драматычны лёс Беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні — сапраўднай скарбонкі каштоўнасцей беларускага мастацтва, гісторыі і культуры. Заснавальнік музея Іван Луцкевіч і яго паслядоўнікі не толькі збіралі каштоўныя экспанаты — яны рэканструявалі мінулае і, у нечым, канструявалі будучыню беларусаў як нацыі.

Мара аб аднаўленні музея ўжо колькі разоў была матэрыялізавана на паперы ў рэкамендацыях навуковых канферэнцый, грамадскіх зваротах, нават у рашэннях, прынятых на дзяржаўным узроўні як у Беларусі, так і ў Літве.

Сёлета будзем адзначаць 90 гадоў з дня заўчаснай смерці заснавальніка музея Івана Луцкевіча, а неўзабаве — у 2011-м — споўніцца 90 гадоў з таго часу, як Беларускім навуковым таварыствам у Вільні быў створаны Беларускі музей імя Івана Луцкевіча. Пра гэта прыгадалася, калі на пачатку года мне давалося трымаць у руках дакументы невядомага да гэтага часу архіва Беларускага музея, якія, нібы спраўджаваючы народную веру ў схаваныя да часу скарбы, нечакана з’явіліся нам.

Дакументы фонду беларускага фалькларнага архіва, які паходзіць з Беларускага музея імя Івана Луцкевіча, складаюць тры скрынкі папяровых дакументаў у выглядзе шывкаў, асобных аркушаў і тэматычных падборак. Яны датуюцца перыядам з 1817 па 1944 год і тэрытарыяльна ахопліваюць большую частку Беларусі, а таксама беларускае этнічнае памежжа ў Латвіі і на Смаленшчыне.

Фалькларны частка архіва Беларускага музея, якая тычыцца выключна беларускай культуры і дзеячаў

та” з-пад Мазыра — была перапісана Рамульдам Зямкевічам і датуецца 1849 — 1855 гадамі. Картатэка змяшчае запісы песень і нот, што былі зроблены Еўдакімам Раманавым, Сымонам Рак-Міхайлоўскім, Антонам Грыневічам.

Мяркуючы па ўзорах друкаваных картак, дзе запісаны фальклорныя матэрыялы, картатэка беларускіх мелодый была створана ў ваенныя гады. У гэты час у Беларускім музеі імя Івана Луцкевіча працавалі польскія кам-

татэкі Музея Вялікай Айчыннай: карткі, прывезеныя з Вільні, разрэзаны на дзве часткі і запаяныя з адваротнага чыстага боку інфармацыяй аб музейных фотаздымках. Зараз ужо немагчыма сказаць, колькі менавіта картак архіва беларускіх мелодый са збору Беларускага музея знікла такім чынам. Па словах цяперашніх супрацоўнікаў музея, не менш за некалькі дзесяткаў.

Трэцяя частка картатэкі ў якасці падручнага матэрыялу апынулася ў свой час у цяперашнім Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі, дзе таксама, дзякуючы каштоўнасці кардону, у пасляваенны час трапіла ў новай якасці ў фотатэку музея. Сёння супрацоўніца музея Надзея Саўчанка распазнала ў гэтых “перанічаных” картках экспанаты Беларускага музея, і з дзесяткаў іх былі пераведзены на захаванне ў фонды. Такім чынам, калі звесці разам тры часткі раскіданай картатэкі беларускіх мелодый са збору Беларускага музея, то ў ёй налічым больш за 1000 адзінак захавання.

Тут у пачатку ХХ ст. размяшчаўся Беларускі музей.

беларускага культурна-асветнага руху, засталася ў Вільні і апынулася ў Інстытуце літоўскай літаратуры і фальклору.

Адна з картак архіва. літоўскай літаратуры і фальклору. Пра існаванне беларускага фонду ў фальклорным архіве Інстытута літоўскай літаратуры і фальклору забыліся на доўгія гады. У 1960 годзе была апрацавана картатэка беларускіх мелодый. Да апошняга часу беларускія фалькларныя матэрыялы заставаліся незапатрабаванымі. А між іншым, у картатэцы ўзораў беларускіх фальклорных мелодый — каля 1000 картак. На кожнай з іх пазначаны нумар мелодыі, на беларускай лацінцы дадзены наступныя звесткі: сінгуатура збору, месца запісу мелодыі, прозвішча інфарматара, хто і калі зрабіў запіс; музычная характарыстыка мелодыі. Найбольш даўняя песня — “Ой, у полі жы-

пазітар Тадэуш Шэлягоўскі і выпускнік Віленскай кансерваторыі і кафедры этнаграфіі і этналогіі Віленскага ўніверсітэта, этнамузыкалаг Генадзь Цітовіч, якія і маглі быць яе складальнікамі. Застаецца шкадаваць, што гэтыя вялізныя і каштоўныя збор народнага мелася быў недастагальны для беларускіх фалькларыстаў і не ўлічаны пры складанні шматтомнага выдання “Беларуская народная творчасць”.

Але не толькі ў сучасным Вільнюсе захоўваюцца матэрыялы каштоўнай картатэкі беларускіх мелодый са збору Беларускага музея. Па звестках, атрыманых ад беларускага архівіста Віталія Скалабана, удалося адшукаць у Мінску другую частку гэтай картатэкі, якая, як аказалася, пры падзеле музея ў 1945 годзе ўсё ж апынулася на Беларусі. Карткі можна было ўбачыць у фотакартатэцы Музея Вялікай Айчыннай вайны. На вялікі жаль, яна ў свой час не трапіла ў поле зроку прафесійных этнамузыкалагаў і фалькларыстаў, а тагачасныя супрацоўнікі музея выкарысталі яе як падручны матэрыял для складання фо-

Фалькларны частка архіва Беларускага музея, які знаходзіцца ў Вільнюсе, і яго рэшта, што трапіла ў Мінск, з’яўляюцца вынікам вялікай збіральніцкай працы прафесійных этнамузыкалагаў, этнографу і аматараў народнай творчасці на працягу 1906 — 1940 гадоў. Разуумеючы каштоўнасць гэтых дакументаў для гісторыі і даследавання айчыннай культуры, Музей збіраў іх у сваім архіве.

Адкрыццё гэтага збору ставіць пытанне аб яго вяртанні на Беларусь. У сучаснай рэальнасці паняцце “вяртанне” азначае стварэнне магчымасцей для выкарыстання матэрыялаў архіва як мага больш шырокай колам даследчыкаў фальклору, музыкалагаў, гісторыкаў і біяграфу, дзеячаў беларускай культуры. У першую ж чаргу неабходна правесці яго тэрміновую архіўную апрацоўку, стварыць вопісы дакументаў. Тэхнічны прагрэс дазваляе на падставе камп’ютэрных тэхналогій стварыць копіі дакументаў, зводнага каталога яго частак, якія захоўваюцца ў Вільнюсе і Мінску.

Вольга ЛАБАЧЭЎСКАЯ,
кандыдат мастацтвазнаўства

Пра вырабы слуцкай персярні — шыкоўныя шляхецкія паясы, шырока вядомыя ў свой час ва ўсёй Еўропе, — здавалася б, сказана ўжо ўсё, і тым не менш, цікаваць да іх з цягам часу не знікае. Асабліва ў знаўцаў і аматараў айчыннай даўніны, якім пабачыць іх “жыўцом” у Беларусі да апошняга часу было досыць праблематычна.

Хто дызайнер Васілька?

Сёння адзінак паясы, а то і іхнія фрагменты, раскіданы па музеях краіны. У 2005 годзе можна было ўпершыню ў гісторыі суверэннай краіны пабачыць іх разам на выстаўцы пад час сумеснага праекта Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі і Дзяржаўнага гістарычнага музея Расіі. Але толькі нядаўна, дзякуючы спецыяльнаму фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва, пачыла свет выданне, якое адлюстоўвае вынікі гэтай выстаўкі, — альбом-каталог “Слуцкія паясы”.

Як адзначае ўкладальнік, вядучы навуковы супрацоўнік Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Ірына Зварыка, інфармацыя, змешчаная ў каталогу, разбурае міф аб тым, што ў Беларусі не засталася слуцкіх паясоў. Адна з першых выставак на тэрыторыі нашай краіны, дзе дэманстраваліся паясы слуцкага тыпу, праходзіла ў 1916 годзе ў Мінскім гарадскім музеі. Наступная адбылася ў красавіку 1927 года ў Беларускаму дзяржаўным музеі — папярэдніку Нацыянальнага музея гісторыі і культуры Беларусі — і была цалкам прысвечана слуцкім паясам. Новая экспазіцыя, што прайшла амаль праз 80 гадоў, дала магчымасць зрабіць агляд слуцкіх паясоў з беларускіх музеяў, узняць праблемы іх даследавання, захавання і выяўлення, пра што сведчыць, уласна, і альбом-каталог.

Таксама ў альбоме-каталогу ўзняты некаторыя аспекты стварэння слуцкага паяса. Большасць даследчыкаў упэўнены, што ў асобе Яна Маджарскага сплучаюцца і мастак, і выканаўца. Па іншым меркаванні, прыдворны мастак Радзівілаў, у прыватнасці, Тамаш Хаецкі і Ян Гадюскі распрацоўвалі дэкор, а тэчкі віртуозна ўвасаблялі маляванія ўзоры ў тэхніцы ткацтва. Тым не менш, бясспрэчна той факт, адзначае ўкладальнік выдання, што слуцкі паяс зрабіўся мастацкай з’явай дзякуючы менавіта Яну Маджарскаму. Пры ім прадукцыя слуцкай персярні стала сапраўдным брэндам, які ўвасабляў усходнія і заходнеўрапейскія традыцыі, але, разам з тым, і меў свае адметнасці. Да прыкладу, па меркаванні кандыдата гістарычных навук, Ірыны Скварцовай, адзін з сямі тыпаў дэкору канцоў паяса — “уквечаныя пні” — быў уласнабеларускім. Дамінуючае месца дэкаратыўнай кампазіцыі такіх паясоў займала выява сухіх выкарчаваных пнёў, адкуль выбіваўся парастак і квітнеў дзвюма вялікімі краскамі. Нельга абмінуць таксама і матэрыялы, змешчаныя ў альбоме-каталогу загодчыкам аддзела тканін і касцюма Дзяржаўнага гістарычнага музея Расіі Таццянай Івановай, якія даюць інфармацыю па гісторыі стварэння калекцыі слуцкіх паясоў П.Шчукіна, чатыры ўзоры з якой дэманстраваліся на выстаўцы. Апрача таго, упершыню ў Беларусі прадстаўлена асоба Лідзіі Якунінай, аўтара класічнай работы, прысвечанай слуцкім паясам.

Галоўнае ж, што ў альбоме-каталогу ўпершыню сістэматызавана, падрабязна апісана з указаннем месцазнаходжання пераважна большасць слуцкіх паясоў і паясоў слуцкага тыпу, якія належалі музейным зборам Беларусі. Кніга дае яснае ўяўленне пра колькасны і якасны стан гэтых твораў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, гісторыю іх з’яўлення ў музейных калекцыях. Акрамя гэтага, камментарыі ўтрымліваюць звесткі пра іх бытаванне, падрабязнае апісанне кампазіцыйна-графічнага ладу.

К.А.

Дуда з розуму звяла?

Чутная нават побач з шатландскай валынкай

Афіцыйна ў “клане” беларускіх дудароў сёння налічваецца 52 чалавекі, а яшчэ каля дзвюх соцень зацікаўленых штотыднёва збіраюцца ў фан-клубе старажытнага інструмента. Сваю справу робяць і шматлікія канцэрты ды фестывалі ў сталіцы і рэгіёнах, пад час якіх папулярныя старажытная музыка наогул і інструмент у прыватнасці...

Разабрацца ў тым, што гучыць са сцэны, часцяком зусім не проста. Дуда шатландская, нямецкая, галісійская і, вядома ж, — беларуская. Як высветлілася, наша, да ўсяго, мае адметны тэмбр: яе гучанне больш лагоднае і камернае за іншых. “У ёй не закладзена патрэба гучаць вельмі моцна і “прабіваць” прастору, — тлумачыць прафесійны дудар Зміцер Сасноўскі. — Але нават калі яна зайграе побач з самай гучнай — шатландскай — яе будзе чуваць”.

На нядаўнім фестывалі дудароў выступіла і Алена Рамашка, якая, як высветлілася, з’яўляецца ўжо трэцяй дударкай Беларусі. Асвоіла флейту, жалейку, а потым з гурта,

дзе яна грае, сышоў дудар, і гэта стала моцным стымулам. У выніку праз восем месяцаў выконвала партыі на гэтым інструменце.

Тодар Кашкурэвіч, майстар па вырабе дуды, музыка, мастак і даследчык, да гэтых “вольнасцей” з боку дзяўчат ставіцца насцярожана, хоць і не адмаўляе жаночага майстэрства ў гэтай справе.

— У беларускай традыцыі жанчына ніколі не магла граць на дудзе, — кажа ён. — Яшчэ этнограф М.Нікіфароўскі апісваў смешныя факты, што пэўныя сціплыя дзяўчаты не тое, што танцаваць не пойдучы пад гукі дуды, а нават знаходзіцца побач з інструментам лічаць “за сорам”.

Цікавы факт. У плане міфалогіі беларуская традыцыя дударства пераклікаецца з грэчаскай культурай, дзе кожнаму інструменту быў уласцівы свой характар. Так, духавыя інструменты ў Грэцыі былі звязаны з культурам Дыяніса і адпавядалі экстатычным перажыванням, а культ Апалона, ліры, наадварот, уводзіў у гарманічны стан, супакойваў... Гэтая паралель прасочваецца ў беларускіх фальклорных радках, якія гучаць так: “Як дуда раўла — усіх з розуму звяла, а як гуслі зайгралі — усіх на розум настаўлялі”.

Таму і прынята: больш “да прыроды” дзяўчатам граць на гуслеях.

На нядаўнім “Дударскім фэсце” ў Дудутках беларусы гралі музыку разнастайную: пачынаючы ад твораў старадаўняга “Полацкага шывка” да імпрывізацый на аснове брэтонскіх кампазіцый. Але не абышоўся сёлетні злёт майстроў і музыкаў без заўваг. У прыватнасці, Тодар Кашкурэвіч лічыць месца правядзен-

ня першага фестывалю на вольным паветры ў Дудутках не самым адпаведным. “Мне асабіста не хапае густу, — адзначае ён, — пры ўсім тым, што ініцыятыва, без сумневу, варта адзнакі”.

— Але з самага свайго заснавання музей ладзіў музычныя фестывалі, працягваючы традыцыі дому Ельскіх — сям’і знаных кампазітараў, выканаўцаў, краязнаўцаў, даследчыкаў, што жылі тут у XVIII і XIX стагоддзях, — падкрэслівае адзін з заснавальнікаў музейнага комплексу Тамара Станкевіч.

— Увесь род Ельскіх быў вельмі музычным, — дадае краязнаўца Андрэй Захаранка. — Амаль кожны пісаў музыку, і — вельмі важна — у сваіх творах яны заўсёды ўмелі ўключыць у галоўную тэму нейкую частку, мелодыю з народных кампазіцый... А дуда — ці ж гэта не той народны інструмент, які адраджаецца?

Дар’я АМЯЛЬКОВІЧ

Гімнасцёрка Сяргея Прытыцкага, эскіз партрэта Зоі Касмадзям'янскай, зроблены яе братам Аляксандрам, бінокль Героя Савецкага Саюза, генерал-маёра Яна Фогеля, гадзіннік генерал-лейтэнанта Аляксандра Лапаціна, узнагароды генерал-палкоўніка Мікалая Паўлоўскага, кіцель контр-адмірала Сяргея Варкова, асабістыя рэчы і частка інтэр'ера кабінета генерала арміі Аляксея Антонава... У экспазіцыйных залах Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея, прысвечаных Вялікай Айчыннай вайне, багата прадметаў, што распавядаюць пра лёсы слаўных землякоў-герояў ды ўсіх змагароў, хто зрабіў свой неацэнны ўнёсак у вызваленне гродзенскай зямлі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

“Гэтая экспазіцыя была адкрыта ў 1984 годзе, — распавяла карэспандэнту “К” загадчык аддзела гісторыі музея Рыта Янчалюўская. — Аўтары склалі яе такім чынам, каб максімальна дакладна і падрабязна паказаць унёсак ураджэнцаў Гродзеншчыны ў Вялікую Перамогу, якая складалася шляхам мужнага, упартага супраціўлення па ўсіх накірунках: на палях крывавага баёў, у падполлі, пад час партызанскіх аперацый... Паднеслі інфармацыю так, каб была бачна, згадваючы назву адной з рубрык “К”, асоба ў кантэксце гісторыі”.

Асоба

Героём сённяшняга артыкула карэспандэнт “К” выбраў асобу вядомай, бадай, толькі знаўцам. Міхаіл Георгіевіч Хацкілевіч, камандзір 6-га механізаванага корпуса 10-й арміі Заходняй асобай ваеннай акругі. Генерал-маёр, удзельнік грамадзянскай вайны, кавалер двух ордэнаў Чырвонага Сцяга, ён загінуў на другі дзень Вялікай Айчыннай вайны (24 чэрвеня) у баях пад Гродна. Нягледзячы на тое, што Міхаіл Хацкілевіч родам з Ніжняга Ноўгарада, постаць камандзіра 6-га механізаванага корпуса заняла пачэснае месца ў пантэоне гродзенскіх герояў.

Вось што распавядаюць сухія радкі біяграфіі Хацкілевіча. У Чырвонай Арміі — з 1918 года. У сакавіку скончыў Першыя Савецкія Цвярскія кавалерыйскія курсы, пасля змагаўся супраць фарміраванняў Пятлюры, Дзянікіна, белапалякаў, Урангеля, Махно. 1921 — 1924 гг. — Ваенная акадэмія РСЧА, 1930 — 1936 — начальнік і ваенкам Тамбоўскай аб'яднанай кавалерыйскай школы імя 1-й Коннай Арміі. У 1936 — 1937-м служыў камандзірам і ваенкамам 1-й кавалерыйскай дывізіі 1-га коннага корпуса Кіеўскай ваеннай акругі. 3 мая 1939-га — начальнік Курсаў удасканалення камсастава Паўночнакаўказскай ваеннай акругі. І з 4 чэрвеня 1940 года — камандзір 6-га механізаванага корпуса 10-й арміі Заходняй асобай ваеннай акругі.

Зусім няшмат сказана пра асобу генерал-маёра ў лісце яго жонкі, які знаходзіцца ў фондах музея. Вольга Дзмітрыеўна Хацкілевіч піша: “Гэта быў чалавек моцнага характару, вялізнага розуму, адкаваны, культурны, заўсёды падцягнуты, ён служыў прыкладам для сваіх падначаленых, у патрэбную хвіліну заўсёды мог прыйсці на дапамогу як камандзіру, так і байцу. У Арміі яго вельмі любілі і паважалі за сабранасць і справядлівасць. Шмат у яго было сяброў, да яго часта звярталіся з любымі пытаннямі, ён заўжды ўмеў выслухаць і дапамагчы... Але аб ваеннай дзейнасці яго я вам напісаць нічога не

Так выглядаў Гродна ў дні вайны.

нім фронтам генерала арміі Дзмітрыя Паўлава “разгрому нямецкіх групіровак”, якія прарвалі мяжу. І Паўлаў прымае рашэнне аб нанясенні сіламі 6-га механізаванага корпуса 10-й арміі, пры падтрымцы стралковых дывізіі 3-й арміі, контрудару па наступаючых нямецкіх войсках у агульным накірунку Беласток — Гродна з мэтай знішчыць праціўніка на левым беразе Нёмана.

Як бачым, спробу вызваліць Гродна савецкія войскі здзейснілі ў адпаведнасці з патрабаваннямі Стаўкі ўжо ў першыя дні вайны. Спроба, як вядома, скончылася трагедыяй.

чэрвеня перадаваў часці корпуса выйшлі ў паласу абароны 27-й стралковай дывізіі 3-й арміі. Яны зноў сходу контратакавалі там пяхотныя злучэнні праціўніка, якія наступалі. Танкісты змагаліся храбра, яны прымусілі ворага адступіць і нанеслі яму вялікі ўрон”.

І на наступны дзень 6-ы механізаваны корпус рашуча атакаваў гітлераўцаў. Апошнія стварылі за ноч моцную абарону. І фашысты не

Апошні Т-34 генерал-маёра Хацкілевіча

магу...” Вось, бадай, і ўсе асабістыя звесткі, якія ўдалося знайсці пра героя. Але зрабіць выразным яго аблічча-партрэт дапамагла гісторыя.

Кантэксце гісторыі

Гродна быў адным з гарадоў Савецкага Саюза, які ўжо 22 чэрвеня 1941 года прыняў на сябе ўдар гітлераўцаў. Горад адразу ж пачала бамбіць фашысцкая авіяцыя, знішчаючы мірнае насельніцтва і ваенныя часткі, якія дыслацыраваліся ў яго межах.

Як кажуць сучасныя даследчыкі, Сталін быў упэўнены, што Гітлер калі і рызыкне нападзі на Савецкі Саюз, то зробіць першы ўдар ў паўднёва-заходнім накірунку — на Украіну з яе прыроднымі багатацямі. У адпаведнасці з гэтай устаноўкай там і былі размешчаны 80 дывізіяў, у тым ліку — 30 танкавых і механізаваных, што амаль у два разы больш, чым на Беларусі, дзе немцы ўвялі ў баявыя дзеянні свае самыя магутныя сухапутныя і паветраныя групіроўкі.

Ды і размешчаны нешматлікія сілы Заходняй асобай ваеннай акругі, якая абараняла беларускую мяжу, былі, сведчаць дакументы, надзвычай не эфектыўна. Але нават у гэтым выпадку запланаванага немцамі “маланкавага” прарыву на беларускія землі не адбылося.

Першымі ў барацьбу на падступах да Гродна ўступілі воіны 86-га Аўгустоўскага пагранічнага атрада. Дастаткова згадаць подзвіг Героя Савецкага Саюза, лейтэнанта Віктара Усава, начальніка 3-й заставы, каб зразумець, з якім гераізмам змагаліся гродзенскія пагранічнікі. Лейтэнант быў паранены пяць разоў і ўсё роўна працягваў бой, аддаючы каманды салдатам, пакуль яго не забіла асколкам снарада.

Мужна і самааддана аказвалі супраціўленне ворагу лётчыкі 127-га знішчальнага авіяцыйнага палка, якія, адбіваючы атакі праціўніка, збілі і пашкодзілі 47 варажых самалётаў. У першы ж дзень вайны камандзір эскадрылі 16-га хуткаснага бам-

бардзіровачнага палка капітан А.Пратасаў здзейсніў 22 паветраныя тараны...

Умела і нечакана атакавала калону нямецкіх войскаў, якая рухалася на Гродна, 29-я танкавая дывізія 11-га механізаванага корпуса... Ды ўсё ж, нягледзячы на поспехі, мужнасць і самаахвярнасць воінаў, каб пазбегнуць пагрозы акружэння, часці 3-й арміі былі вымушаны адступіць. І з гэтай стварэння суцэльнага фронту абароны пакінулі горад.

Не ведаючы нічога аб рэальным становішчы на фронце (вузлы сувязі былі знішчаны нямецкімі дыверсантамі), Стаўка Галоўнага камандавання патрабуе ад камандуючага Заход-

Генерал-маёр Міхаіл Хацкілевіч.

Асоба ў кантэксце гісторыі

З прычыны адсутнасці сувязі са штабам фронту камандуючы 3-й арміяй генерал-лейтэнант Кузняцоў загад аб контратацы не атрымаў. У выніку асноўны ўдар на сябе ўзялі сілы 10-й арміі. Каб адбіць наступленне савецкіх войскаў, нямецкае камандаванне вымушана было накіраваць пад Гродна два армейскія корпусы і кінуць у бой буйныя сілы авіяцыі.

6-ы механізаваны корпус пад камандаваннем Міхаіла Хацкілевіча мужна змагаўся з фашыстамі, прадэманстравашы, па сведчаннях удзельнікаў тых падзей, вялікую арганізаванасць, вытрымку і дысцыпліну.

Ваенны гісторык У.Анфлаў апісваў дзеянні падпарадкаванага Хацкілевічу корпуса наступным чынам: “Танкавыя злучэнні арганізавана выйшлі на рубяж разгортвання... Пры пераходзе ў атаку іх сустрэлі моцнае супраціўленне праціўніка і ўдары авіяцыі ворага. Акапаўшы частку танкаў, танкісты знішчылі ворага агнём з месца. Варажыя часткі не вытрымалі моцнага агню нашых танкаў і пачалі адступаць... Калі ўдалося зламіць супраціўленне праціўніка на падрыхтаваным ім процітанкавым рубяжы, танкавыя злучэнні развярнуліся і нанеслі моцны ўдар. Танкісты разграмілі часці праціўніка, што уклініліся на паўднёвы ўсход Гродна. Увечары 23

вытрымалі ўдару, адышоўшы на паўночны захад ад Гродна. Але хутка абстаноўка ўскладнілася...

Ужо напрыканцы 23 чэрвеня ў танкістаў сталі заканчвацца боепрыпасы, паліва ў машынах. Па ўспамінах Мікалая Кульбіцкага — механіка-вадзіцеля 13-га танкавага палка 7-й танкавай дывізіі 6 механізаванага корпуса, танкіста, які выжыў у тым пекле, — Міхаіл Хацкілевіч угаворваў генерала Болдзіна, намесніка камандуючага Заходнім фронтам, даць танкістам паліва і боепрыпасы. “Дайце толькі ўсё неабходнае, і мы расправімся з фашыстамі”, — прасіў генерал-маёр. Але боепрыпасуў не было: у Беластоку склады былі знішчаны фашыстамі ў першыя гадзіны вайны, а ў Гродне былі ўзарваны па загадзе камандавання пад час адступлення.

У рэжыме жорсткай эканоміі танкісты патрымаліся яшчэ дзень, а потым пачалося адступленне пад бесперапыннай бамбёжкай. Пад вёскай Клепачы, што на шляху да Слоніма, адбыўся апошні бой генерала Хацкілевіча. Жыхары Клепачоў апісвалі яго так: “Нашы танкі наступалі з боку вёскі Кошалі. Вораг сустрэў іх моцным агнём. Але гэта не спыніла савецкіх воінаў. Адзін з экіпажаў, які аказаўся блізка ля могілак, выявіў устаноўлены там процітанкавы ўмацаванні і вырашыў праціць шлях іншым танкам. “Трыццаццацвёрка” на вялікай хуткасці накіравалася на батарэю. Механік-вадзіцель, па-майстэрску маневруючы, ухілься ад агню. Самі ж танкісты не стралялі: у іх скончыліся снарады. Разлік быў адзіны: душыць ворага гусеніцамі. Танк зусім блізка падыйшоў да артылерыйскай пазіцыі, але тут яго спыніў варажы снарад...” У гэтым танку Т-34, як высветлілася, загінуў камандзір корпуса. Пазней, калі фашысты сышлі з вёскі, жыхары выяцгнулі целы генерала і членаў экіпажа з танка і пахавалі іх з іншымі загінуўшымі танкістамі.

У выніку контратакі загінула вялізная колькасць людзей, была пакінута і знішчана ворагам неабходная тэхніка, тысячы байцоў і камандзіраў трапілі ў палон.

З 208 пахаваных у Клепачах байцоў вядомы імёны толькі 6-ці. Сярод іх — генерал-маёр Міхаіл Хацкілевіч. Адзін з 6-га механізаванага корпуса, адзін з 10-й арміі, якая ў выніку значных страт была расфарміравана.

Пасмяротна генерал-маёр быў узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны I ступені.

Падрыхтавала Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ

ШТОТЫДНЁВАЯ
ГРАМАДСКА —
АСВЕТНИЦКАЯ
ГАЗЕТА

Выдаецца
з кастрычніка
1991 года
Заснавальнік —
Міністэрства культуры
Рэспублікі Беларусь
Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 418
Галоўны рэдактар —
Людміла КРУШЫНСКАЯ

Рэдакцыйная калегія:
Лілія АНАНІЧ,
Уладзімір АРЛОЎ,
Уладзімір ГІЛЕП,
Ірына ДРЫГА,
Аляксей ДУДАРАЎ,
Уладзімір ЗАМЯТАЛІН,
Валянцін ЕЛІЗАР'ЕЎ,
Міхаіл КАЗІНЕЦ,
Віктар КУРАШ,
Аляксандр РАШЧУПКІН,
Барыс СВЯТЛОЎ,
Рычард СМОЛЬСКІ,
Святлана СУХАВЕЙ,
Міхаіл ФІНБЕРГ,
Леанід ШЧАМЯЛЁЎ,
Уладзімір ШЧАСНЫ.

Рэдакцыя:
Сяргей ТРАФИЛАЎ
(намеснік
галоўнага рэдактара),
Пётр ОВАД
(адказны сакратар).
Рэдактары аддзелаў:
Канстанцін АНТАНОВІЧ,
Надзея БУНЦЭВІЧ,
Таццяна КОМАНАВА,
Барыс КРЭПАК,
Яўген РАГІН,
Ілля СВІРЫН,
Антон СІДАРЭНКА.

Спецкарэспандэнты:
Дар'я АМЯЛЬКОВІЧ,
Наталля КІРПІЧЭНКАВА,
Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ.

**Загадчык аддзела
фотайлюстрацый —**
Юрый ІВАНОЎ
Карэктар —
Інга ЗЕЛЬГІС
Мастацкі рэдактар —
Наталля ОВАД

Адрас рэдакцыі:
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэлефон:
(017) 289-34-66
(прыёмная)
(017) 286-07-97,
Тэлефон/факс:
(017) 334-57-23
(017) 334-57-35.
Рэкламны аддзел:
тэл. (017) 334-57-41
www.kimpress.by
E-MAIL: kultura@tut.by

Выдавец —
Рэдакцыйна-
выдавецкая ўстанова
"Культура і мастацтва"
Ліцэнзія на выдавецкую
дзейнасць
ЛВ №02330/0131892
ад 27 снежня 2006 г.
220013, Мінск,
пр. Незалежнасці, 77.
Тэл. (017) 289-34-66.
Бухгалтэрыя:
тэл. (017) 334-57-35

Аўтарскія рукапісы
не рэцэнзуюцца
і не вяртаюцца.
Аўтары допісаў у
рэдакцыю
паведмяляюць сваё
прозвішча, поўнаснае імя
і імя па бацьку, пашпартныя
звесткі (нумар пашпарта,
дату выдачы, кім выдадзены
пашпарт, асабісты нумар),
асноўнае месца работы,
зваротны адрас.
Меркаванні аўтара могуць
не адпавядаць пункту
гледжання рэдакцыі.
Аўтары нясуць адказнасць
за дакладнасць
матэрыялаў.
*Матэрыял на правах
рэкламы.

© "Культура",
2009.
Індэкс 63875
Наклад 9213
Падпісана ў свет
28.05.2009 у 18.15
Замова 2838
РУП "Выдавецтва
"Беларускі Дом друку".
220013, г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

ISSN 1994-4780

МУЗЕІ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РБ

г. Мінск,
вул. Леніна, 20.
Тэл.: 227 45 62.
■ Мастацтва Беларусі
XII — XIX стст.
■ Мастацтва Беларусі
канца XIX —
пач. XXI стст.
■ Мастацтва Расіі
XVIII — пачатку XX стст.
■ Мастацтва краін
Усходу XV — XX стст.
■ Мастацтва краін
Заходняй
і Цэнтральнай
Еўропы
XVI — XX стст.
■ Выстаўка
фотаграфіі
"Схаваная Японія"
Кідзюра Яхагі.
■ Выстаўка
"Традыцыйнае
мастацтва Карэі".
■ Выстаўка
"Алтарны жывапіс
XVIII — XIX стст.".
■ Выстаўка дзіцячага
малюнка "На сваёй
зямлі".
■ Выстаўка П.Асоўскага
"Рамантыка славянскіх
земляў".
Філіялы Нацыянальнага
мастацкага музея РБ:

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВІЧАЎ". КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА ПЕРШАЙ ПАЛОВЫ XIX ст."

г. Мінск,
вул.
Інтэрнацыянальная,
33а.
Тэл.: 227 87 96.
■ Выстаўка
фотаздымкаў XIX ст.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір,
Карэліцкі р-н,
Гродзенская вобл.
Тэл.: (8-01596) 2 30 35.

МУЗЕЙ БЕЛАРУСКАГА НАРОДНАГА МАСТАЦТВА ў в.Раўбічы

Спарткомплекс
"Раўбічы",
Мінскі р-н.
Тэл.: 507 44 68.
■ Пастаянная экспазіцыя.
■ Выстаўка дзіцячай
творчасці.

МУЗЕЙ ВІТОЛЬДА КАЭТАНАВІЧА БЯЛЫНІЦКАГА-БІРУЛІ ў г.МАГІЛЁВЕ

г. Магілёў,
вул. Ленінская, 37.
Тэл.: (8-0222) 22 48 87.
■ Пастаянная экспазіцыя.

МУЗЕІ *

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ

г. Мінск,
вул. К.Маркса, 12.

Тэл.: 227 43 22.

Экспазіцыі:

■ "Мастацтва
ў гарадской
культуры XIX —
пачатку XX стст.".
■ "Старажытная
Беларусь".
■ "Беларусь
XVI — XVIII стст.
у партрэтах
і геральдыцы".
Выстаўкі:
■ "Халодная і
агнастрэльная зброя".
■ "Скарбніца
мудрасці".
■ "Невядомы
Смалык" (персанальная
выстаўка Андрэя
Смаляка).
■ "Крыніцы адвечнай
прыгажосці".

Дом-музей І з'езда РСДРП

г. Мінск, пр-т
Незалежнасці, 31а.

г. Мінск,
вул. М.Багдановіча, 15.
Тэл.: 334 72 61.

Выстаўкі:
■ Выстаўка, прысвечаная
85-годдзю
А.Савіцкага.
■ "Хата —
мой сусвет".
■ "Жыццё
Л.М. Талстога
ў фатаграфіях
сучаснікаў".
■ Выстаўка
музейных
прадметаў XI — XX стст.
з фонду музея
"Вякоў мінулых
успамін...".

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫ І ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск,
пр-т Незалежнасці, 25а.
Тэл.: 226 03 98.
Экспазіцыі:

аперацый
Чырвонай Арміі па
вызваленні
Беларусі ў верасні 1943 —
ліпені 1944 гг.

ГОМЕЛЬСКІ ПАЛАЦАВА- ПАРКАВЫ АНСАМБЛЬ

г. Гомель,
пл. Леніна, 4.
Тэл.: (8-0232)
74 19 11.

Цэнтральная частка
палаца Румянцавых
і Паскевічаў
Выстаўкі:
■ "Прыгажосць душы —
рукачынная"
(да 70-годдзя гомельскай
фабрыкі "Любна").
■ "Агнастрэльная і
халодная зброя краін
свету" (выстаўка макетаў).
■ "Усмешка клоуна"
(з калекцыі М.Чалнакова).
■ "Нараджэнне і
адраджэнне".

Экспазіцыі:

■ "Культавыя прадметы".
■ "Старажытная
гісторыя
Гомельшчыны".
■ "Загадкавыя фантазіі
мора"
(грот палаца).
■ Экспазіцыя,
прысвечаная
дзяржаўнаму дзеячу
СССР А.Грамыку.
Вежа палаца
Румянцавых і Паскевічаў
Гісторыка-мемарыяльная
экспазіцыя
■ "Гравюра XVII —
пачатку
XX стст.".
■ "Паэзія XVIII —
пачатку
XX стст.".

Паўночнае крыло палаца

Выстаўкі:

■ "У ценю дрэваў, над
ракой"

экзатычных
рэптылій.

Зімовы сад

■ Свет субтрапічных
раслін і жывёл.

ГОМЕЛЬСКІ АБЛАСНЫ МУЗЕЙ ВАЕННАЙ СЛАВЫ

г. Гомель,
вул. Пушкіна, 5.
Тэл.: (8-0232)
77 60 60.

■ Пастаянная
ваенна-гістарычная
экспазіцыя.
■ Лакальныя
экспазіцыі
ў санітарным
вагоне;
у партызанскай
зямлянцы.
■ Пастаянная выстаўка
ваеннай тэхнікі.
■ На тэрыторыі
музея працуе
пнеўматычны цір.
■ У выставачнай зале:
"Выстаўка новых
паступленняў з фондаў
музея".
■ У выставачнай зале:
"Палітра памяці".

ГАЛЕРЭІ*

ПАЛАЦ МАСТАЦТВА

г. Мінск, вул.
Казлова, 3.
Тэл./факс.: 290 60 10.

■ "Адзін дзень
у Чэшскай Рэспубліцы".
■ "Мастак і кніга".

МАСТАЦКАЯ ГАЛЕРЭЯ "УНІВЕРСІТЭТ КУЛЬТУРЫ"

г. Мінск, Кастрычніцкая
плошча, 1
(Палац Рэспублікі).
Тэл.: 227 26 12.

■ "Пункт
гледжання".

ГАЛЕРЭЯ ТЫЗЕНГАУЗА

г. Гродна,
пл. Тызенгауза, 4.
Тэл./факс:
(8-0152) 72 27 57.

■ Выстаўка
гродзенскіх мастакоў.

КАРШІННАЯ ГАЛЕРЭЯ Г. ВАШЧАНКІ

г. Гомель,
вул.
Карповіча, 4.
Тэл.:
(8-0232) 77 75 20.

Экспазіцыі:
■ "Г.Х. Вашчанка".
Выстаўкі:
■ Выстаўка
Васіля Шаранговіча.
■ Выстаўка плакатаў
Уладзіміра Цэслера і
Сяргея Войчанкі
з фондаў
Нацыянальнага
мастацкага
музея
Рэспублікі
Беларусь.
■ Выстаўка
экзатычных
рыбак.

Паважаныя чытачы!

ПРАЦЯГВАЕЦА ПАДПІСКА

на газету
"Культура"
Падпісныя
індэкссы:
індывідуальная

падпіска —
63875,
ведамасная
падпіска —
638752;

на часопіс
"Мастацтва"
Падпісныя
індэкссы:
індывідуальная

падпіска —
74958,
ведамасная
падпіска —
749582.

НА ІІ ПАЎГОДДЗЕ 2009 ГОДА!

Тэл.: 290 68 47.

■ Пастаянная экспазіцыя.
Выстаўкі:
■ "Трафеі вайны" (да
65-годдзя вызвалення
Беларусі).
Праект інтэрактыўнай карты:
"Вызваленне Беларусі"
(хроніка вызвалення
і мультымедыяная
прэзентацыя

ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ

■ Пастаянная экспазіцыя.
Выстаўкі:
■ "Трафеі вайны" (да
65-годдзя вызвалення
Беларусі).
Праект інтэрактыўнай карты:
"Вызваленне Беларусі"
(хроніка вызвалення
і мультымедыяная
прэзентацыя

■ "Аляксандр Гайлевіч.
20 гадоў творчасці".
■ Выстаўка работ
сусветна вядомага
куцюр'е Вячаслава
Зайцава: карціны,
фотаработы, мадэлі
вопраткі.
■ "Працэс Гомельшчыны".
■ Працуе
куток жывых

(фотаздымкі птушак і
вавёрак Гомельскага
парку фотаамагара
Яўгена
Шастакова).
■ "Свет
звяроў
Гомельшчыны".
■ Працуе
куток жывых

ТЭАТРЫ*

РЭСПУБЛІКАНСКІ ТЭАТР БЕЛАРУСКАЙ ДРАМАТУРГІІ

г. Мінск, вул.
Крапоткіна, 44.
Тэл./факс: 334 60 08.
■ 1, 2 — "Ліса і вінаград" Г.Фейдта.

БЕЛАРУСКИ ТЭАТР "ЛЯЛКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, 2.
Тэл.: (8-0212) 36 32 50.
■ 30 — "Асцярожна, Соня!"
А.Усачова.
■ 31 — "Кветачка-вясёлка"
В.Катаева.

МАЗЫРСКІ ДРАМАТЫЧНЫ ТЭАТР ІМЯ І.МЕЛЕЖА

г. Мазыр, вул. Ленінская, 33.
Тэл.: (8-02351) 211 31.

■ Тэатр знаходзіцца
на гастролях.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, тэл./факс: 334 11 56.
(пл. Парыжскай каммуны, 1)
■ 31 — "Церам-церамок"
І.Польскага.
■ 31 — "Вечар вальса".
■ 5 чэрвеня — "Князь Ігар"
А.Барадзіна.